

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

До захисту допустити:
Зав. кафедри
«_» _____ 20__р.

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр» на тему:
**«Особливості процесу управління бібліотечною справою в умовах
інформатизації»**

студентки історичного факультету
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа»
освітнього ступеня «Магістр»
Калюжної Юлії Павлівни
Науковий керівник:
Янковський Степан Владиславович,
кандидат філософських наук, доцент
кафедри культурології та інформаційної
діяльності
Рецензент: Лісогор Вікторія
Олександрівна, директор комунальної
установи «Міська централізована
бібліотечна система», м. Маріуполь

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«_____» _____ 2020 р.

Маріуполь – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ СПРАВОЮ	10
1.1. Становлення централізованої системи бібліотек в Україні.....	10
1.2. Організаційна структура централізованих бібліотечних систем	17
1.3. Переваги і недоліки централізованої бібліотечної системи	32
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. СТАЛІЙ РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	40
2.1. Реформа децентралізації і бюджетування бібліотечних інституцій	40
2.2. Реорганізація централізованих бібліотечних систем: проблеми та перспективи	50
2.3. Організація обслуговування жителів в умовах реформування муніципальних громад.....	54
Висновки до розділу 2	65
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ СИСТЕМ	69
3.1. Підтримка культури читання користувачів.....	69
3.2. Впровадження стандартів доступності в діяльність бібліотек.....	82
3.3. Питання матеріально-технічного і програмного забезпечення діяльності централізованої бібліотечної системи.....	88
Висновки до розділу 3	99
ВИСНОВКИ.....	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	127

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Обґрунтування актуальності теми дослідження враховує наступні фактори, якими визначається суть управління бібліотечною справою. Перш за все – це формування централізованої бібліотечною системи в умовах інформатизації суспільства. Іншою складовою трансформаційних процесів в управлінні бібліотечною справою є політика децентралізації. Вона змінює інституційні основи організаційної структури в бібліотечній галузі. Їхній позитивне значення в нинішніх умовах полягає у забезпеченні сталого розвитку бібліотечної справи. Весь комплекс змін у бібліотечній галузі створює широкий контекст перетворень основних сфер практичної діяльності бібліотек: підтримка культури читання, забезпеченню доступності бібліотечних ресурсів, належному оновленню матеріально-технічної і програмної бази бібліотечного обслуговування.

Успішна діяльність бібліотек безпосередньо пов'язана з ефективним застосуванням сучасних концепцій управління, яке останніми роками зазнало істотних змін. Трансформації в системі управління бібліотекою відбуваються під потужним впливом зовнішніх факторів. Бібліотеки України адаптуються до нових соціальних викликів шляхом опанування інноваційних соціально-інформаційних технологій управління, під яким розуміють засоби вирішення практичних завдань, що охоплюють усю систему управлінських рішень і практичних дій, спрямованих на зміну бібліотечно-інформаційної діяльності відповідно до заданої мети. Особливе місце в цьому процесі належить оптимізації управлінських кадрових ресурсів, від яких повністю залежить застосування інноваційних управлінських технологій. Організація управлінської діяльності бібліотек пройшла певний шлях трансформації від жорстких адміністративно-командних схем до застосування технологій процесного управління, від традиційного раціоналістичного управління, заснованого на теоретичних положеннях класичної (адміністративної) школи

до інформаційно-технологічного, від лінійних моделей управління до застосування нелінійних методів. Реформа децентралізації, котра охоплює дедалі більше громад, кардинально впливає на мережу публічних бібліотек. З огляду на це одним із особливо актуальних питань є перспективи подальшого функціонування районних бібліотек, адже вже непоодинокими стали випадки передачі їх до комунальної власності об'єднаних територіальних громад із втратою статусу та функцій.

Щодня велика кількість людей проводять вільний час в Інтернеті: шукають роботу, знайомляться з новими людьми, спілкуються з друзями, колегами, шукають потрібну інформацію, діляться своїми знаннями з іншими і отримують нові. Зараз рідко побачиш молодь, яка читає газети, дивиться новини. Більшість людей звикло, що будь-яку потрібну інформацію можна знайти в Інтернеті і не потрібно докладати для цього величезних зусиль. Читачі приходять в соціальні мережі тому, що знаходять там відповіді на питання «Що читати?», знаходять емоційну розповідь про вподобану книгу, цікаве спілкування на книжкову тему, мають змогу прийняти участь у несподіваних конкурсах та акціях, а навички класичної культури читання допомагають зорієнтуватися у джерелах, раціонально організувати час для читання і зрозуміти прочитане для того щоби почувати себе досвідченою та цікавою людиною.

Розроблення теми магістерського дослідження мало міждисциплінарний характер і здійснювалось у рамках комплексних тем науково-дослідної роботи кафедри культурології та інформаційної діяльності «Фахова підготовка в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи в умовах реалізації стратегії сталого розвитку українського суспільства» (номер державної реєстрації 0119U001315), «Культурологія в системі соціально-гуманітарного знання» (номер державної реєстрації 0119U001316)

Об'єкт дослідження – структура управління бібліотечною справою в умовах інформатизації суспільства і під впливом політики децентралізації.

Предмет дослідження – особливості стратегії сталого розвитку бібліотечної справи в умовах інформатизації суспільства і під впливом політики децентралізації.

Відповідно до визначеного предмету дослідження **метою роботи** є дослідити особливості перетворення організаційної структури бібліотечної справи в Україні в умовах інформатизації суспільства і під впливом політики децентралізації.

Згідно поставленої мети завданнями роботи маю бути наступними:

- визначити основні чинники реформування бібліотечної справи в умовах інформатизації суспільства під впливом політики децентралізації;
- проаналізувати поняття організаційних структур управління і дати їх типологію;
- розглянути переваги й особливості становлення централізованої бібліотечної системи;
- дослідити вплив політики децентралізації на функціонування централізованої бібліотечної системи;
- проаналізувати організацію обслуговування жителів в умовах реформування муніципальних громад;
- розглянути питання інноваційної роботи централізованої бібліотечної системи.

Ступінь вивченості теми в спеціальній науковій літературі. Впродовж останніх років суспільно-політичне, інтелектуальне, духовне посилення впливу наших днів для бібліотечних фахівців бібліотечно-інформаційної сфери знаменується напруженим пошуком свого місця в процесах оновлення України, шляхів ефективної модернізації галузі, прискорення розбудови інтегрованого національного інформаційного, наукового, освітнього і культурного простору, здатного бути ефективним інструментом розвитку людського капіталу, інновацій, консолідації суспільства. Означені процеси знайшли відображення у ґрунтовних працях вчених у галузі бібліотекознавства та соціальних комунікацій; у

«Бібліотечному віснику», «Віснику Книжкової палати», збірниках «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», бібліотечних форумів та інших вітчизняних фахових виданнях.

Питання стратегічного управління бібліотечною справою посідають провідне місце у працях О.М. Бруй, Н. М. Ніколаєнко, В. Г. Дригайло, О. М. Серьогіної, Є.О. Фенєлонова, Н.С Карташова, Є.Я. Галімової, І. М. Фрумїна, в яких досліджено організаційну структуру управління та її вдосконалення. Вплив реформ децентралізації на функціонування бібліотек розкрито у працях Н. Синиця, Л.Халавка, Т. Костюк, Т.М Барановської. Початок ХХІ ст. знаменує собою активне впровадження новітніх інформаційних технологій у бібліотечну справу, розвиток інформаційного сервісу в бібліотеках. Використання бібліотеками соціальних мереж для просування бібліотечних проектів актуальна тема в статтях В.В. Струнгар, Т. Гранчак, Н. Розколупи. Актуальною стає проблема застосування інформаційних технологій в управлінні бібліотекою, яка розглядається не лише на рівні виробничих процесів, а й на рівні підвищення ефективності організації управлінської праці. Питання формування національного інформаційного розвитку та тенденції інтеграції наукових ресурсів електронних бібліотек, як зазначають О. Онищенко, В. Попик, С.Гарагуля, В. Горовий, потребують адаптації до умов цифрової культури. Інноваційні форми роботи бібліотек пропонують В. Медведєва, М. Зніщенко, О.Лалак. Вони вважають, що інноваційні технології це майбутнє бібліотеки.

У процесі написання магістерської роботи було використано наступні загальнонаукові **методи дослідження**:

- метод наукового аналізу і синтезу при дослідженні основних чинників реформування бібліотечної справи в умовах інформатизації суспільства під впливом політики децентралізації;

- метод поняттєвого аналізу, який дає можливість вивчити термінологічний апарат поняття організаційних структур управління і дати їх типологію;

- метод системного аналізу, який дозволяє дослідити вплив політики децентралізації на функціонування централізованої бібліотечної системи; розглянути переваги й особливості становлення централізованої бібліотечної системи;
- історичний метод, який допомагає дослідити становлення централізованої системи бібліотек в Україні;
- логічний метод при виявленні основних особливостей обслуговування жителів в умовах реформування муніципальних громад;
- метод узагальнення – для підведення проміжних та заключних підсумків дослідження, формулювання висновків;
- метод прогнозування при визначенні перспективних напрямків інноваційної роботи централізованої бібліотечної системи.

Наукова новизна отриманих результатів.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що:

- вперше досліджено вплив політики децентралізації на функціонування централізованої бібліотечної системи;
- проаналізовано поняття організаційних структур управління і дана їх типологія;
- уточнено поняття «управління бібліотекою», «організаційна структура управління», «реорганізація централізованої бібліотечної системи», «культура читання» та вплив цих понять на організацію обслуговування жителів в умовах реформування муніципальних громад;
- проаналізовані особливості стратегії сталого розвитку бібліотечної справи в умовах інформатизації суспільства і під впливом політики децентралізації.

Практичне значення отриманих результатів.

Одержані в процесі дослідження результати були застосовані в рамках комплексної теми науково-дослідної роботи культурології та інформаційної діяльності МДУ «Фахова підготовка в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи в умовах реалізації стратегії сталого розвитку

українського суспільства» (номер державної реєстрації 0119U001315). Практичну значущість роботи узагальнено в соціальному (грантовому) проєкті "Ви далеко, але ми разом", який був схвалений до впровадження Науково-технічною бібліотекою ДВНЗ "Приазовський державний університет" (довідка про впровадження ВК №18 від 02.12.2020). Результати включають рекомендації щодо застосування інформаційних технологій по дистанційної взаємодії з віддаленими користувачами в організації заходів по забезпеченню вільного доступу до оцифрованих фондів наукової бібліотеки вищого навчального закладу, що будуть сприяти інноваційним напрямкам в організації управління централізованою бібліотечною системою.

Апробація результатів дослідження. Наукові результати дослідження були оприлюднені на конференціях:

V Міжнародна науково-практична конференція «Траєкторії сталого розвитку українського суспільства: особистість і культура», м. Маріуполь, 15 листопада 2019 р;

Всеукраїнська науково-практична конференція «Феномен бібліотек у сучасному світі», м. Маріуполь, 30 вересня 2020 року;

VI Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Бібліотека і книга у цифровому медіасвіті: європейський вектор», м. Київ, 30 вересня 2020 року;

Міжнародна науково-практична конференція «Феномен культури постглобалізму», м. Маріуполь, 27 листопада 2020 р.

Международная студенческая научно-практическая конференция «Трансформация социально-культурной сферы в современных условиях: экономико-управленческие аспекты», м. Орел, 09 грудня 2020р.

Публікація результатів дослідження. Результати дослідження опубліковані:

Калюжна Ю. П. Особенности процесса управления библиотечным делом в условиях информатизации // Траєкторії сталого розвитку українського суспільства: особистість і культура : зб. наукових доп. V

міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 15 листоп. 2019 р. : в 2 ч. / Маріуп. держ. ун-т ; гол. ред. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський. – Маріуполь: МДУ, 2019. – Ч. 2. – С. 207 – 208. Посилання: http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2019/zbirka_konferenciji_2019-ch2.pdf

Калюжна Ю. П. Культура читання в епоху інтернету // Феномен бібліотек у сучасному світі : зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 30 вересня 2020 р. : у 3 ч. / Маріуп. держ. ун-т ; гол. ред. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський. – Маріуполь : МДУ, 2020. – Ч. III. – С. 31-32. Посилання: http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2020/zbirnik_2020-09-30_ch3.pdf

Калюжна Ю. П. Інноваційні форми роботи централізованих бібліотечних систем // Бібліотека і книга у цифровому медіасвіті: європейський вектор. VI Всеукраїнська студентська науково-практична конференція, м. Київ, 30 вересня 2020 року. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. – С. 5

Калюжна Ю. П. Теорія і практика професійної підготовки фахівця в галузі бібліотечної справи за доби мережевої культури // Феномен культури постглобалізму зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 27 листопада 2020 р. : у 3 ч. / Маріуп. держ. ун-т ; гол. ред. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський. – Маріуполь : МДУ, 2020. – у друці.

Калюжна Ю.П. Управління інноваційною діяльністю централізованої бібліотечної системи // Трансформация социально-культурной сферы в современных условиях: экономико-управленческие аспекты. Международная студенческая научно-практическая конференция, г. Орел, 09 декабря 2020г. – Орел: Орловский государственный институт культуры, 2020. – в печати

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ СПРАВОЮ

1.1. Становлення централізованої системи бібліотек в Україні.

Бібліотека - один із найдавніших культурних інститутів, який постійно змінювався в кожен історичний період соціальних функцій бібліотек. Зберігання документів було призначенням перших бібліотек. З часу свого виникнення до сьогоднішніх днів бібліотека пройшла певні етапи еволюції від обслуговування потреб представників державної еліти та духовенства до задоволення суспільних потреб. Бібліотека перетворилася на соціальний інститут, що включає інформаційні та культурні компоненти і забезпечує стійкість зв'язків і відносин в рамках суспільства.

На території нашої країни перші бібліотеки з'явилися в період утворення Київської Русі в IX – XI ст. при монастирях, церковних соборах та школах. Церква та князі мали значний вплив на наповнення бібліотек. Бібліотека тих часів була складовою частиною системи управління державою та виконувала функції зібрання та збереження документів і скрипторію (виконання ідентичної оригіналові копії). За часів пізнього середньовіччя у зв'язку з появою друкарства бібліотека перестала виконувати функцію скрипторію, продовжуючи виконувати функцію формування та збереження фондів. У цей період збільшується кількість загальнодоступних бібліотек та з'являються університетські бібліотеки. Як стверджує бібліотековед та бібліограф Володин Б.Ф., у XVI – XVII ст. бібліотеки створювалися при церковних братствах [27, с.22]. Перші бібліотеки, які повинні були обслуговувати державний апарат централізованої держави з'явилися у XVII ст. Необхідно зазначити, що бібліотеки приказів були невеликі за обсягом фондів.

В епоху Просвітництва встановлювалися більш тісні відносини між бібліотекою і державою. Якщо раніше бібліотеки підтримувалися за рахунок приватних осіб або установ, то від тепер держава почала брати на себе обов'язки щодо фінансової підтримки бібліотек (переважно наукових). У цей період існували такі види загальнодоступних бібліотек, як міські, губернські, повітові, та почали формуватися нові – наукові та академічні бібліотеки, що є результатом політики держави в галузі науки, освіти та культури. Бібліотека поступово стала закладом, який визначає характер освітньої, наукової та культурної політики держави. Водночас царський уряд, намагаючись задушити паростки «вільнодумства» посилив нагляд за фондами бібліотек.

У XIX ст. – на початку XX ст. суттєвий вплив на становлення та розвиток бібліотечної справи мали соціально-економічні та політичні процеси, які відбувалися в цей час на території України. Функціонування бібліотек, їх типи і види, фінансування значною мірою пояснювалися раціональними потребами держави, коли бібліотека стала необхідним підґрунтям розвитку діяльності міністерств та відомств, урядових комітетів, органів місцевого самоврядування, судово-адміністративних та воєнізованих установ тощо. Оскільки Україна не мала самостійного державного статусу, а її територія входила до складу як Російської імперії, так і Австро-Угорщини, не було бібліотек при вищих органах влади, а існували бібліотеки губернські та намісницькі, окружних та повітових управлінь, місцевих органів влади. Головний науковий співробітник Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського О. Оніщенко, вважає що бібліотеки цього типу створювалися за кошти установи або відомства, не мали публічного доступу (або цей доступ значно обмежувався) і були, як правило, платними [100, с.3].

У другій половині XIX ст. – на початку XX ст. бібліотечна справа в Україні інтенсивно розвивалася. У суспільстві виникла потреба в підвищенні освітнього рівня населення і у зв'язку з цим, поряд з науковими бібліотеками та бібліотеками освітніх закладів, інтенсивніше почали розвиватися загальнодоступні бібліотеки. Водночас відбулося формування професійної

бібліотечної освіти, особливістю якої було те, що бібліотекознавство та бібліотечну справу у вищих школах викладали в межах іншого фаху, спеціалізації. Суттєвий вплив на бібліотечну справу здійснила Жовтнева революція 1917 р., у результаті якої розпочалася революційна перебудова народної освіти та культурно-просвітницької роботи в країні. У 1917 – 1920 рр. були сформовані засади принципово іншого підходу до організації бібліотечної справи, який був охарактеризований як «соціалістичне бібліотечне будівництво». З цього часу бібліотеки стали одним із найбільш заідеологізованих соціальних інститутів.

Головними принципами організації бібліотечної справи визначалися:

- партійність;
- народність, масовість та загальнодоступність бібліотек; приділялась усіляка турбота про читачів, створення максимуму зручностей для користування багатствами бібліотек;
- розвиток громадських засад, ініціативи та самодіяльності населення у бібліотечній справі;
- єдина планомірна організація бібліотечної справи в країні та державне керівництво нею.

На бібліотечну політику союзних республік великий вплив мав Декрет «Про централізацію бібліотечної справи в РСФСР» (3 листопада 1921 р.) створений в 1922 р. у СРСР. В Україні в листопаді 1921 р. Наркомосвіти створив Українську центральну міжвідомчу бібліотечну комісію для здійснення централізації організації та управління бібліотечною справою. Бібліотеки стали державними культурно-освітніми закладами де розроблялися єдині методичні засади [37 с. 93]. Так почалася реформа бібліотечної справи. Постановою ЦВК СРСР «Про бібліотечну справу в Союзі РСР» (1934 р.) регламентувалося створення бібліотечного управління при ЦВК союзних республік та покладення на створені з метою управління бібліотечною справою бібліотечні управління та Ради бібліотек при ЦВК союзних республік контролю за діяльністю бібліотек. Згідно з постановою,

необхідно було здійснити перепис всіх бібліотек з метою покращання управління бібліотечною справою та реорганізувати діяльність усіх бібліотек. Загалом же постанови 1934 р. уряду СРСР про бібліотечну справу в СРСР та уряду УРСР про роботу масових бібліотек в Україні запровадили державний контроль з боку Наркомату освіти за бібліотеками усіх типів та проводили лінію на централізацію та уніфікацію бібліотек.

Середина 70-х — початок 80-х років XX ст. позначилися важливими змінами у функціонуванні масових бібліотек України. На виконання постанови ЦК КПРС від 08.05.1974 р. «Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі» розпочалася тотальна централізація загальнодоступних книгозбірень на рівні району (міста). У результаті цього процесу було створено принципово нову модель масової бібліотеки, яка в загальних рисах збереглася і до наших днів.

На думку О. Онищенка «Положення про бібліотечну справу в СРСР» (1984 р.) - це перший союзний нормативний акт, який регулював діяльність бібліотек, фіксував роль бібліотек як ідеологічних, культурно-просвітницьких та науково-інформаційних установ, що забезпечують трудящих суспільним користуванням книгами та іншими видами бібліотечних фондів [101, с.28]. Це положення законодавчо закріпило централізацію бібліотечної справи в СРСР, що майже повністю позбавило ініціативи у питаннях розбудови національної бібліотечної системи та бібліотечної справи у союзних республіках. Положенням про бібліотечну справу в СРСР визначалася така структура управління:

- управління бібліотечною справою в СРСР здійснюють Ради народних депутатів, їх виконавчі та розпорядчі органи, а також інші державні та громадські органи, які мають у своєму підпорядкуванні бібліотеки;
- Міністерство культури СРСР здійснює загальне методичне управління бібліотеками та координацію їх роботи, незалежно від підпорядкування, державний контроль за діяльністю бібліотек, що знаходяться у віданні міністерств, державних комітетів та відомств, а також

вирішує інші питання у галузі бібліотечної справи відповідно до Положення про бібліотечну справу в СРСР та інших законодавчих актів СРСР;

- міністерства, державні комітети, відомства, центральні органи громадських організацій здійснюють управління підвідомчими їм бібліотеками;

- місцеві Ради народних депутатів та їх виконавчі комітети управляють бібліотеками, що знаходяться в їх віданні, забезпечують розвиток мережі цих бібліотек, укріплення їх матеріально-технічної бази та добір кваліфікованих кадрів, координують та контролюють діяльність інших бібліотек, розміщених на території відповідної Ради, приймають заходи щодо раціонального розміщення бібліотек.

«Положення про централізовану бібліотечну систему, затвердженого наказом Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001р. № 709 – це перший законодавчий акт України, який визначав функціонування централізованої бібліотечної системи до 09.06.2017 року.

На сучасному етапі згідно Закону України бібліотека – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки. Згідно того ж Закону централізована бібліотечна система – це об'єднання бібліотек в єдине структурно-цілісне утворення, куди входить центральна бібліотека.

На скільки схожі моделі ЦБС радянського зразка і сучасна українська? Обидві системи передбачають, що ЦБС є єдиним структурним утворенням на правах юридичної особи. (Таб. 1.1)

У своїй діяльності централізовані бібліотечні системи України керувалися Положенням про централізовану бібліотечну систему (ЦБС), затвердженого наказом Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001р. № 709 на підставі Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну

справу»; централізовані бібліотечні системи часів радянського союзу керувалися Положенням про централізацію державних масових бібліотек, затвердженого міністром культури СРСР 03.02.1975 р.

Таблиця 1.1

Моделі організації мережі бібліотек у радянський період і у наш час

Ознака	Радянська модель ЦБС (на підставі Положення про централізацію державних масових бібліотек, затвердженого міністром культури СРСР 03.02.1975 р.).	Сучасна українська модель ЦБС (на підставі Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та Положення про централізовану бібліотечну систему, затвердженого наказом Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001 № 709).
Визначення поняття	Об'єднання раніше самостійних масових бібліотек району (міста) в єдине структурно-цілісне утворення.	Добровільне об'єднання публічних бібліотек у єдине структурно-цілісне утворення.
Правосуб'єктність	Юридична особа.	Юридична особа.
Засновник	Органи державної влади.	Органи місцевого самоврядування (районна, міська рада).
Орган управління	Районний (міський) виконком Ради народних депутатів.	Відділ культури районної державної адміністрації (у порядку виконання делегованих повноважень) або виконком міської ради.
Форма власності	Державна.	Комунальна.
Джерела фінансування	Кошти державного бюджету, а також додатково кошти сільських, селищних бюджетів, підприємств, установ і організацій.	Кошти місцевого бюджету (районного, міського).
Структура	Центральна районна (міська) бібліотека, бібліотека для дітей, бібліотеки-філії, пункти видачі літератури, пересувні бібліотеки.	Центральна районна (міська) бібліотека, районна (міська) бібліотека для дітей, бібліотеки-філії.
Фонд	Єдиний, перебуває на балансі центральної бібліотеки.	Єдиний, перебуває на балансі ЦБС.
Комплектування фонду Облік фонду	Здійснює центральна бібліотека. Центральна бібліотека здійснює індивідуальний і сумарний облік всього фонду ЦБС, бібліотеки-філії здійснюють сумарний облік наявного в них фонду.	Здійснює центральна бібліотека. Центральна бібліотека здійснює індивідуальний і сумарний облік усього фонду ЦБС, бібліотеки-філії здійснюють <i>індивідуальний</i> і сумарний облік наявного в них фонду.

Продовження таб. 1.1.

Керівник ЦБС	Директор центральної бібліотеки одночасно є директором ЦБС.	Директор центральної бібліотеки одночасно є директором ЦБС.
Порядок призначення та звільнення працівників центральної бібліотеки	Здійснює директор ЦБС за погодженням із відділом культури райвиконкому.	Здійснює директор ЦБС.
Порядок призначення та звільнення працівників бібліотек-філій	Здійснює директор ЦБС за погодженням із виконкомом місцевої ради.	Здійснює директор ЦБС.

Згідно Положення ЦБС радянського періоду об'єднувало самостійні масові бібліотеки району (міста) в єдине структурно-цілісне утворення, а українська модель ЦБС – це *добровільне* об'єднання публічних бібліотек у єдине структурно-цілісне утворення для найбільш ефективного використання бібліотечних ресурсів району або міста. Це означало, що на відміну від радянських нині чинні нормативно-правові акти не закріплюють обов'язковість об'єднання публічних бібліотек на рівні району (міста) в ЦБС. До складу ЦБС радянського періоду входили центральна районна (міська) бібліотека, бібліотека для дітей та бібліотеки – філії, що розташовані в межах адміністративного району (міста), *пункти видачі літератури, пересувні бібліотеки*. Сучасна українська модель складається з центральної районної (міської) бібліотеки, районної (міської) бібліотеки для дітей та бібліотек-філій. Бібліотеки, що об'єднані в ЦБС радянського часу підпорядковувались районному (міському) виконкому Ради народних депутатів, а ЦБС нашого часу - відділу культури місцевої державної адміністрації (у порядку виконання делегованих повноважень) або виконкому міської ради. Відділ культури міськвиконкому є лише структурним підрозділом виконавчого органу ради, а відділ культури райдержадміністрації виконує повноваження з управління ЦБС у межах, делегованих йому районною владою (оскільки районна рада не має власного

виконавчого органу). Комплектування єдиного фонду здійснює центральна бібліотека, але перебуває він на балансі ЦБС. Індивідуальний і сумарний облік усього фонду ЦБС здійснює також центральна бібліотека, а бібліотеки – філії здійснюють *індивідуальний* і сумарний облік наявного в них фонду.

В питаннях організації обслуговування населення ЦБС обох моделей забезпечувала громадянам рівні права на бібліотечне обслуговування, незалежно від їх статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних і релігійних переконань, місця проживання. Бібліотеки, які входили до складу ЦБС, здійснювали свою діяльність, виходячи з особистих, соціальних та інших потреб жителів свого регіону в інформації, спілкуванні, забезпеченні своїх громадянських прав. ЦБС обслуговували населення через абонементи, читальні зали, інформаційно-бібліографічну службу, могла здійснювати дистанційне обслуговування засобами телекомунікацій. Центральна бібліотека і бібліотеки-філії організовували обслуговування населення мікрорайонів, які не мали стаціонарних бібліотек, за допомогою бібліотечних пунктів і пересувних бібліотек.

Усі кадрові питання (в т.ч. прийом на роботу та звільнення працівників сільських бібліотек, як і центральної районної бібліотеки) приймає директор ЦБС, який одночасно є керівником центральної бібліотеки, без узгодження із виконкомом місцевої ради.

1.2. Організаційна структура централізованих бібліотечних систем

Управління бібліотекою - це діяльність, спрямована на забезпечення функціонування бібліотеки, підвищення ефективності її роботи і розвиток відповідно до мінливих потреб користувачів і умовами зовнішнього середовища. Бібліотекознавці дають різні визначення терміну «управління бібліотекою». Так Є.О. Фенелонов вважає, що управління – «это деятельность по регулированию совместного труда членов библиотечного коллектива и его отношений с внешней средой, определяющей ее

социальные функции, обеспечивающей постановку и достижение соответствующих целей ее развития и жизнедеятельности» [139, с.6]. З точки зору авторського колективу навчально-практичного посібника «Управління бібліотекою – це діяльність, що спрямована на забезпечення функціонування бібліотеки, підвищення ефективності її роботи і розвитку відповідно до мінливих потреб користувачів і умовами зовнішнього середовища» [124, с.24].

Організаційна структура бібліотеки визначається як цілісна, упорядкована сукупність відносно самостійних підрозділів, що реалізують закріплені за ними функції і цілі. Вона залежить від типових і видових особливостей бібліотеки, умов, масштабів, традицій, специфіки, виконуваних функцій. Чітке розуміння ролі кожної функції, на думку Є.Я. Галімової, є базою організаційної структури. [30, с. 143]

Зміна складу функцій управління і посилення деяких з них призводять до змін в організаційній структурі системи правління і, навпаки, зміни структури вимагають уточнення або зміни організації виконання конкретних функцій управління. Н.С. Карташов [60, с.17] зазначає, що в сучасному менеджменті вирізняють наступні групи:

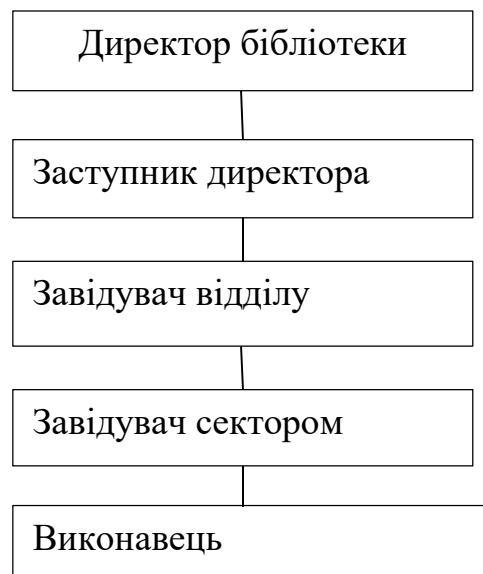
- виробничі функції (виконують бібліотечні працівники і машини в процесі бібліотечної діяльності; вони створюють виробничу структуру, тобто відображають склад підрозділів бібліотеки, взаємопов'язаних в процесі реалізації бібліотечної технології);
- функції управління (визначають організаційну структуру управління, тобто склад і взаємозв'язок органів управління відділів, секторів, виконавців, утворених в результаті департаментизації, а також персонал управління: лінійних або функціональних фахівців, які здійснюють процес прийняття рішення);
- функції забезпечення (пов'язані з такими видами забезпечувальної діяльності, як постачальна, господарська, фінансова, інформаційна, навчальна);

- функції обслуговування.

Відносини між ними підтримуються завдяки зв'язкам, що прийнято поділяти на горизонтальні і вертикальні, лінійні і функціональні. Горизонтальні зв'язки носять характер погодження і є однорівневими, а вертикальні - це зв'язки підпорядкування. Необхідність в них виникає при ієрархічності управління, тобто при наявності кількох його рівнів. Лінійні зв'язки відображають рух управлінських рішень і інформації між лінійними керівниками. Функціональні зв'язки діють по лінії руху інформації і управлінських рішень в залежності від різних функцій управління.

Основними типами організаційних структур є бюрократична та органічна організаційні структури. Різновидами бюрократичної організаційної структури є лінійна, лінійно-функціональна структура, лінійно-штабна структура і дивізійна структура управління.

У невеликих бібліотеках найчастіше зустрічається лінійна структура управління, заснована на взаємодії керівника і підлеглих. (Рис. 1.1.) Керівник одноосібно відповідає за роботу підлеглих, кількість яких, як правило, коливається від семи до десяти.

Лінійні зв'язки

Рис. 1.1. Лінійна структура управління

Лінійна структура забезпечує повне дотримання принципу одноосібності, підвищує відповідальність керівника за кінцеві результати праці в його підрозділі, але разом з тим вимагає різнобічних знань. Реалізується лінійна структура управління в вигляді наказів розпоряджень та вказівок. Так як подібна структура є найменш гнучкою, вона є складовою частиною інших типів структур.

Найпоширенішою є лінійно-функціональна структура управління. (Рис.1.2.) Вона виникає в результаті синтезу лінійного і функціонального управління.

Рис. 2.2. Лінійно-функціональна структура управління

В бібліотеці створюються спеціальні управлінські відділи та служби (кадрова, фінансово-економічна, маркетингова, організаційно-методична та ін.), які готують інформацію для прийняття управлінських рішень (збирають її, аналізують і узагальнюють), а також можуть готувати проекти рішень.

Функціональні управлінські підрозділи і їх керівники не мають права приймати рішення і керувати нижчестоящими підрозділами, і на відділи бібліотеки вони впливають через вищестоящого лінійного керівника (директора або його заступника).

У лінійно-функціональній структури управління лише лінійно керівники можуть приймати управлінські рішення в межах своєї компетенції. Розподіл обов'язків між керівниками залежить від типу бібліотеки, обсягу виконуваних робіт і інших факторів. Лінійно-функціональна структура найбільш ефективна там, де апарат управління виконує рутинні, часто повторювані рідко міняються завдання і функції. Тому при такій структурі управління бібліотека може успішно функціонувати лише тоді, коли зміни відбуваються рівномірно по всіх структурним підрозділам. В реальних умовах це зустрічається досить рідко тому, що можлива втрата гнучкості у взаєминах апарату управління, сповільнюється передача інформації, збільшується обсяг роботи керівника бібліотеки через необхідність узгодження дій різних функціональних служб.

Аналогічні характеристики має і лінійно-штабна структура управління. (Рис. 2.3.) Вона характеризується створенням особливих координаційних ланок, які отримують право впливати на всі підрозділи бібліотеки. Типовими органами в рамках лінійно-штабної структури управління є: рада при директорі, науково-методична рада, редакційна рада, рада трудового колективу.

Рада при директорі – це дорадчий орган, забезпечує колегіальність управління. До його складу входять директор, заступники директора, керівники структурних підрозділів, керівник профспілкової організації. Діє рада згідно з Положенням, затвердженим директором бібліотеки.

———— Лінійні зв'язки

----- Функціональні зв'язки

Рис. 2.2. Лінійно-штабна структура управління

Науково – методична рада створюється як дорадчий орган для вирішення питань пов'язаних з науково-методичною роботою. До складу ради входять кваліфіковані фахівці бібліотеки незалежно від займаних посади.

Рада трудового колективу збирається для обговорення важливих та загальних для всіх підрозділів питань, заслуховує річний звіт і розробляють пропозиції для планування роботи в наступному році.

Позитивні сторони такої структури управління це:

- зняття більшої частини навантаження з вищого рівня управління;
- стимулювання розвитку неформальних зв'язків на рівні структурних блоків;

- зменшення потреби у фахівцях загального профілю;
- як наслідок попереднього плюса - поліпшення якості обслуговування користувачів;

- з'являється можливість створення штабних підструктур.

Негативні сторони такі:

- значне ускладнення зв'язків усередині установи;
- поява великої кількості нових інформаційних каналів;
- поява можливості перенесення відповідальності за невдачі на співробітників інших підрозділів;
- труднощі координації діяльності організації;
- поява тенденції до надмірної централізації.

Різновидом ієрархічних структур управління є дивізійна структура. (Рис. 2.4.) Цей тип структури управління поєднує централізовану координацію з децентралізованим керуванням. Управління централізованими бібліотечними системами в сучасних умовах можна віднести саме к такому типу, оскільки філіям бібліотек надана певна самостійність у здійсненні виробничої діяльності, пов'язаної з обслуговуванням користувачів та формуванню фондів. В той же саме час адміністрація ЦБС залишає за собою право контролю за загальносистемними питаннями стратегії розвитку, науково-дослідними та науково-методичної роботи, надання платних послуг та т. д. [124, с.254]

Дивізіон - це великий структурний підрозділ установи, що володіє великою самостійністю за рахунок включення в себе всіх необхідних служб. Іноді вони приймають форму дочірніх установ, навіть юридично оформляються, як окремі юридичні особи, на ділі ж будучи складовими частинами одного цілого.

Рис. 2.4. Дивізіональна структура управління

Світова практика показала: з введенням дивізіональних принципів структура управління організацією (і відділеннями, що входять в неї) в основі своєю залишається лінійно-функціональною, але одночасно посилюється її ієрархічність, тобто управлінська вертикаль. В результаті істотно зменшується навантаження на верхній ешелон управління, який зосереджується на стратегічному менеджменті організації в цілому. В той же час відділення, що знаходять оперативно-господарську самостійність, починають працювати як "центри прибутку", що активно використовують надану ним свободу для підвищення ефективності своєї діяльності.

Традиційна організація управління, засновувана на застосуванні різноманітних модифікацій ієрархічних структур (зазвичай, в організаційній структурі управління ЦБС можна зустріти елементи і лінійно-функціональної, і лінійно-штабної структури) передбачає провідну роль адміністративно-владних відношень, які будуються на обов'язковому підпорядкуванні.

Та все ж в цілому структура управління виявляється ускладненою, передусім за рахунок проміжних (середніх) рівнів менеджменту, створених

для координації роботи різних відділень. Дублювання функцій управління на різних рівнях кінець кінцем вело до зростання витрат на зміст управлінського апарату.

Аналогічні в принципі результати продемонстрували і вітчизняні об'єднання, що застосовували такий же вид структури. Збереження лінійно-функціональної побудови управління посилювало недоліки по усьому ланцюгу ухвалення управлінських рішень, подовжувало терміни узгоджень і потоки циркулюючої управлінської інформації. Але найголовнішим негативом виявилось те, що не сталося очікуваного прориву в області науково-технічного прогресу. Уся система управління об'єднаннями і підприємствами, що входять до їх складу, і організаціями націлювала передусім на виконання короткострокових і оперативних планів і завдань. Перспективні ж цілі, у тому числі науково-технічні, як правило, відсовувалися на другий план; на них не вистачало ні часу, ні засобів. Не було і прямої зацікавленості в їх постановці і рішенні, бо оцінка роботи вироблялася, як і раніше, за підсумками поточної виробничо-господарської діяльності. Усе це негативно позначилося на продуктивності праці і ефективності роботи об'єднань. Перехід до простіших і гнучкіших структур, краще пристосованих до динамічних змін в економіці, став об'єктивною і наполегливою необхідністю.

Органічна структура управління має порівняно недовгу історію і виникла як антипод бюрократичної організації, модель якої перестала задовольняти багато підприємств, що випробовують необхідність в гнучкіших і адаптованих структурах. Новий підхід відкидає уявлення про ефективність організації як "організованою" і працюючою з чіткістю годинникового механізму; навпаки, вважається, що ця модель проводить радикальні зміни, що забезпечують пристосовність організації до об'єктивних вимог реальної дійсності. Дослідники цієї проблеми підкреслюють: поступово вимальовується інший тип організації, в якій імпровізація цінується вище, ніж планування; яка керується можливостями значно більше,

ніж обмеженнями, вважає за краще знаходити нові дії, а не чіплятися за старих; яка більше цінує дискусії, ніж заспокоєність, і заохочує сумніви і протиріччя, а не віру.

У початковому визначенні органічного типу структури підкреслювалися такі її принципові відмінності від традиційної бюрократичної ієрархії, як вища гнучкість, менша зв'язаність правилами і нормами, використання як база групової (бригадною) організації праці. Органічна структура управління характеризується індивідуальною відповідальністю кожного за загальний результат, заперечує необхідність в детальному поділі праці за видами робіт, формує відносини між учасниками процесу управління, які диктуються не структурою, а характером вирішуваної проблеми. Органічний тип структури представляє собою децентралізовану структуру управління, для якої характерні:

- відмова від формалізації і бюрократизації процесів і відносин;
- скорочення числа ієрархічних рівнів;
- високий рівень горизонтальної інтеграції між персоналом
- орієнтація культури взаємин на кооперацію, взаємну інформованість і самодисципліну.

Різновидами органічних структур є програмно-цільові, проектні, матричні і бригадні структури.

Програмно-цільове керування орієнтовано на надання інформаційно-регулюючого впливу на горизонтальному рівні. (Рис. 1.5) Дана структура утворюється всередині системи на час реалізації конкретної програми і характеризується безпосереднім підпорядкуванням всіх підструктур керівнику програми. Управління реалізується за допомогою проблемних рад, постійно діючих комісій або груп.

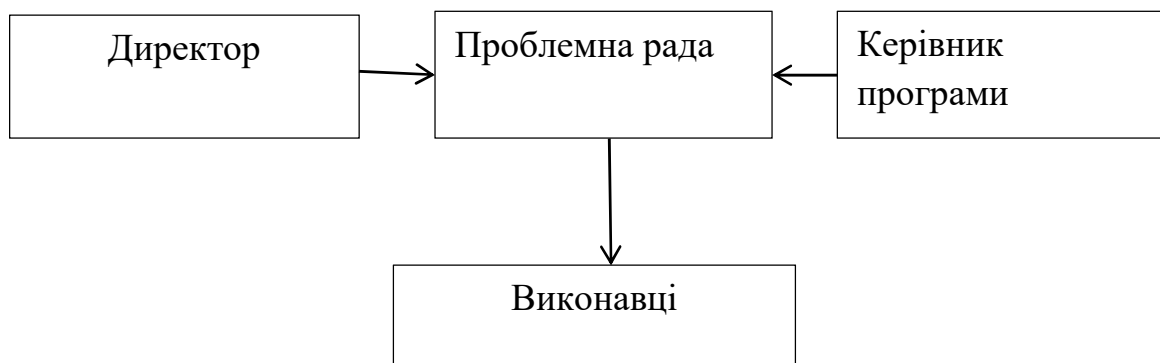

Рис 1.5. Програмно-цільова структура управління

Проектні структури формуються при розробці проектів, під якими розуміються будь-які процеси цілеспрямованих змін в бібліотеці, наприклад, освоєння нових технологій. (Рис 1.6.) При цьому об'єднуються матеріальні, трудові і фінансові ресурси бібліотеки. Керування проектом включає визначення його цілей, формування структури, планування і організацію виконання робіт, а також координацію дій виконавців.

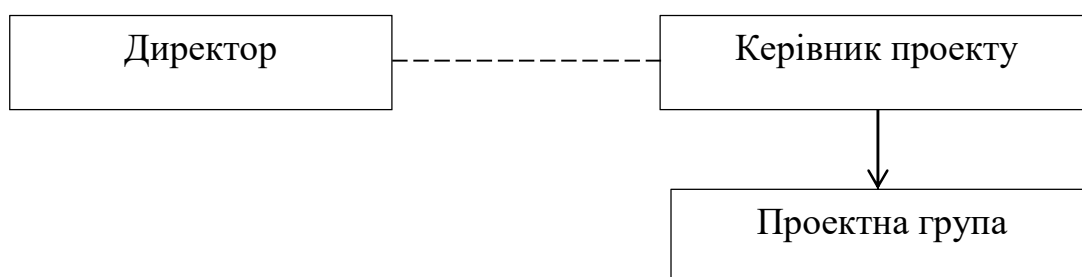

Рис 1.6. Проектна структура управління

Однією з форм проектного управління є формування спеціального підрозділу – проектної групи – на тимчасовій основі. Проектна група користується значною організаційно-управлінською самостійністю. Керівник бібліотеки визначає терміни виконання поставленого завдання, ліміт

фінансових коштів і не втручається в поточні питання діяльності цієї групи. Проектна група може бути сформована у вигляді самостійного підрозділу бібліотеки. При завершенні проекту ця структура розпадається, а її співробітники переходять в нову проектну групу або вертаються на свою постійну роботу [124, с.255].

Матрична структура будується по принципу подвійного підпорядкування виконавців: з одного боку безпосередньому керівнику відділу, який надає персонал і технічну допомогу керівнику проекту, а з іншого - керівник проекту, який наділений необхідними повноваженнями для здійснення процесу управління відповідно до запланованих термінів, ресурсами, якістю. (Рис. 1.7.) При такій організації керівник проекту взаємодіє з двома групами підлеглих – з постійними членами проектної групи колегами з інших відділів бібліотеки, які підпорядковуються йому тимчасово і по обмеженому колу питань. При цьому зберігається їх підпорядкування керівнику підрозділу.

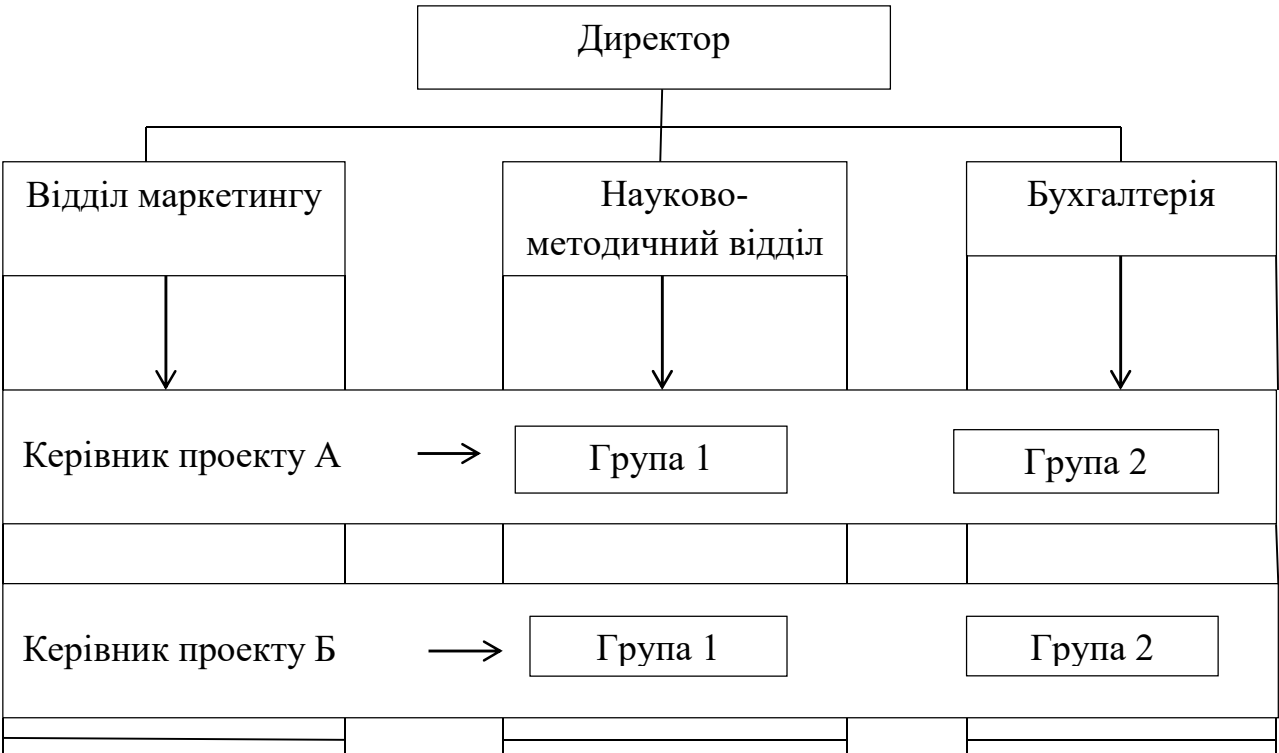

Рис 1.7. Матрична структура управління

Перехід до матричних структур зазвичай охоплює не всю бібліотеку, а лише її частину. Успіх значною мірою залежить від того, в якому ступені керівники проектів володіють необхідними особистісними якостями і можуть виступати в якості лідерів. Застосування матричної структури дозволяє гнучко використовувати фахівців, переміщав їх з одного проекту на інший, а також забезпечувати співробітникам бібліотеки можливість підвищення кваліфікації. Таке управління значно складніше, ніж традиційні організаційні форми, так як змінюються системи планування, контролю, розподілу ресурсів; вводяться нові умови матеріального стимулювання; змінюється стиль керівництва; підтримується прагнення працівників до самовираження і саморозвитку.

Для виконання функцій управління в бібліотеці створюється апарат управління. В структуру управління входять: директор, заступники, завідувачі відділами і секторами, групами, філіями, старші бібліотекарі, керівник профспілкової організації. На думку Дригайло В.Г., по рівню управління по вертикалі в загальній ієрархії прийнято виділять кадри управління: вищої ланки, середньої ланки, нижчої ланки [52, с. 3].

Сучасні засоби управлінської бібліотечної праці, інформаційні технології, техніка, на думку Ніколаєнко Н., не можуть ефективно функціонувати в межах старих форм управління [95, с.20]. Це потребує здійснення аналізу управлінської праці як складової менеджменту задля підвищення якості та ефективності роботи бібліотек, застосування нових управлінських інструментів і впровадження наукової організації праці. На її думку існує класична модель розподілу стратегічних, тактичних та оперативних завдань управління між категоріями менеджерів, яка активно використовується в бібліотечно-інформаційному виробництві. Бібліотечні менеджери нижчого рівня управління (завідувачі секторами, головні бібліотекарі) – це керівники, які виконують щоденні операції та дії, необхідні для забезпечення ефективної роботи закладу. Менеджери середнього рівня управління (завідувачі відділами) організовують управління і координацію в

межах книгозбірні. Вони узгоджують різноманітні форми діяльності та зусилля різних підрозділів. Менеджери вищого рівня управління (директор, заступник директора, вчений секретар) здебільшого розробляють довгострокові перспективні плани, встановлюють цілі, адаптують бібліотеку до різного роду інноваційних змін, керують відносинами між установою та зовнішнім середовищем. Бібліотечні менеджери вищого рівня — нечисленна, але найважливіша категорія. Вони визначають концептуальні напрями функціонування і розвитку бібліотечної установи та її великих підрозділів, ухвалюють ключові рішення щодо стратегії розвитку і поточних справ, представляють інтереси бібліотеки, колективу, відповідають за придбання програмних продуктів, впровадження нових інформаційних технологій, наділені повноваженнями укладати угоди з корпоративної діяльності, наймати працівників тощо. Діяльність цих менеджерів характеризується масштабністю і складністю, пріоритетом стратегічного і перспективного напрямів. У вищому керівництві відокремлено два підрівні: повноважне управління і загальне керівництво.

Згідно законодавства для ефективного здійснення своєї діяльності всім фахівцям бібліотечної системи необхідні певні професіональні і особистісні якості. Формальні вимоги до персоналу бібліотеки відображені в «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників», розділ: "Бібліотеки, централізовані бібліотечні системи". Так, згідно цього документу, до керівників бібліотеки, централізованої бібліотечної системи відносяться директор (завідувач) бібліотеки, централізованої бібліотечної системи, завідувач філіалу бібліотеки централізованої бібліотечної системи, начальник відділу бібліотеки, завідувач відділу (сектору) бібліотеки, учений секретар (бібліотечна справа). До професіоналів відносяться бібліограф, бібліотекар, методист культурно-освітнього закладу (бібліотечна справа), редактор (бібліотечна справа).

Кваліфікаційні характеристики застосовуються під час тарифікації робіт і встановлення кваліфікаційних розрядів (категорій) працівникам на

підприємствах (установах, організаціях) усіх галузей економіки, незалежно від відомчого підпорядкування, де є вказані в чинному Випуску професії та види робіт.

Кожен співробітник централізованої бібліотечної системи повинен мати Посадову інструкцію, яка складається відповідно до «Тарифно-кваліфікаційними характеристиками (вимогами) за посадами працівників культури».

Посадові інструкції співробітників бібліотек містять:

- основні функції, які можуть бути доручені повністю або частково працівникові, що займає дану посаду, закріплюють конкретні обов'язки, права, відповідальність працівників;
- визначення рівня і профілю спеціальної підготовки працівника, вимоги до стажу роботи, відповідні кваліфікаційні категорії по оплаті праці;
- встановлення кваліфікаційних вимог освіта в галузі управління особам, які не мають спеціальної підготовки і стажу роботи, але володіє достатнім практичним досвідом і виконує якісно і в повному обсязі покладені на них посадові обов'язки, за рекомендаціями атестаційних комісій в порядку винятку тарифікуються так само, як і особи, які мають спеціальну підготовку і стаж роботи.

У посадовій інструкції міститься:

- назва посади;
- коротке визначення суті і обсягу роботи;
- порядок підпорядкування: хто керує цим працівником і ким він сам керує (якщо це має місце);
- основні обов'язки. Перераховуються всі і вказуються найбільш важливі, необхідно закінчити фразою «Виконує інші обов'язки, якщо це буде потрібно»;
- мінімум необхідних знань і умінь.

У Посадовій інструкції дається коротка характеристика виконавця посади; містяться вимоги до утворення, підвищення кваліфікації, стажу

роботи; описується коло конкретних робіт співробітника; його права, відповідальність; кому підпорядковується і дає розпорядження (якщо співробітник - керівник структурного підрозділу). Якщо змінюються завдання в діяльності бібліотеки, її структури, в Посадову інструкцію вносяться доповнення і зміни.

1.3. Переваги і недоліки централізованої бібліотечної системи

Об'єднані в масштабах країни бібліотеки являли собою єдину систему, кожен елемент якої розташовувався на певному етапі ієрархії. Одиницями цієї системи виступали окремо взяті бібліотеки, а основними структурними елементами були міські і районні централізовані бібліотечні системи (ЦБС). Ці ЦБС об'єднувалися в бібліотечні системи обласного масштабу і - через обласні та регіональні бібліотеки - були пов'язані з іншими регіонами країни, утворюючи, таким чином, єдність державної бібліотечної системи. Створення централізованих бібліотечних систем дозволило сформувати єдиний бібліотечний простір, що охоплює всі регіони країни, і вирішувати завдання бібліотек в державних масштабах.

Централізація бібліотек дозволила значно розширити можливості кожної бібліотеки в роботі з населенням, більш економно і раціонально використовувати кошти і матеріальні ресурси.

Як зазначила І. Цуріна, завідувачка відділу Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України», «централізація є найбільш раціональним, економічно і технологічно вигідним об'єднанням бібліотек, яке найчастіше застосовується у світовій практиці [137, с. 9]. Вона передбачає можливість об'єднання бібліотек за адміністративно-територіальним принципом в єдине структурно-цілісне утворення, де єдиними є керівництво, фонд, штат. При такому об'єднанні, навіть із врахуванням дефіциту бібліотечних ресурсів, легше можна знайти ефективні шляхи їхнього формування і використання. На її думку до головної переваги

централізації слід віднести дотримання основних напрямів і перспектив розвитку бібліотечної справи, розповсюдження державного керівництва на всю бібліотечну систему країни, прийняття в державних масштабах однакових організаційних рішень. Так, у централізованому порядку здійснювалося проведення єдиної політики формування, розміщення та використання бібліотечних ресурсів; діяли централізовані комплектування, обробка і перерозподіл документів; відбувалася централізація міжбібліотечного абонементу; вирішувалося питання зберігання літератури, що рідко використовувалася; розвивалася технізація; дотримувалась єдина політика в роботі з кадрами, зокрема з підвищення їхньої кваліфікації і т. ін. Великим здобутком централізації стали сформовані бібліотечні колективи в районах, містах України. Особливо відчутну допомогу отримували сільські бібліотекарі.

Проте, попри позитивні сторони централізації, мали місце й негативні явища. Спостерігалися надцентралізація, надмірна директивність управління, недооцінювання (а правильніше – ігнорування, заперечення) самої ідеї самостійності книгозбірень, повсюдне насадження методичного керівництва бібліотеками, хоча реально централізоване управління не може передбачити всього розмаїття бібліотечних процесів та проблем регіону і запропонувати однакове рішення для всіх бібліотек ЦБС. Таким чином, об'єднання із застосуванням адміністративного впливу без належної підготовки та матеріальної бази вже з самого початку заклало майбутні проблеми і непорозуміння. Оцінюючи з позицій сьогодення початок децентралізації, можна сказати що саме несприйняття надцентралізації, протидія з боку окремих бібліотек і стали каталізаторами змін. Ці процеси посилювались у зв'язку з децентралізацією управління в усіх галузях народного господарства, в тому числі культури.

На думку М. Ю. Сдобнікової, централізація змінила структуру, управління, юридичний і фінансовий стан бібліотек, забезпечила спеціалізацію праці бібліотекарів, підвищила його продуктивність [118, с. 3].

У ЦБС з'явилися кращі умови для економічно доцільного розподілу коштів, штатів, книжкових фондів, обладнання, що дозволяють вирівнювати рівень обслуговування книгою окремих сіл або мікрорайонів міст, підприємств, більш раціонально використовувати бібліотечні ресурси і розміщувати їх. За цей період була налагоджена система комплектування, обробки, каталогізації фондів, робота з читачами на основі використання єдиного фонду. ЦБС як єдиній структурі, об'єднаній загальним керівництвом, легше було відстоювати свої інтереси перед владою. Бібліотеки одного району, об'єднані в ЦБС, слідували єдиній стратегії розвитку. В умовах ЦБС склалася єдина система методичної підтримки діяльності бібліотек-філій. На методичні відділи було покладено завдання підвищення професійного рівня співробітників ЦБС, моніторингу стану бібліотечної роботи ЦБС. За ці роки склалася єдина система інформування читачів про ресурсах бібліотеки на основі єдиної системи каталогів, довідкового апарату. З негативних явищ централізації можна назвати залишковий принцип фінансування мережі філій, що стримує розвиток бібліотек і знижує рівень обслуговування. В умовах хронічного недофінансування - недостатня технічна оснащеність сільських філій, часто не мають навіть телефону, і ін. Надмірна централізація керівництва, методичної підтримки позбавляла філії творчої ініціативи, проявів індивідуальності в роботі.

Висновки до розділу 1

Бібліотека - один із найдавніших культурних інститутів, який постійно змінювався в кожен історичний період соціальних функцій бібліотек. На території нашої країни перші бібліотеки з'явилися в період утворення Київської Русі в IX – XI ст. при монастирях, церковних соборах та школах. Бібліотеки також створювалися за кошти установи або відомства, не мали

публічного доступу (або цей доступ значно обмежувався) і були, як правило, платними. У другій половині XIX ст. – на початку XX ст. у суспільстві виникла потреба в підвищенні освітнього рівня населення і у зв'язку з цим, поряд з науковими бібліотеками та бібліотеками освітніх закладів, інтенсивніше почали розвиватися загальнодоступні бібліотеки. Суттєвий вплив на бібліотечну справу здійснила Жовтнева революція 1917 р., у результаті якої розпочалася революційна перебудова народної освіти та культурно-просвітницької роботи в країні. У 1917 – 1920 рр. були сформовані засади принципово іншого підходу до організації бібліотечної справи, який був охарактеризований як «соціалістичне бібліотечне будівництво». З цього часу бібліотеки стали одним із найбільш заідеологізованих соціальних інститутів.

Головними принципами організації бібліотечної справи визначалися:

- партійність;
- народність, масовість та загальнодоступність бібліотек; приділялась усіляка турбота про читачів, створення максимуму зручностей для користування багатствами бібліотек;
- розвиток громадських засад, ініціативи та самодіяльності населення у бібліотечній справі;
- єдина планомірна організація бібліотечної справи в країні та державне керівництво нею.

Середина 70-х — початок 80-х років XX ст. позначилися важливими змінами у функціонуванні масових бібліотек України - почалася державна централізація бібліотек. Суть цього процесу полягала в об'єднанні окремих бібліотек країни в одну загальну бібліотечну систему, підпорядковану єдиному центру - Міністерству культури СРСР. Створення централізованих бібліотечних систем (ЦБС) дозволило сформулювати єдиний бібліотечний простір, що охоплює всі регіони країни, і вирішувати завдання бібліотек в державних масштабах. Централізація бібліотек дозволила значно розширити можливості кожної бібліотеки в роботі з населенням, більш економно і

раціонально використовувати кошти і матеріальні ресурси. Сформовані централізовані бібліотечні системи склалися з центральних бібліотек (ЦБ) і підпорядкованих їм філій.

Самі центральні бібліотеки підпорядковувалися відділам культури районного або міського виконкому Ради народних депутатів. Самі центральні бібліотеки підпорядковувалися відділам культури районного або міського виконкому Ради народних депутатів. Управління централізованою бібліотечною системою, формування її кадрового складу, методичну роботу здійснювала центральна бібліотека. Такого роду структура бібліотечної системи країни представлялася найбільш оптимальною для управління.

В питаннях організації обслуговування населення ЦБС обох моделей забезпечувала громадянам рівні права на бібліотечне обслуговування, незалежно від їх статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних і релігійних переконань, місця проживання. Бібліотеки, які входили до складу ЦБС, здійснювали свою діяльність, виходячи з особистих, соціальних та інших потреб жителів свого регіону в інформації, спілкуванні, забезпеченні своїх громадянських прав. ЦБС обслуговували населення через абонементи, читальні зали, інформаційно-бібліографічну службу, могла здійснювати дистанційне обслуговування засобами телекомунікації. Центральна бібліотека і бібліотеки-філії організовували обслуговування населення мікрорайонів, які не мали стаціонарних бібліотек, за допомогою бібліотечних пунктів і пересувних бібліотек.

Усі кадрові питання (в т.ч. прийом на роботу та звільнення працівників сільських бібліотек, як і центральної районної бібліотеки) приймає директор ЦБС, який одночасно є керівником центральної бібліотеки, без узгодження із виконкомом місцевої ради.

Управління бібліотекою - це діяльність, спрямована на забезпечення функціонування бібліотеки, підвищення ефективності її роботи і розвиток відповідно до мінливих потреб користувачів і умовами зовнішнього середовища. Організаційна структура бібліотеки визначається як цілісна,

упорядкована сукупність відносно самостійних підрозділів, що реалізують закріплені за ними функції і цілі. Вона залежить від типових і видових особливостей бібліотеки, умов, масштабів, традицій, специфіки, виконуваних функцій.

Основними типами організаційних структур є бюрократична та органічна організаційні структури. Різновидами бюрократичної організаційної структури є лінійна, лінійно-функціональна структура, лінійно-штабна структура і дивізіональна структура управління. Органічна структура управління має порівняно недовгу історію і виникла як антипод бюрократичної організації, модель якої перестала задовольняти багато підприємств, що випробовують необхідність в гнучкіших і адаптованих структурах. Ця структура управління характеризується індивідуальною відповідальністю кожного за загальний результат, заперечує необхідність в детальному поділі праці за видами робіт, формує відносини між учасниками процесу управління, які диктуються не структурою, а характером вирішуваної проблеми.

Для виконання функцій управління в бібліотеці створюється апарат управління. В структуру управління входять: директор, заступники, завідувачі відділами і секторами, групами, філіями, старші бібліотекарі, керівник профспілкової організації. По рівню управління по вертикалі в загальній ієрархії прийнято виділять кадри управління: вищої ланки, середньої ланки, нижчої ланки. Бібліотечні менеджери нижчого рівня управління (завідувачі секторами, головні бібліотекарі) – це керівники, які виконують щоденні операції та дії, необхідні для забезпечення ефективної роботи закладу. Менеджери середнього рівня управління (завідувачі відділами) організовують управління і координацію в межах книгозбірні. Вони узгоджують різноманітні форми діяльності та зусилля різних підрозділів. Менеджери вищого рівня управління (директор, заступник директора, вчений секретар) здебільшого розробляють довгострокові перспективні плани, встановлюють цілі, адаптують бібліотеку до різного

роду інноваційних змін, керують відносинами між установою та зовнішнім середовищем.

Для ефективного здійснення своєї діяльності всім фахівцям бібліотечної системи необхідні певні професіональні і особистісні якості. Формальні вимоги до персоналу бібліотеки відображені в «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників», розділ: "Бібліотеки, централізовані бібліотечні системи". Кваліфікаційні характеристики застосовуються під час тарифікації робіт і встановлення кваліфікаційних розрядів (категорій) працівникам на підприємствах (установах, організаціях) усіх галузей економіки, незалежно від відомчого підпорядкування.

Кожен співробітник централізованої бібліотечної системи повинен мати Посадову інструкцію, яка складається відповідно до «Тарифно-кваліфікаційним характеристикам (вимогам) за посадами працівників культури». У Посадовій інструкції дається коротка характеристика виконавця посади; містяться вимоги до утворення, підвищення кваліфікації, стажу роботи; описується коло конкретних робіт співробітника; його права, відповідальність; кому підпорядковується і дає розпорядження (якщо співробітник - керівник структурного підрозділу). Якщо змінюються завдання в діяльності бібліотеки, її структурі, в Посадову інструкцію вносяться доповнення і зміни.

Централізація є найбільш раціональним, економічно і технологічно вигідним об'єднанням бібліотек, яке найчастіше застосовується у світовій практиці. Вона передбачає можливість об'єднання бібліотек за адміністративно-територіальним принципом в єдине структурно-цілісне утворення, де єдиними є керівництво, фонд, штат. При такому об'єднанні, навіть із врахуванням дефіциту бібліотечних ресурсів, легше можна знайти ефективні шляхи їхнього формування і використання.

До головної переваги централізації відноситься дотримання основних напрямів і перспектив розвитку бібліотечної справи, розповсюдження державного керівництва на всю бібліотечну систему країни, прийняття в

державних масштабах однакових організаційних рішень. ЦБС як єдиній структурі, об'єднаній загальним керівництвом, легше відстоювати свої інтереси перед владою. Бібліотеки одного району, об'єднані в ЦБС, слідують єдиній стратегії розвитку. За всі роки склалася єдина система інформування читачів о ресурсах бібліотеки на основі єдиної системи каталогів, довідкового апарату.

Недоліками є надцентралізація, надмірна директивність управління, недооцінювання, ігнорування, заперечення самої ідеї самостійності книгозбірень, повсюдне насадження методичного керівництва бібліотеками. Також з негативних явищ централізації є залишковий принцип фінансування мережі філій, що стримує розвиток бібліотек і знижує рівень обслуговування. Надмірна централізація керівництва, методичної підтримки позбавляла філії творчої ініціативи, проявів індивідуальності в роботі.

Одже, об'єднані в масштабах країни бібліотеки представляли собою єдину систему, кожен елемент якої розташовувався на певному щаблі ієрархії. Одиницями цієї системи виступали окремо взяті бібліотеки, а основними структурними елементами були міські і районні ЦБС. Ці ЦБС об'єднувалися в бібліотечні системи обласного масштабу і - через обласні та регіональні бібліотеки - були пов'язані з іншими регіонами країни, утворюючи, таким чином, єдність державної бібліотечної системи. Створення централізованих бібліотечних систем дозволило сформувати єдиний бібліотечний простір, що охоплював всі регіони країни, і вирішував завдання бібліотек в державних масштабах.

Централізація бібліотек дозволила значно розширити можливості кожної бібліотеки в роботі з населенням, більш економно і раціонально використовувати кошти і матеріальні ресурси. Працівники бібліотечних систем об'єдналися в професійний колектив, отримали рівні можливості обмінюватися досвідом, систематично підвищувати свою кваліфікацію.

РОЗДІЛ 2. СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІБЛОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

2.1. Реформа децентралізації і бюджетування бібліотечних інституцій

Децентралізація є процесом розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру. Вона, як правило, здійснюється цілеспрямовано з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціональної ваги, а також втілення у життя специфічних регіонально-локальних програм.

Реформа децентралізації в Україні розпочалася в 2014 році з прийняттям низки законодавчих актів які виявилися найбільш актуальними та соціально затребуваними. З початку незалежності України ряд фундаментальних реформ були ініційовані та впроваджені в різні роки, які вплинули і впливають на розвиток і функціонування багатьох соціальних інститутів економічних та політичних процесів в Україні. Але, на жаль, ця зміна жодним чином не вплинула на якість життя громадян нашої країни, які продовжували стикатися з однаковими проблемами певного міста, селища чи села: дитячі садки та школи, які були закриті через брак фінансування, неефективна початкова медична допомога або взагалі її відсутність, забруднення навколишнього середовища, відсутність якісної питної води та багато іншого. Кожен мешканець села чи міста має право на сучасну медицину й освіту, доступні та якісні адміністративні, комунальні, соціальні послуги, гарні дороги, чисті й освітлені вулиці. Але люди можуть впливати на якість цих послуг лише тоді, коли відповідальні за їх надання знаходяться близько. Найближчою до людей владою є органи місцевого самоврядування:

сільські, селищні міські ради та їхні виконкоми. Отже саме вони повинні мати широкі повноваження і достатньо коштів, щоб бути спроможними вирішувати усі місцеві питання і нести за це відповідальність. Для цього в Україні відбувається децентралізація - передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей - органам місцевого самоврядування. Здатність держави покращувати надання послуг населенню, допомога у формуванні належного середовища для регіонального економічного розвитку є тими факторами, які зумовлюють розподіл повноважень між державним, регіональним та місцевим рівнями влади, що є можливим як шляхом децентралізації (політичний та адміністративний підхід), так і деконцентрації (переважно) адміністративний підхід, або завдяки їх поєднанню.

За сучасних умов це є складним процесом через сформоване з точки зору централізованого переходу до державного управління в усіх сферах, що стосуються життя громадян, і ще більше ускладнюється тим фактом, що передача повноважень повинна супроводжуватися відповідною передачею фінансових ресурсів, необхідних для здійснення повноважень, які делегуються та передаються на нижчі рівні державного управління. Як зазначає Т. Костюк, за системою деконцентрації повноваження місцевого рівня передаються органам державного управління, які виконують їх у межах окремих територіальних одиниць, а контроль здійснюється шляхом запровадження фінансових і дисциплінарних заходів [75]. У поєднанні з парламентським управлінням, деконцентрація зазвичай має важливий централізуючий вплив, адже саме прем'єр, у разі необхідності, приймає рішення щодо політики управління та децентралізації. Натомість децентралізація передбачає передачу повноважень уряду чи його органів представникам місцевих територіальних колективів, причому останні не мають прямої відповідальності ані перед урядом, ані перед його органами. У моделі децентралізації унітарної держави існують місцеві органи влади, які утворюються центральною владою, і вони наділені лише тими повноваженнями, які делеговані їм урядом. На думку автора,

адміністративна децентралізація в Польщі сприяла самостійному розвитку місцевого самоврядування, покращанню якості життя її громадян і, насамкінець, після вступу країни до ЄС дала можливість новоствореним адміністративним одиницям виступати рівноправними партнерами в міжнародному співробітництві.

Вивчення зарубіжного досвіду впровадження реформ децентралізації влади може сприяти уникненню деяких упереджених і неправильних підходів, характерних для сучасної української практики управління «з центру», тому передовий досвід децентралізації має для України на етапі зміцнення державності передусім змістове значення.

Не можна не погодитися з думкою Барановської Т.М., що в Україні на рівні регіонів і окремих територій владні органи мають різновиди, що відповідають двом видам децентралізації: демократичній та адміністративній [5, с.148]. Адміністративна децентралізація влади проявляється в тому, що за державою зберігається право охорони та забезпечення загальнодержавних інтересів, які здійснюються через утворення централізованої системи відповідних органів державного управління та місцевих державних адміністрацій, територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади. Демократична децентралізація передбачає утворення органів місцевого самоврядування – рад відповідного рівня, що представляють інтереси мешканців певної території, причому між радами різних рівнів відносини субординації відсутні.

У квітні 2014 року Уряд схвалив основний концептуальний документ - Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Після цього був затверджений План заходів щодо її реалізації, які дали старт реформі.

Реформа розпочалась с впровадження першочергових законодавчих ініціатив в межах чинної Конституції. Мова йде про:

- Закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України. Завдяки цим змінам відбулася фінансова децентралізація.

- Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Дав змогу почати формувати спроможний базовий рівень місцевого самоврядування. За 2015-2019 роки, за даними сайту «Децентралізація», в Україні добровільно створено 982 об'єднані територіальні громади. До складу цих об'єднаних територіальних громад увійшли близько 4500 колишніх місцевих рад, в яких проживають 11 млн. людей. Такі темпи міжмуніципальної консолідації міжнародні експерти називають дуже високими.

- Закон «Про співробітництво територіальних громад». Створив механізм вирішення спільних проблем громад: утилізація та переробка сміття, розвиток спільної інфраструктури тощо. На кінець 2018 року, за даними того ж сайту, реалізується вже 530 договорів про співробітництво. Цим механізмом скористалися 1188 громад.

- Закон «Про засади державної регіональної політики». Державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад за час реформи зросла у 41,5 разів: з 0,5 млрд. в 2014 до 20,75 млрд. грн. у 2019 році. За рахунок цієї підтримки в регіонах та громадах реалізовано у 2015-2019 роках більше 12 тисяч проектів.

- Пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг. Це дозволило делегувати органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноваження з надання базових адміністративних послуг: реєстрацію місця проживання, видачу паспортних документів, державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, реєстрацію актів цивільного стану, речових прав, вирішення земельних питань тощо.

Нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також вже

виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які отримали певну автономію і незалежність від центрального бюджету.

Концепція передбачає, що доступність та належна якість публічних послуг забезпечується шляхом оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно – територіального устрою за принципами субсидіарності та децентралізації. Повноваження органів місцевого самоврядування та виконавчої влади поділені за предметами відання наступним чином:

Основними повноваженнями органів місцевого самоврядування *базового рівня* є забезпечення:

- 1) місцевого економічного розвитку (залучення інвестицій, розвиток підприємництва);
- 2) розвитку місцевої інфраструктури, зокрема доріг, мереж водо -, тепло -, газо -, електропостачання і водовідведення, інформаційних мереж, об'єктів соціального та культурного призначення;
- 3) планування розвитку території громади;
- 4) вирішення питань забудови території (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель);
- 5) благоустрою території;
- 6) надання житлово - комунальних послуг (централізоване водо -, теплопостачання і водовідведення, вивезення та утилізація відходів, утримання будинків і споруд, прибудинкових територій комунальної власності);
- 7) організації пасажирських перевезень на території громади;
- 8) утримання вулиць і доріг у населених пунктах;
- 9) громадської безпеки;
- 10) гасіння пожеж;
- 11) управління закладами середньої, дошкільної та позашкільної освіти;

12) надання послуг швидкої медичної допомоги, первинної охорони здоров'я, з профілактики хвороб;

13) розвитку культури та фізичної культури (утримання та організація роботи будинків культури, клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків);

14) надання соціальної допомоги через територіальні центри;

15) надання адміністративних послуг через центри надання таких послуг.

Структурні підрозділи територіальних органів центральних органів виконавчої влади на базовому рівні надаватимуть послуги з:

1) санітарно-епідеміологічного захисту;

2) соціального захисту населення (виплата пенсій, субсидій, компенсацій, забезпечення надання пільг);

3) казначейського обслуговування;

4) реєстрації актів цивільного стану.

Основними повноваженнями органів місцевого самоврядування *районного рівня* є забезпечення:

а) виховання та навчання дітей у школах-інтернатах загального профілю;

б) надання медичних послуг вторинного рівня.

Основними повноваженнями органів місцевого самоврядування *обласного рівня* є забезпечення:

1) регіонального розвитку;

2) охорони навколишнього природного середовища;

3) розвитку обласної інфраструктури, насамперед обласних автомобільних доріг, мережі міжрайонних та міжобласних маршрутів транспорту загального користування;

4) професійно-технічної освіти;

5) надання високоспеціалізованої медичної допомоги;

6) розвитку культури, спорту, туризму.

Повноваження передаються державою органам місцевого самоврядування, що діють на тому рівні адміністративно-територіального устрою, на якому можливо і доцільно їх здійснювати з огляду на кадровий, фінансовий, інфраструктурний потенціал та ресурси, необхідні для реалізації повноважень на такому рівні.

Як зазначено в Концепції, для оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою необхідно забезпечити:

- а) удосконалення системи залучення громадськості до розроблення управлінських рішень і контролю за їх реалізацією;

- б) визначення достатньої податкової бази, що дасть змогу забезпечити виконання органами місцевого самоврядування власних повноважень з урахуванням об'єктивних критеріїв фінансування державою делегованих повноважень;

- в) утворення на кожному адміністративно-територіальному рівні представницьких органів місцевого самоврядування з власними виконавчими органами;

- г) ефективний державний контроль за дотриманням органами місцевого самоврядування вимог Конституції та законів України.

Реалізацію Концепції пропонували здійснити у два етапи. На першому етапі (протягом 2014 р.) формували необхідну законодавчу базу діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з визначенням повноважень, включаючи питання їх ресурсного забезпечення. На другому етапі (2020-2021р.р) передбачено проведення інституційної реорганізації органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, а також проведення місцевих виборів з урахуванням реформованої системи органів місцевого самоврядування [71].

Концепція, яка була прийнята, є консенсусним рішенням, оскільки була попередньо погоджена з усіма обласними радами України, міськими радами,

асоціаціями органів місцевого самоврядування, зовнішніми і внутрішніми експертами, і також схвалена Радою Європи як перший крок на шляху проведення реформи місцевого самоврядування в Україні; вона також відповідає засадам Європейської Хартії місцевого самоврядування.

Якщо проаналізувати основні напрями адміністративної реформи в Україні та останні важливі документи, які стосуються організації і розвитку бібліотек, зокрема «Стратегію розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року», то видно, що мета у них одна – консолідація суспільства, підвищення якості життя, рівний доступ до інформації, знань і культурного надбання.

На думку Н. Синиця, впровадження адміністративної реформи наділяє територіальні громади більшими можливостями і правами, більшими ресурсами, дає змогу переходити на прямі відносини з державою у фінансових питаннях, самостійно, за рахунок власних ресурсів вирішувати питання місцевого значення.[121]

Бібліотека є складовою частиною громади як центр задоволення потреб громадян у публічній інформації, як інформаційний посередник між владою та громадою, як центр формування інформаційних мотивів для громади, як соціокультурний центр і т.д.

Разом з тим, децентралізація створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек, впливає як на їх внутрішню організацію, так і організацію надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад, дає можливість створити бібліотеки, які б повністю відповідали потребам громади, адже мережа бібліотек в населених пунктах спроможної територіальної громади буде розвиватись так, як вирішить сама громада, вони фінансуватимуться з місцевого бюджету, а водночас громада нестиме відповідальність за їх організацію та діяльність.

Відповідно до Закону «Про добровільне об'єднання громадян», якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання. Тому важливим при

реорганізації бібліотек та формуванні нової мережі є дотримання соціальних стандартів, дотримання прав населення на отримання бібліотечних соціальних послуг, а також дотримання соціальних і трудових прав працівників. Разом з тим, всі рішення ОТГ мають базуватися на основах економічної доцільності та соціального ефекту.

У процесі організації бібліотек в об'єднаних територіальних громадах потрібно дотримуватись узгоджень законодавства України у сфері адміністративної реформи та законодавства України у сфері культури та бібліотечної справи.

На сьогодні законодавством у сфері культури не прописано повноваження об'єднаних територіальних громад стосовно управління бібліотеками. Єдиним документом щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад є «Рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад», розроблені Національною парламентською бібліотекою України.

У районах, які до реформи були децентралізовані, районна бібліотека утримується за рахунок районного бюджету і виконує методичну та інші функції (обробка фондів, каталогізація тощо) для усіх публічних бібліотек району, в т. числі і бібліотек об'єднаних територіальних громад.

Однією з проблем є те, що чітко не визначено правонаступності головної бібліотеки району як методичного координаційного центру для публічних бібліотек об'єднаних територіальних громад на період до завершення адміністративної реформи, адже у новостворених громадах, які утворились не на базі районів, публічні бібліотеки не мають ні належної матеріальної бази, ні достатнього кадрового потенціалу. Присутня диспропорція у забезпеченні населення публічними бібліотеками. В ОТГ створені відділи (сектори) культури, а організаційне керівництво бібліотеками, які не увійшли до ОТГ, покладено на фахівців відділу освіти, культури, молоді та спорту райдержадміністрації. Зараз спільно з головами територіальних громад, відділами культури розробляються договори на

співробітництво громад у формі делегування окремих завдань у бібліотечній діяльності (підвищення кваліфікації, методичне забезпечення, організація фондів, розподіл літератури за державними програмами) тощо.

Для належної організації функціонування бібліотек, розміщених на території новоутворених громад, необхідно у межах чинного законодавства здійснити ряд завдань:

- здійснити передачу бібліотек з комунальної власності районних рад до власності ОТГ;
- внести зміни у штатні розписи та структуру, затвердити Статут, провести юридичну реєстрацію;
- внести зміни до базової мережі;
- врегулювати трудові відносини з працівниками бібліотек;
- розробити та забезпечити організацію внутрішніх технологічних процесів публічних бібліотек ОТГ.

Процедура передачі бібліотек громадам, система фінансування закладів, джерела наповнення бібліотечних фондів, методичне забезпечення працівників, на думку директора Регіонального офісу реформ І. Баб'юка, у процесі створення об'єднаних територіальних громад повинна знаходитися у підпорядкуванні районної влади і рішення про передачу бібліотечного закладу, у власність об'єднаної територіальної громади, приймає саме вона[121]. У свою чергу, об'єднана територіальна громада має прийняти рішення про взяття закладу на свій баланс. У будь-якому випадку, підкреслив експерт, обов'язково має відбутися процедура ліквідації юридичної особи: створюється ліквідаційна комісія, яка проводить всі передбачені у такому випадку дії, а після цього формується бібліотека як нова юридична особа.

У випадку, якщо передається не вся бібліотека, а тільки частина її фондів, то, відповідно до законодавства, є такі форми реорганізації юридичної особи як злиття, приєднання, поділ, ділення і перетворення. Якщо з районної бібліотеки хочуть виділити якусь частину під муніципальну бібліотеку, це теж має пройти всю процедуру рішень, починаючи від

районної ради, яка проводить реорганізацію. Після цього також створюється комісія з питань реорганізації, яка визначає, що передається у власність муніципальної бібліотеки. Тобто муніципальна бібліотека теж формується як юридична особа.

2.2. Реорганізація централізованих бібліотечних систем: проблеми та перспективи

В системі публічних бібліотек функціонують сільські, селищні, міські книгозбірні, районні і міські централізовані бібліотечні системи, обласні універсальні наукові бібліотеки, а також спеціалізовані бібліотеки для дітей та для юнацтва різних рівнів. Процес децентралізації створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек, впливає на їх внутрішню організацію, організацію надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад.

Так як бібліотечні установи фінансуються за рахунок місцевого бюджету, то останнім часом намітилися процеси, що можуть кардинально змінити мережу українських публічних бібліотек. Пов'язані вони з намаганням органів державної влади та місцевого самоврядування зменшити видатки на утримання бюджетних установ шляхом оптимізації останніх. А поняття оптимізації у свідомості багатьох управлінців асоціюється виключно зі скороченням.

На думку Н. Розколупи, ученого секретаря Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України», загальні правові норми щодо припинення юридичної особи розповсюджуються і на бібліотеки [116, с. 7]. Відповідно до Цивільного та Господарського кодексів, припинення юридичної особи можливе шляхом ліквідації або реорганізації. Ліквідація передбачає повне, остаточне припинення юридичної особи. При цьому ліквідована організація не залишає після себе правонаступників. А в

результаті реорганізації юридична особа передає своє майно, права та обов'язки іншим юридичним особам- правонаступникам.

Виділяють такі форми реорганізації: злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення. Розглянемо їх докладніше: у разі злиття кількох організацій усі майнові права та обов'язки кожної з них переходять до організації, що утворилася внаслідок злиття. Злиття має місце тоді, коли дві або більше юридичні особи об'єднуються в одну нову і при цьому припиняють своє існування. Приєднання – це форма реорганізації, за якої одна юридична особа включається до складу іншої юридичної особи, що продовжує існувати далі, але вже в більшому масштабі. При цьому приєднана організація припиняє свою діяльність. Поділ означає, що на базі однієї юридичної особи виникають дві або більше юридичних осіб, а перша припиняється. При виділенні немає припинення юридичної особи, з її складу лише виділяється нове соціальне утворення, яке наділяється правами юридичної особи.

Отже, своєрідною формою реорганізації юридичних осіб є їхнє перетворення. Суть перетворення полягає в тому, що на основі юридичної особи створюється нова організація, що має інший профіль, цілі діяльності, структуру тощо, але приймає всі активи і пасиви попередника. Тобто в результаті відбувається зміна організаційно-правової форми юридичної особи.

Реорганізація бібліотеки, на думку Н. Розколупи, має здійснюватися з дотриманням таких принципів, як:

- пріоритетність інтересів бібліотеки, її користувачів та працівників;
- забезпечення безперервної роботи бібліотеки під час її реорганізації;
- забезпечення належного рівня управління бібліотекою. [116, с.8]

Керуючись чинним законодавством, можна виділити такі етапи реорганізації бібліотеки:

1. Підготовчий етап, під час якого потрібно проаналізувати діяльність публічних бібліотек відповідної території, обґрунтувати необхідність

реорганізації, довести, що в її результаті буде досягнуто позитивний ефект (зміцниться матеріально-технічна база бібліотеки, покращиться рівень обслуговування населення тощо).

2. Прийняття рішення про реорганізацію та створення Комісії з реорганізації (злиття, приєднання). Варто знати, що рішення про реорганізацію бібліотеки може прийняти лише орган, який має на це повноваження. Оскільки практично всі публічні бібліотеки є об'єктами комунальної власності, згідно з Законом «Про місцеве самоврядування в Україні», рішення про їхню реорганізацію можуть приймати відповідні органи місцевого самоврядування. Так, прийняти рішення про реорганізацію міської чи районної ЦБС має, відповідно, міська або районна рада, обласної бібліотеки для дітей – обласна рада і т. ін. Місцева державна адміністрація (районна, обласна) зможе вирішити долю бібліотеки лише в разі делегування їй повноважень щодо реорганізації або ліквідації об'єктів комунальної власності відповідним органом місцевого самоврядування.

3. Погодження реорганізації бібліотеки з Міністерством культури України. Згідно зі ст. 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», доцільність реорганізації та ліквідації бібліотек, що є у державній та комунальній власності, визначається відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури, яким на сьогодні є Міністерство культури України. А відповідно до ст. 22 Закону України «Про культуру», який набрав чинності 12 січня 2011 року, заклади культури автоматично включаються до базової мережі. Виключення закладів культури з базової мережі можливе лише за погодженням з Міністерством культури України.

4. Безпосереднє проведення реорганізації. Цей етап розпочинається лише після погодження з Міністерством культури України. В іншому разі реорганізація бібліотеки є незаконною та може бути оскаржена як органами прокуратури, так і в судовому порядку. Процедура реорганізації

регламентована Цивільним та Господарським кодексами, а також Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

Безпосередньо реорганізацію бібліотеки здійснює Комісія з реорганізації. З моменту призначення Комісії до неї переходять повноваження щодо управління бібліотекою.

Комісія:

- забезпечує подання державному реєстратору всіх необхідних документів для проведення державної реєстрації реорганізації бібліотеки (в разі якщо бібліотека має статус юридичної особи);

- вживає всіх можливих заходів щодо виявлення кредиторів, а також письмово сповіщає їх про реорганізацію;

- після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторів складає проміжний баланс, який містить відомості про оцінку наявного майна бібліотеки, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також про результати їхнього розгляду (в тому числі щодо виплати заробітної плати, сплати податків, зборів тощо);

- після завершення розрахунків із кредиторами складає передавальний акт в обсязі, визначеному для річної фінансової звітності, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;

- не пізніше ніж за два місяці до завершення реорганізації письмово попереджає всіх працівників бібліотеки про можливе вивільнення та одночасно пропонує їм іншу роботу (в разі наявності) за відповідною професією чи спеціальністю;

- здійснює заходи щодо зняття бібліотеки з обліку в Пенсійному фонді, фондах соціального страхування, закриття рахунків в органах Державного казначейства України тощо;

- визначає місце подальшого зберігання архівних документів бібліотеки;

– здійснює інші заходи, передбачені законодавством. У разі якщо бібліотека, яка реорганізується, має статус юридичної особи, процес реорганізації не може бути закінчено раніше двох місяців від дати публікації відповідного повідомлення в спеціалізованому друкованому засобі масової інформації – «Бюлетені державної реєстрації».

2.3. Організація обслуговування жителів в умовах реформування муніципальних громад

В Україні бібліотечні заклади поступово вживаються в процес децентралізації. Ці осередки культури не лише висвітлюють процеси об'єднання громад, а й самі стають його активними учасниками. Заклади культури мають оновитися, як змістовно так і функціонально. Сучасне суспільство вимагає наповнення культурної складової життя громад новим змістом. Місцеві органи влади і громада мають усвідомлювати, що сьогодні культурні інституції мають набагато ширші функції, а успішний розвиток регіонів безпосередньо пов'язаний з новим баченням культури. Це нові робочі місця і створення умов для розвитку креативних індустрій, ремесел, сільських музеїв з внутрішнім туризмом, творчої діяльності у кожному конкретному регіоні надання можливості для рівного доступу до медіа ресурсів та багато ін.

Покращити якість послуг і наблизити їх до людей – головна мета процесу децентралізації. Бібліотека, зважаючи на вимоги сьогодення, має перетворитися на сучасний культурний простір, стати майданчиком для спілкування, проведення цікавих інтерактивних заходів, зустрічей з відомими людьми. Серед важливих напрямів роботи такого закладу мають стати – надання інформаційних послуг, написання проектів, участь у різних програмах і конкурсах.

В Україні існує кілька мереж бібліотек: публічних, НАН України та галузевих академій наук, вишівських, шкільних тощо. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», вони складають бібліотечну систему країни. Оскільки саме публічні бібліотеки покликані забезпечити всім категоріям населення вільний доступ до інформації та знань, питанню організації мережі публічних бібліотек приділяється особлива увага.

У переважній більшості країн світу це питання входить у сферу державної політики: в деяких із них існують державні нормативи (стандарти) діяльності загальнодоступних книгозбірень, в інших – функціонування публічних бібліотек є компетенцією винятково місцевих громад. Відповідно до Бюджетного кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», зазначеної вище урядової постанови, питання організації та забезпечення діяльності публічних бібліотек перебувають у компетенції органів місцевого самоврядування. Міністерство культури України, згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», здійснює «загальне методичне керівництво бібліотеками та координацію їх роботи». Таким чином, публічні бібліотеки в Україні, як і в більшості країн світу, не мають єдиного органу управління, а їх мережа будується відповідно до адміністративно-територіального поділу держави.

В Україні мережа публічних бібліотек існує на основі мінімальних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 06.02.2017р. № 72. Ці нормативи регламентують обов'язкове функціонування бібліотеки в населених пунктах із кількістю жителів від 500 осіб. Нормативний акт був ініційований та розроблений Міністерством культури України. Метою регулювання є визначення мінімальних потреб громадян на отримання бібліотечних послуг. Передбачається, що це дозволить зберегти мережу публічних бібліотек у сільській місцевості та забезпечити якісними

бібліотечними послугами населення об'єднаних територіальних громад, у яких відсутні публічні бібліотеки.

Як стверджує О. Бояринова, член ВГО Українська бібліотечна асоціація, згідно цього нормативного акту в адміністративному центрі кожної територіальної громади (у тому числі об'єднаної) повинна функціонувати, як мінімум, одна публічна бібліотека [17]. Норматив передбачає, що на 500 – 800 чоловік населення обов'язково має функціонувати публічна бібліотека за умови, що відстань між бібліотеками не перевищуватиме 3 км. Зона обслуговування публічної бібліотеки може розповсюджуватися на окремий населений пункт, його частину або кілька населених пунктів.

Публічні бібліотеки повинні бути доступні для населення не менше 40 годин на тиждень. Час роботи публічної бібліотеки не повинен повністю збігатися з часом роботи основної частини населення території, яку обслуговує бібліотека.

Публічна бібліотека має розміщуватися в окремому приміщенні чи будівлі в місці, вільно доступному для відвідувачів.

У населених пунктах чи житлових масивах, де публічні бібліотеки відсутні, бібліотечне обслуговування населення здійснюється за допомогою нестационарних форм (бібліотечний пункт, пересувна бібліотека тощо).

Бібліотечний пункт повинен бути доступним для населення не менше 16 годин на тиждень.

У кожному обласному центрі функціонує обласна універсальна наукова бібліотека, яка є методичним, координаційним та науково-дослідним центром для бібліотек області, а також центральним обласним книгосховищем, обласним депозитарієм краєзнавчої літератури, центром книгообміну та міжбібліотечного абонементу; у м. Києві – центральна міська бібліотека з такими ж функціями.

Згідно з нормативами публічна бібліотека повинна мати один комп'ютер на 500—1500 осіб зони обслуговування і організувати пункти доступу населення до Інтернету. Публічна бібліотека повинна мати

універсальний фонд документів на різних носіях інформації і щороку оновлюватися не менше ніж на 5 відсотків, у тому числі шляхом:

- закупівлі книжкових видань — не менше 250 примірників на 1000 осіб зони обслуговування публічної бібліотеки;
- передплати періодичних видань — не менше 15—20 найменувань газет та журналів;
- отримання документів з інших джерел, не заборонених законодавством.

Будівлі та приміщення публічної бібліотеки, а також прибудинкова територія повинні бути доступними для осіб з інвалідністю та інших мало мобільних груп населення відповідно до будівельних норм, стандартів і правил та бути оснащеною комп'ютерною технікою та іншим обладнанням, пристосованим до потреб сліпих, осіб з порушенням зору та осіб з дислексією.

Передбачається, що ця норма дозволить зберегти публічні бібліотеки в селах і надавати в повному обсязі бібліотечні послуги як міському, так і сільському населенню в умовах децентралізації.

Н. Розколупа, учений секретар Державного закладу «Національна парламентська бібліотека України», запропонувала свої рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад [117]. На її думку одним із критеріїв визначення спроможної територіальної громади є її здатність забезпечити належний рівень надання послуг у сфері культури. Саме цим завданням необхідно керуватися у процесі організації надання бібліотечних послуг населенню в новостворених об'єднаних територіальних громадах (ОТГ).

Виходячи з практики утворення перших ОТГ, учений секретар пропонує умовно виділити наступні типи районів (за інформацією Мінрегіону):

1. Межі району повністю співпадають з межами однієї ОТГ (район — одна громада);

2. Район, територія якого повністю покривається ОТГ (район – кілька громад);
3. Район, межі якого майже повністю співпадають з межами ОТГ (декілька с/р не входять до складу ОТГ);
4. Район, в якому лише декілька с/р об'єднано в громади;
5. Район, в якому утворено одну ОТГ з адміністративним центром у центрі району (громада є меншою ніж половина району);
6. Район, в якому створено одну чи декілька ОТГ з центрами в селах, які в сумі охоплюють площу менше, ніж половина району;
7. ОТГ – мала за площею та меншою за встановлені методикою показники.

Для першого типу районів (район – одна громада) вона пропонує створення рішенням органу місцевого самоврядування ОТГ комунального закладу (бажано – зі статусом юридичної особи), що перебуватиме у власності ОТГ та утримувати його з бюджету. Враховуючи той факт, що всі населені пункти району мають один спільний орган місцевого самоврядування, цей комунальний заклад не є доцільним організовувати як централізовану бібліотечну систему. В разі формування структури, що не має статусу юридичної особи, можна створити публічну бібліотеку ОТГ, яка у своїй структурі матиме відокремлені структурні підрозділи – філії.

Як приклад, структура закладу може бути такою:

- директор;
- заступник директора (наприклад, по роботі з дітьми);
- бухгалтерія (або посада бухгалтера);
- господарський відділ;
- відділ (сектор) комплектування та каталогізування фондів;
- відділ обслуговування користувачів;
- бібліотека для дітей (або відділ обслуговування дітей);
- методико-бібліографічний відділ (сектор);
- відділ (сектор) нестационарного обслуговування користувачів;

- відділ (сектор) інформаційних технологій (чи електронних ресурсів тощо);
- філії (кількість філій на даний момент визначається із врахуванням Мінімальних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 06.02.2017р. № 72).

У разі якщо заклад матиме достатні фінансові та кадрові ресурси, можна з відділу обслуговування користувачів в окремий структурний підрозділ (відділ/сектор) виокремити Інтернет - центр.

При розробці статуту цього закладу засновник (орган місцевого самоврядування ОТГ) повинен враховувати завдання, права та обов'язки бібліотек, визначених Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», а також завдання, визначені підпунктом 5 пункту 6 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24.12.2015 № 911-VIII (побудова нової моделі надання послуг музеями та бібліотеками, розширення переліку послуг з організації дозвілля населення з використанням новітніх технологій; створення на базі бібліотек державної та комунальної власності центрів обслуговування громадян, основним завданням яких є задоволення потреб громадян у публічній інформації, забезпечення їх доступу до державних та регіональних електронних інформаційних ресурсів, надання консультативних послуг з питань електронного оформлення звернень до органів державної влади).

Організація бібліотечного обслуговування населення в районах другого типу (район – кілька громад) може мати кілька варіантів:

а) У разі коли у такому районі функціонує ЦБС, може залишитися саме така модель. При цьому необхідно врахувати, що ЦБС перебуває у спільній комунальній власності усіх ОТГ району та утримується з районного бюджету.

б) Рішенням органів місцевого самоврядування ОТГ утворюються публічні бібліотеки (з філіями, за зразком, описаним для районів першого

типу). При цьому попередньо необхідно рішенням районної ради реорганізувати ЦБС (якщо вона була), передати її майно у власність ОТГ, або районну бібліотеку (якщо у районі не було ЦБС) передати до комунальної власності однієї з ОТГ. У даному випадку необхідно враховувати, що кожна ОТГ повинна самостійно здійснювати комплектування та обробку бібліотечних фондів, а також методичне забезпечення публічних бібліотек.

Щодо реорганізації ЦБС:

Загальні правові норми щодо припинення юридичної особи розповсюджуються і на бібліотеки. У разі якщо бібліотека не має статусу юридичної особи, процедура припинення її діяльності менш триваліша у часі. Відповідно до Цивільного та Господарського кодексів припинення юридичної особи можливе шляхом ліквідації або реорганізації. Ліквідація передбачає повне, остаточне припинення юридичної особи. При цьому ліквідована організація не залишає після себе правонаступників. А у результаті реорганізації юридична особа передає своє майно, права та обов'язки іншим юридичним особам – правонаступникам. Виділяють такі форми реорганізації: злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення. У нашому випадку ЦБС реорганізовується шляхом поділу - на базі однієї юридичної особи (організації) виникає дві або більше юридичних осіб (організацій), а перша припиняється. Варто знати, що рішення про реорганізацію ЦБС може прийняти лише орган, який має на це повноваження – районна рада. Вона ж створює Комісію з реорганізації. Процедура реорганізації регламентована Цивільним та Господарським кодексами, а також Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Безпосередньо реорганізацію ЦБС здійснює Комісія з реорганізації. З моменту призначення Комісії до неї переходять повноваження щодо управління ЦБС.

Комісія з реорганізації:

- забезпечує подання державному реєстратору усіх необхідних документів для проведення державної реєстрації реорганізації ЦБС (у разі якщо ЦБС має статус юридичної особи);
- вживає усіх можливих заходів щодо виявлення кредиторів, а також письмово сповіщає їх про реорганізацію;
- після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторів складає проміжний баланс, який містить відомості про оцінку наявного майна ЦБС, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також про результати їх розгляду (у тому числі щодо виплати заробітної плати, сплати податків, зборів тощо);
- після завершення розрахунків із кредиторами складає передавальний акт у обов'язі, визначеному для річної фінансової звітності відповідно до ч. 6 ст. 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;
- відповідно до норм Кодексу законів про працю України не пізніше ніж за два місяці до завершення реорганізації письмово попереджає усіх працівників ЦБС про можливе вивільнення та одночасно пропонує їм іншу роботу (у разі наявності) за відповідною професією чи спеціальністю;
- здійснює заходи щодо зняття ЦБС з обліку в Пенсійному фонді, фондах соціального страхування, закриття рахунків тощо;
- визначає місце подальшого зберігання архівних документів ЦБС;
- здійснює інші заходи, передбачені законодавством.

в) Рішенням органів місцевого самоврядування ОТГ утворюються публічні бібліотеки (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). При цьому попередньо рішенням районної ради реорганізувати ЦБС (якщо вона була), передати її майно у власність ОТГ. Районна бібліотека залишається у спільній комунальній власності територіальних громад, обслуговує користувачів, а також виконує методичну та інші функції (обробка фондів, каталогізування тощо) для публічних бібліотек ОТГ. Бібліотеки ОТГ утримуються за рахунок бюджетів ОТГ, районна бібліотека – за рахунок районного бюджету. Трансфертами

відповідно до ст. 93 Бюджетного кодексу України ОТГ частково компенсують утримання районної бібліотеки у частині надання послуг бібліотекам ОТГ.

г) Рішенням органів місцевого самоврядування ОТГ утворюються публічні бібліотеки (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). При цьому попередньо необхідно рішенням районної ради реорганізувати ЦБС (якщо вона була), передати її майно у власність ОТГ, або районну бібліотеку (якщо у районі не було ЦБС) передати до комунальної власності однієї з ОТГ. При цьому ОТГ відповідно до ст. 10 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» та ст. 93 Бюджетного кодексу України делегують повноваження одній із ОТГ (бажано тій, у власність якої перейшла районна бібліотека) щодо методичного забезпечення, обробки та каталогізування фондів тощо.

Організація бібліотечного обслуговування населення в районах третього типу (декілька с/р не входять до складу ОТГ) також може мати кілька варіантів:

а) У разі коли у такому районі функціонує ЦБС, може залишитися саме така модель. При цьому необхідно врахувати, що ЦБС перебуває у спільній комунальній власності усіх територіальних громад і ОТГ району та утримується з районного бюджету.

б) У разі, якщо в районі функціонує ЦБС: рішенням районної ради філії ЦБС, розміщені на території ОТГ, передаються у її власність. Орган місцевого самоврядування ОТГ утворює публічну бібліотеку (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). ЦБС продовжує функціонувати у складі районної бібліотеки і філій, що розміщені в населених пунктах поза межами ОТГ. У даному випадку необхідно враховувати, що ОТГ повинна самостійно здійснювати комплектування та обробку бібліотечних фондів, а також методичне забезпечення публічних бібліотек.

в) У разі, якщо в районі ЦБС відсутня: орган місцевого самоврядування ОТГ утворює публічну бібліотеку (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). Органи місцевого самоврядування населених пунктів, які не входять до складу ОТГ, самостійно організовують бібліотечне обслуговування населення. Утримання бібліотек у таких населених пунктах здійснюється з районного бюджету через міжбюджетні трансферти. Ці органи місцевого самоврядування повинні враховувати, що вони зобов'язані вирішити питання каталогізування, обробки фондів, методичного забезпечення.

Організація бібліотечного обслуговування населення в районах четвертого типу (райони, в яких лише декілька с/р об'єднано в громади):

Організація бібліотечного обслуговування населення в районах четвертого типу (райони, в яких лише декілька с/р об'єднано в громади):

а) У разі коли у такому районі функціонує ЦБС, може залишитися саме така модель. При цьому необхідно врахувати, що ЦБС перебуває у спільній комунальній власності усіх територіальних громад і ОТГ району та утримується з районного бюджету.

б) У разі, якщо в районі функціонує ЦБС: рішенням районної ради філії ЦБС, розміщені на території ОТГ, передаються у її власність. Орган місцевого самоврядування ОТГ утворює публічну бібліотеку (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). ЦБС продовжує функціонувати у складі районної бібліотеки і філій, що розміщені в населених пунктах поза межами ОТГ. У даному випадку необхідно враховувати, що ОТГ повинна самостійно здійснювати комплектування та обробку бібліотечних фондів, а також методичне забезпечення публічних бібліотек.

в) У разі, якщо в районі ЦБС відсутня: орган місцевого самоврядування ОТГ утворює публічну бібліотеку (з філіями, за зразком, описаним для районів першого типу). Органи місцевого самоврядування населених пунктів, які не входять до складу ОТГ, самостійно організовують бібліотечне

обслуговування населення. Утримання бібліотек у таких населених пунктах здійснюється з районного бюджету через міжбюджетні трансферти. Районна бібліотека виконує усі функції, що і раніше, без врахування бібліотек, що передані у власність ОТГ.

Організація бібліотечного обслуговування у районах п'ятого – сьомого типів може бути організована за зразками, наведеними для районів третього та четвертого типів. Також необхідно враховувати, що є обов'язковим отримання погодження Міністерства культури України у разі: виключення бібліотек (або ЦБС) із базової мережі закладів культури - частина третя статті 22 Закону України «Про культуру»; реорганізації чи ліквідації бібліотек (або ЦБС) – стаття 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

Наведений у цих Рекомендаціях перелік варіантів організації бібліотечного обслуговування населення в умовах об'єднаних територіальних громад не є вичерпним. Можливі і інші способи побудови мережі публічних бібліотек із врахуванням особливостей окремих територій.

Процес оновлення діяльності бібліотечних закладів триватиме й надалі. Зміни в суспільстві зумовлюють розширювати спектр послуг усіх культурних інституцій. Вимоги часу вказують на необхідність морального оновлення культурних закладів, перегляд їхнього функціонального навантаження. Як наголошують фахівці, бібліотека має стати місцем, що об'єднує жителів територіальних громад, як центр суспільного життя, культури, дозвілля та творчості. Сучасна бібліотека має перейти до формату роботи інформаційно-культурних центрів для громади, налагодити тісний зв'язок із сільськими старостами, депутатами, школами, територіальним центром тощо. У свою чергу, нові завдання книгозбірні здатні будуть виконувати, розширюючи інформаційно-технічний формат.

Висновки до розділу 2

В Україні існує кілька мереж бібліотек: публічних, НАН України та галузевих академій наук, вишівських, шкільних тощо. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», вони складають бібліотечну систему країни. Оскільки саме публічні бібліотеки покликані забезпечити всім категоріям населення вільний доступ до інформації та знань, питанню організації мережі публічних бібліотек приділяється особлива увага.

Реформа децентралізації в Україні розпочалася в 2014 році з прийняттям низки законодавчих актів, які виявилися найбільш актуальними та соціально затребуваними. З початку незалежності України ряд фундаментальних реформ були ініційовані та впроваджені в різні роки, які вплинули і впливають на розвиток і функціонування багатьох соціальних інститутів економічних та політичних процесів в Україні. Але, на жаль, ця зміна жодним чином не вплинула на якість життя громадян нашої країни, які продовжували стикатися з однаковими проблемами певного міста, селища чи села. За сучасних умов це є складним процесом через сформоване з точки зору централізованого переходу до державного управління в усіх сферах, що стосуються життя громадян, і ще більше ускладнюється тим фактом, що передача повноважень повинна супроводжуватися відповідною передачею фінансових ресурсів, необхідних для здійснення повноважень, які делегуються та передаються на нижчі рівні державного управління.

Якщо проаналізувати основні напрями адміністративної реформи в Україні та останні важливі документи, які стосуються організації і розвитку бібліотек, зокрема «Стратегію розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року», то видно, що мета у них одна – консолідація суспільства, підвищення якості життя, рівний доступ до інформації, знань і культурного надбання.

Впровадження адміністративної реформи наділяє територіальні громади більшими можливостями і правами, більшими ресурсами, дає змогу переходити на прямі відносини з державою у фінансових питаннях, самостійно, за рахунок власних ресурсів вирішувати питання місцевого значення.

Бібліотека є складовою частиною громади як центр задоволення потреб громадян у публічній інформації, як інформаційний посередник між владою та громадою, як центр формування інформаційних мотивів для громади, як соціокультурний центр і т.д.

Разом з тим, децентралізація впливає як на її внутрішню організацію, так і організацію надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад, дає можливість створити бібліотеки, які б повністю відповідали потребам громади, адже мережа бібліотек в населених пунктах спроможної територіальної громади буде розвиватись так, як вирішить сама громада, вони фінансуватимуться з місцевого бюджету, а водночас громада нестиме відповідальність за їх організацію та діяльність.

У процесі організації бібліотек в об'єднаних територіальних громадах потрібно дотримуватись узгоджень законодавства України у сфері адміністративної реформи та законодавства України у сфері культури та бібліотечної справи.

На сьогодні єдиним документом щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад є «Рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад», розроблені Національною парламентською бібліотекою України.

Для належної організації функціонування бібліотек, розміщених на території новоутворених громад, необхідно у межах чинного законодавства здійснити ряд таких завдань:

- здійснити передачу бібліотек з комунальної власності районних рад до власності ОТГ;

- внести зміни у штатні розписи та структуру, затвердити Статут, провести юридичну реєстрацію;
- внести зміни до базової мережі;
- врегулювати трудові відносини з працівниками бібліотек;
- розробити та забезпечити організацію внутрішніх технологічних процесів публічних бібліотек ОТГ.

Так як бібліотечні установи фінансуються за рахунок місцевого бюджету, то останнім часом намітилися процеси, що можуть кардинально змінити мережу українських публічних бібліотек. Пов'язані вони з намаганням органів державної влади та місцевого самоврядування зменшити видатки на утримання бюджетних установ шляхом оптимізації останніх. А поняття оптимізації у свідомості багатьох управлінців асоціюється виключно зі скороченням.

Виділяють такі форми реорганізації: злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення.

Реорганізація бібліотеки, на думку фахівців, має здійснюватися з дотриманням таких принципів, як:

- пріоритетність інтересів бібліотеки, її користувачів та працівників;
- забезпечення безперервної роботи бібліотеки під час її реорганізації;
- забезпечення належного рівня управління бібліотекою.

Процедура реорганізації регламентована Цивільним та Господарським кодексами, а також Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Безпосередньо реорганізацію бібліотеки здійснює Комісія з реорганізації. З моменту призначення Комісії до неї переходять повноваження щодо управління бібліотекою.

В Україні бібліотечні заклади поступово вживаються в процес децентралізації. Покращити якість послуг і наблизити їх до людей – головна мета процесу децентралізації. Бібліотека, зважаючи на вимоги сьогодення,

має перетворитися на сучасний культурний простір, стати майданчиком для спілкування, проведення цікавих інтерактивних заходів, зустрічей з відомими людьми. Серед важливих напрямів роботи такого закладу мають стати – надання інформаційних послуг, написання проектів, участь у різних програмах і конкурсах.

В Україні мережа публічних бібліотек існує на основі мінімальних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 06.02.2017р. № 72. Ці нормативи регламентують обов’язкове функціонування бібліотеки в населених пунктах із кількістю жителів від 500 осіб.

Норматив передбачає, що на 500 – 800 чоловік населення обов’язково має функціонувати публічна бібліотека за умови, що відстань між бібліотеками не перевищуватиме 3 км. Зона обслуговування публічної бібліотеки може розповсюджуватися на окремий населений пункт, його частину або кілька населених пунктів.

Передбачається, що ця норма дозволить зберегти публічні бібліотеки в селах і надавати в повному обсязі бібліотечні послуги як міському, так і сільському населенню в умовах децентралізації.

Одним із критеріїв визначення спроможної територіальної громади є її здатність забезпечити належний рівень надання послуг у сфері культури. Саме цим завданням необхідно керуватися у процесі організації надання бібліотечних послуг населенню в новостворених об’єднаних територіальних громадах.

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ СИСТЕМ

3.1. Підтримка культури читання користувачів

Сучасне суспільство існує в еру інформаційних технологій, що активно впливають на всі сфери суспільного життя. Інформація накопичується у світі щосекунди і є невід'ємним ресурсом у повсякденній діяльності людини. Одним із критеріїв інформованості соціуму є читання, яке сприяє у збагаченні знаннями, самоосвіті, розширює світогляд, допомагає у вирішенні внутрішніх конфліктів людини, розвиває особистість та є основним чинником у формуванні інтелектуально розвинутого суспільства. Читання – це не просто спосіб отримання інформації, це унікальний процес, який позитивно впливає на формування особистості, яка вміє відчувати, співпереживати, мислити. Рівень культури та освіти кожного громадянина є одним із ключових показників успішного національного розвитку, конкурентоспроможності держави на світовому ринку.

Проблема формування культури в цілому є об'єктом дослідження у наукових доробках багатьох вчених. Формування читацького інтересу, внутрішніх якостей особистості, вміння орієнтуватися в інформаційних потоках є елементами читацької культури. Зокрема, О. Ісаєва визначає читацьку культуру «... як складову частини загальної культури особистості, комплекс знань, умінь і почуттів читача, що передбачає свідомий вибір тематики читання, його системність з метою повноцінного і глибокого сприйняття та засвоєння літературного тексту» [58, с. 5].

На думку експертів, молодь читає мало, що відображається на загальному рівні освіченості населення. Дослідниця О. М. Циганок зазначає, що серед факторів, які спричинили падіння читацької культури, а також

спадання інтересу до читання є: «зниження економічного та морально-культурного рівня життя нашого суспільства; засилля мас-медійної культури; захоплення сучасної молоді комп'ютерними технологіями та Інтернетом; відсутність комплексної програми розвитку читацької культури особистості» [136, с. 304]. Читання – це творчий процес, в якому людина співвідносить свій особистий досвід, свої індивідуальні особливості, інтереси, цінності із змістом книги. Саме в цьому випадку книга стає частиною внутрішнього світу читача, сприяючи збагаченню його досвіду. За допомогою читання засвоюються базові цінності, формується особистість. Люди, що читають, вміють чітко мислити, адекватно оцінюють ситуацію, швидко знаходять правильне рішення. Науково доведено, що люди, які читають, мають більший обсяг пам'яті і краще володіють мовою.

Класична культура читання включає знання місця книги, газети, журналу серед інших каналів масової інформації в сучасному світі, їх особливостей, специфіки різних видів видань, публікацій різного типу і жанру. Від цього залежить правильний вибір твору, вміння порівняти інформацію, отриману з різних джерел. В епоху інформаційно-комунікативних технологій культура читання змінюється. Вона потребує вміння орієнтуватися в джерелах інформації, раціонально організовувати процес читання, використовувати та застосовувати на практиці отриману з літератури інформацію та дотримуватися основних гігієнічних, фізіологічних і психологічних правил роботи з будь-яким джерелом інформації.

Класична культура читання – це комплекс навичок в роботі з книгою, що включає:

- усвідомлений вибір тематики читання;
- орієнтування в джерелах (насамперед, у системі бібліографічних посібників та бібліотечних каталогів);
- систематичність і послідовність читання;
- вміння орієнтуватися в книзі з метою максимального засвоєння і глибокого розуміння прочитаного;

- вміння використовувати і застосовувати на практиці отриману з літератури інформацію;
- володіння технічними прийомами, що забезпечують закріплення і використання прочитаного (виписки, конспекти і т. д.);
- вміння працювати в бібліотеках і бібліотечних каталогах і в електронних бібліотеках і каталогах в тому числі;
- раціональна організація процесу читання, вміння читати гнучко, контролювати процес читання і прийоми роботи з книгою або статтею.
- дотримання основних гігієнічних, фізіологічних і психологічних правил роботи з книгою.

В умовах сучасних інформаційних технологій спосіб читання дещо змінився. Процес інформатизації суспільства активізувався в усьому світі, що потребує значного підвищення інформаційної культури людини. Починається вона з розуміння ролі інформації в суспільстві, яка призводить до змін багатьох соціально-економічних, політичних і духовних уявлень, вносить якісно нові риси в життя людини, а наслідком є значне збільшення чисельності працюючих у сфері інформаційної діяльності та послуг. На думку Н. Шарошкіної, споживання та переробку інформації дорослою людиною умовно можна поділити на етапи: дані, інформація, знання та досвід [140, с.196]. Дані складаються із спостережень, фактів або цифр і позбавлені конкретики. Вони стають інформацією, якщо ці дані організовані в текст. Якщо інформацію проаналізували і на цій основі зафіксували як факт, це перетворює її на знання. Знання, застосовані в реальних життєвих ситуаціях, стають досвідом. Знання і досвід спонукають людей до взаємодії один з одним: обмінюватися ідеями, точками зору, тощо. Але, це вимагає певний рівень культури щодо поводження з інформацією.

Інформаційна культура, за слушним твердженням Е. Семенюка, – є складовою людської культури взагалі, яка характеризує рівень всіх комунікативних процесів, які здійснюються в суспільстві [119, с. 34]. Категоріями інформаційної культури людини слід вважати її вміння вірно

формулювати свої запити, ефективно здійснювати пошук необхідних джерел в усій сукупності доступних інформаційних ресурсів, вміти відбирати, оцінювати інформацію і створювати якісно нову.

Якщо проаналізувати все вищесказане, то можна зробити висновок, що з позиції інформаційного підходу інформаційна культура визначається як сукупність знань, умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу інформації, тобто всього, що включається в інформаційну діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних потреб.

Сполучною ланкою між інформацією і споживачем інформації є бібліотека, яка відіграє вагомую роль у формуванні інформаційної культури.

Процес формування інформаційної культури в умовах бібліотек є комплексним, який умовно розподіляється на чотири напрями:

- комплектування та розкриття бібліотечних фондів;
- вивчення інформаційних потреб дорослої людини;
- задоволення інформаційних запитів;
- підвищення рівня бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань дорослої людини шляхом популяризації та реклами інформаційних послуг бібліотеки.

Взаємодоповнюваність означених напрямів забезпечує можливість ознайомлення користувачів з інформаційно-документальними ресурсами бібліотеки; набуття знань щодо основних інформаційних джерел та навичок їх використання; користування інформаційно-пошуковою системою в традиційному та автоматизованому режимах; ознайомлення з інформаційними послугами бібліотеки; ознайомлення з провідними книгосховищами світу, архівами, музеями, центрами інформації та документації, банками даних і базами знань, існуючими інформаційними системами, віртуальними бібліотеками глобальної комп'ютерної мережі; можливість використання інформаційних ресурсів за межами бібліотеки. Отже, можемо констатувати, що основними компонентами формування інформаційної культури в умовах бібліотек є: бібліотечно-бібліографічні

знання, культура читання, комп'ютерна грамотність. Бібліотечно-бібліографічні знання забезпечують людині ефективне використання довідково-бібліографічного апарату та фонду бібліотеки. Таке обслуговування можна використовувати як базову форму інформаційного навчання, під час якого проходить засвоєння основ бібліографічної грамотності, закріплення навичок самостійного пошуку літератури. Культура читання відображає набуті навички роботи з книгою: як усвідомити вибір тематики, визначити систематичність і послідовність читання, засвоїти і глибоко сприймати прочитане, вміти застосувати прийоми читання, охайно поводитися з творами друку.

Комп'ютерна грамотність передбачає набуття знань, вмінь та навичок в галузі інформатики, які необхідні для ефективного використання комп'ютерних технологій. Як зазначає Проценко Т., процес формування інформаційної культури в умовах бібліотеки потребує диференційованого підходу, підбору методик і програм навчання з урахуванням професійної спеціалізації, рівня інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявними навичками володіння комп'ютерною технікою [111, с. 38]. Тому інформаційну культуру слід вивчати і формувати в контексті умінь і навичок самостійного наращування професійних і будь-яких інших знань, затребуваних повсякденним життям. Зміст, форми і методи інформаційної освіти в умовах бібліотек визначаються не тільки рівнем культури читання, але й умовами праці в бібліотеці. Необхідно знати: правила розстановки книг на полицях; принципи користування алфавітним, систематичним каталогами, картотеками статей, з відповідними ДСТУ і документацією, що регламентує правила опису видань; мати знання з бібліографічного опису, пошуку книг за окремою тематикою або якогось видання, можливо з використання комп'ютерної техніки тощо. Форми навчання відрізняються способом передачі інформації, широтою охоплення аудиторії: це – виставки, огляди, консультації, бібліографічні уроки та ін.

Для реалізації формування таких знань і вмінь, бібліотеки мають перейти від традиційної пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань до цілеспрямованої інформаційної освіти дорослих. Сьогодні бібліотека є не тільки носієм інформації, а й своєрідним містком з минулого, оскільки зберігає безліч пам'яток нашої культури.

Головною місією бібліотек є поповнення книжкового фонду та інших інформаційних ресурсів, сприяння процесам навчання, освіти і самоосвіти та вільного доступу до духовно-культурної спадщини людства, забезпечення вільного доступу до інформації у різних формах та носіях, сприяння всебічному розвитку громадян, соціалізації та розвитку творчих здібностей людини.

Комплектуванням книжкових фондів називають створення і поповнення фонду бібліотеки науковою, навчальною, художньою, довідковою літературою, в відповідності до його профілю та завдань, а також, систематичне звільнення його від видань, застарілих за змістом [122, с. 129]. Комплектування повинно бути науково й практично обгрунтоване, планове, оскільки лише при розумному підході до цього можливо створити фонд, який включає в себе відповідну сукупність документів, необхідних для певного типу бібліотеки. Питання про види комплектування, розробку їх сутності, зведення їх в єдину систему має велике теоретичне значення, сприяє упорядкуванню наших знань і уявлень про комплектування бібліотечних фондів в цілому, а так само дозволяє методологічно правильно підійти до практичної роботи щодо удосконалення фонду бібліотеки. Ось чому комплектування – це не просто технічний процес. Це перш за все важлива умова повноцінного обслуговування користувачів. Тому від якісного комплектування залежить діяльність усієї бібліотеки. Вирішуючи питання комплектування, важливо ретельно дослідити як сам фонд, так і запити користувачів.

Фонд бібліотеки – це «складова частина загальнонаціонального культурного спадку України, являє собою цінне історичне джерело,

інформаційний ресурс держави, включає велику кількість пам'яток світового значення, і крім наукової, культурно-історичної і інформаційної, має величезну матеріальну цінність» [120, с.6].

З розвитком ринкових відносин змінилася традиційна технологія комплектування фондів. Сучасній системі комплектування притаманні такі риси: різноманіття джерел документонадходжень, широке використання Інтернет, автоматизація традиційних технологій комплектування. У сформованих умовах практично кожна бібліотека змушена шукати свої шляхи вирішення проблеми поповнення своєї книжкової колекції. Це робота зі спонсорами, робота з читачами, готовими подарувати бібліотеці книги зі своєї колекції за благодійною акцією «Подаруй бібліотеці книгу!», заміна загублених книг. До уваги беруться видання, яким є не більше 5 років, і, які є найзапитуванішими в користувачів.

Беручи до уваги те, що головним для бібліотеки був і залишається користувач, його запити і потреби, а отже – і якісне обслуговування, при комплектуванні фонду враховуються і соціологічні дослідження. Основним інструментарієм низки соціологічних досліджень у бібліотеці може стати анкета з запитаннями, пов'язаними з проблемами читання, мотивацією читання, читацькими інтересами, роллю та місцем книги в житті людини.

З метою привернення уваги студентської молоді до книги та читання як важливих факторів збереження і розвитку світової та національної культури, формування у студентів зацікавленості до читання та підвищення читацької культури, з метою пошуку нових методів і форм роботи зі студентами бібліотекою ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» було проведено дослідження на тему «Бібліотека і читання в житті сучасного студента» [85 с. 84]. Предметом дослідження наразі стало зниження зацікавленості до книги і читання. В дослідженні взяли участь 155 студентів.

В процесі дослідження та аналізування відповідей студентів на предмет визначення книги - «Що для вас книга?» - 65 (41%) студентів

вважають книгу засобом навчання; для 54 (34%) із них - це цікаво провести час; для 52 (33%) студентів відповіли, що книга – це тренування розуму, для 13 (8%) студентів книга – комфортний простір, де вони намагаються розширити свій світогляд.рис (3.1.)

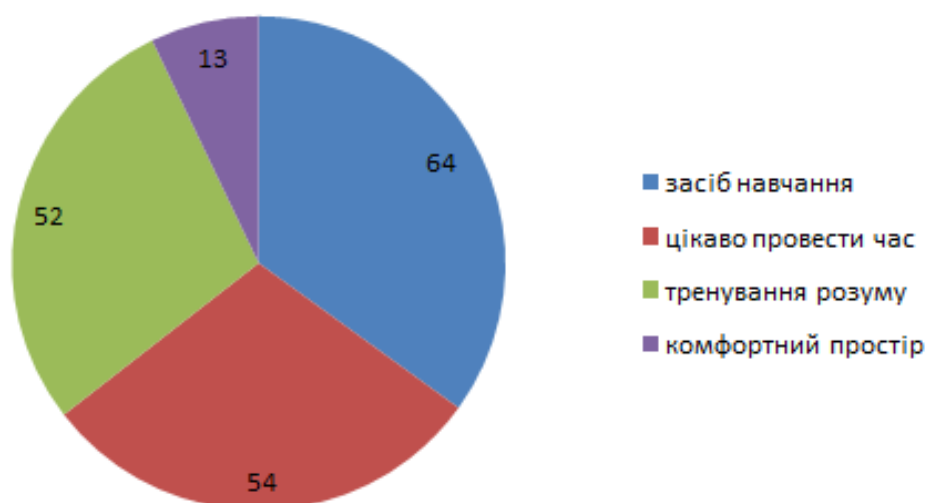

Рис. 3.1. Що для вас книга?

На питання **«Які книги найчастіше читають студенти? Яким жанрам надають перевагу?»** – перше місце посіла навчальна література – 56 студентів (36%). (Рис. 3.2.)

На другому місці – класичні художні твори читають 49 студентів (31%), на третьому місці детективи - 39 студентів (25%), на четвертому місці – фантастика 25 (19%) студентів, п'яте місце порівну розділили читачі наукової і пригодницької тематики – 24 студенти (15%). Студенти читають про кохання - 21 студент (19%). Поезію - читають 26 студентів (16%). Книги з філософським змістом читає 21 студент (17%).

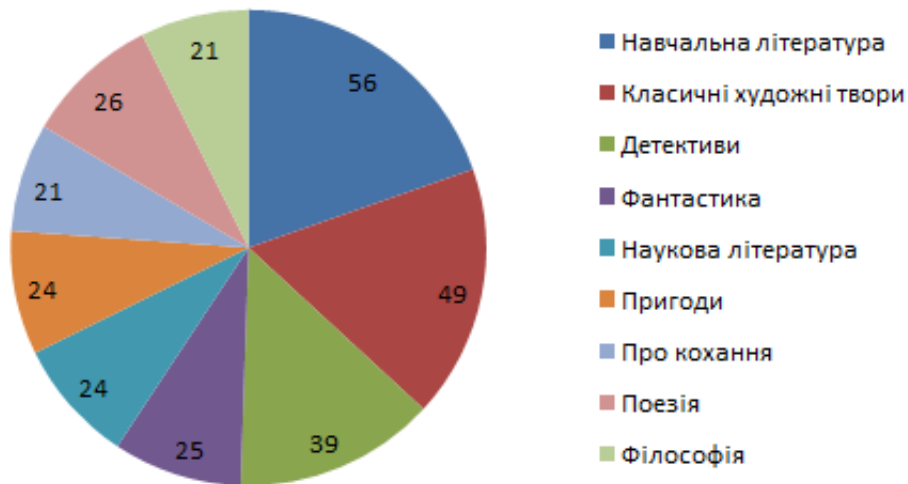

Рис. 3.2. Які книги найчастіше читають студенти?

Студенти відчують потребу в читанні, вони читають і це підтверджується також відповідями на запитання «**Чи любите ви читати художню літературу**», на яке 60 студентів (39%) відповіли ствердно, відзначили, що це для них цікаво і важливо, 42 студенти (27%) відповіли, що люблять читати для розваги, 24 студенти (15%) студентів відповіли, що надають перевагу екранізації художніх творів, а 18 студентів (12%) студентів відповіли, що не люблять читати художню літературу. (Рис. 3.3.)

Рис. 3.3. Чи любите ви читати художню літературу

Не дивлячись тих, хто не любить читати (12%), є підстави спростувати поширену думку про те, що студентська молодь не цікавиться художнім читанням. Як бачимо, у переважної більшості студентів, читання художньої літератури займає вагоме місце. Студенти читають і виявляють зацікавленість не тільки до навчальної літератури, а й до літератури різних жанрів, 31% студентів, що виявилось несподіванкою, надають перевагу класичним художнім творам.

На запитання **«Як часто ви читаєте книги?»** - 22 (19%) студенти відповіли, що читають щодня, 2-3 рази на тиждень читає 31 (27%) студент, 1 раз на тиждень, читає 35 (22%) студентів, менше ніж раз на місяць читає 21(13%) студент. (Рис. 3.4.) Негативне ставлення до читання, висловили лише 2 студенти, які відповіли, що практично не читають ніколи. Відсоток тих, хто зовсім не читає дуже малий, що є надзвичайно позитивним. Спостерігається деяке падіння інтересу до читання книги, що можливо пов'язане зі зростанням впливу комп'ютерних технологій, Інтернет-культури та ін. Але це не зовсім погані показники, це означає, що молодь читає, що вона не втратила інтересу до книги.

Рис. 3.4. Як часто ви читаєте книги?

Останнім часом склалася думка, що люди перестали читати, тому що Інтернет витіснив надруковану книгу. Насправді, електронна культура здатна посилити можливості книжкової. Для багатьох людей Інтернет стає інформаційним середовищем, без якого вони не уявляють свого життя. І це не дивно, в Інтернеті можна знайти будь-яку інформацію, послухати улюблену музику, купити книгу або обговорити будь-яку тему на форумах. Соціальні мережі стали невід'ємною частиною нашого життя. Ми використовуємо їх для того, щоби залишатися на зв'язку з друзями, отримувати новини, шукати роботу тощо. З кожним днем ми спостерігаємо все більше і більше нових користувачів.

Кафедрою інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв було проведено анкетування серед студентів та молодих дослідників факультету інформаційної політики та кібербезпеки, щодо виявлення читацьких інтересів сучасної молоді та їх літературних уподобань [110, с.180].

На запитання «Які соціальні мережі Ви використовуєте для задоволення інформаційних і читацьких потреб?», майже 90% респондентів відповіли, що надають перевагу таким соціальним мережам, як: Facebook(обмін думками про прочитану книгу, поради друзів, букчеленджі (Book challenge), книжковий флешмоб читай українське, запрошення видавництв на авторські зустрічі, тощо), Google+; Google Академія (у відповідях молодих науковців-дослідників); Viber, Instagram, Telegram(обмін думками про прочитану книгу, поради друзів); Вікіпедія; сайти бібліотек (зокрема е-бібліотеки, е-каталоги), книгарень, видавництв; інформаційні сайти новин, YouTube-канали (Аудіокнига.UA). Водночас, більшість респондентів надали відповіді, що використовують соціальні мережі для прагматичного читання (навчання, підготовка до самостійних робіт), переважно це – наукова, науково-популярна література; для відпочинку, дозвілля та духовного пізнання обирають – традиційну книгу (художня література, література для розширення світогляду).

На запитання: «До яких джерел інформації найчастіше звертаєтесь?», у відповідях респондентів переважали – електронні (80%), друковані (близько 20%, переважно звертаються із прагматичним читанням, для самоосвіти, підготовки до сесії, самостійних робіт, написання наукових робіт).

За галузями знань опитуваних цікавить література з питань релігії, культури освіти, мистецтва, історії, суспільних наук, психології, політики, права, економіки, філософії, мовознавства. Переважає художня література (українська, російська, країн світу).

За видами видань, більшість опитуваних надають перевагу художній (50%); довідковій (30%); навчальній (40%); науково-популярній (30%); науковій (20%). За мовою видання: переважає література українською мовою; далі – російською; іноземними мовами (англійська, французька, іспанська, корейська). За типами видань найпопулярнішою є – книга, серед періодичних видань – журнали.

Отже, серед читацьких інтересів студентської молоді переважна більшість творів авторів-сучасників. У колі уподобань – література, яка відображає реальні події, фантастика (фентезі і казки), а також видання з психології, психотерапії, психоаналізу, філософії. Також, переваги і традиції у читанні мають серед молодого покоління і онлайн аудіо-книги, а також видання, за мотивами яких знято кінофільми. Переважна більшість відповідей респондентів окреслює інтерес молоді до літератури психологічного, психоаналітичного, мотиваційного змісту, що сприяє внутрішньому становленню, впевненості в собі, самоствердженню та є запорукою подальшого формування духовних цінностей особистості. Потреба у цьому жанрі видань викликана зовнішніми чинниками у суспільстві, індивідуальними внутрішніми емоційними переживаннями (відволіктися від життєвих проблем, знайти відповідь на хвилююче запитання), роздумами, віковими особливостями молоді, тощо. У задоволенні своїх інформаційних та читацьких потреб молодь надає перевагу інноваційним технологіям, зокрема – соціальним мережам. Водночас,

більшість вважають традиційну книгу – основним джерелом задоволення своїх духовних потреб. Сторінки Facebook, Instagram, Telegram інтерактивними платформами, де молодь обговорює прочитані книги, діляться враженнями про події, описані у них та рекомендують друзям. Ці інтернет-комунікації є посередниками у формуванні читацьких смаків та вибору книг. Щодо переваг традиційної книги та сучасних інноваційних технологій (он-лайн читання аудіо-книг, перегляд YouTube-каналів та молодіжних блогів), відповіді молоді розділились навпіл (50/50%). Відповіді респондентів засвідчують, що молодь читає, незважаючи на інноваційні процеси у сучасному суспільстві (доступ до нових технологій), а також на зайнятість (навчання, робота). Переваги соціальних мереж домінують і займають першу сходинку при швидкому пошуку інформації, друга сходинка – друкована книга. У сучасному мобільному суспільстві переважають атрибути зручності, тому молодь читає он-лайн на електронних носіях (смартфони, планшети, рідери), їдучи на роботу в транспорті, подорожуючи тощо), водночас, наголошуючи в анкетах дослідження, що ніщо не може замінити традиційної книги. Адже результатом прочитаного є вміння критично мислити, розуміти зміст та аналізувати події, оскільки книга є предметом інтелектуальної діяльності людини.

Розвиток читацької культури залежить від читацької компетентності, розуміння змісту прочитаного, мотивації до читання. Безумовно, мотивацією до читання у молоді є навчальні, пізнавальні, самоосвітні, естетичні, емоційні чинники. Також одним із мотиваційних факторів є мода на читання. На жаль, більшість світогляду молодого покоління формується під впливом ЗМІ, соціальних мереж, що впливають на їх інтелектуальний рівень, розумову і емоційну активність. Водночас, на противагу цим факторам, вагомою у формуванні молодого покоління є діяльність бібліотек всіх рівнів і типів. Проекти із залучення до читання книги, книжкові виставки і ярмарки, а також різні інноваційні форми промоції книги і читання (буккросинг, бібліоночі, читання під відкритим небом, автограф-сесії, зустрічі з

популярними письменниками та ін.), які застосовують у бібліотечній галузі, позитивно сприяють на вирішення проблеми кризи читання.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що читання залишається складовою у формуванні культури сучасної молоді, освітніх та інформаційних потреб, смаків, пізнання нового та розширення світогляду. Попри популярну думку, що зараз люди, особливо діти і молодь, мало читають, вважаю, що завдяки Інтернету кількість читачів збільшилась. Зараз існує дуже багато електронних бібліотек, тематичних форумів, на яких можна скачати/прочитати вподобану літературу, поділитися враженнями від прочитаного.

3.2. Впровадження стандартів доступності в діяльність бібліотек

З приходом Інтернету бібліотеки втратили свій абсолютний пріоритет у галузі інформаційного забезпечення і змушені шукати нові форми обслуговування, використовуючи для цього сучасні інформаційні технології. Тенденції до зростання використання бібліотечних електронних і цифрових колекцій та зниження використання традиційних зібрань найбільших наукових бібліотек добре відомі. Проблемою розвитку бібліотечної галузі є її адаптація до умов цифрової культури. Процес переходу на електронні технології і носії викликає необхідність суттєвих змін у діяльності бібліотек як історично сформованих центрів накопичення, збереження і поширення знань, інформації, культурних надбань. Цифрові технології і культура, яка на них виростає, відкриває нові можливості культуротворення, є рухом вгору по спіралі і дає бібліотекам нові шанси на успіх.

У бібліотеках давно практикується формування картотек методичних рішень, створення архівів виконаних довідок, ведення баз даних відмов читачам та відсутньої у фондах літератури (дезидерат), картотек та повнотекстових баз даних книгознавчих та бібліотекознавчих статей, формування архівів публікацій співробітників. Створення на основі цих

ресурсів електронних картотек та спеціалізованих баз даних сприятиме включенню цієї інформації в щоденну активну діяльність бібліотеки, створить умови для оптимізації зусиль та економії часу в обслуговуванні користувачів, унеможливить зайве дублювання бібліотечних процесів, створить умови для підвищення корпоративної культури.

Знання та інформація більше не розглядаються в класичному статичному вигляді: в контейнерах інформації або сховищах знань (традиційно в друкованих книгах, журналах, звітах), а переходять в електронну форму, таку як гіпертексти та веб-сайти, що швидко поширюються та інтерактивно доступні користувачам. Динамічний або комунікативний погляд на управління знаннями підкреслює постійне зростання та оновлення знань у безперервному процесі обміну та комунікації. Важливим елементом корпоративних бібліотечних знань також стають он-лайніві інформаційні ресурси, що розкривають фонди бібліотеки, фіксують знання про колекції та фондоутворювачів, відбивають наукові дослідження з історії книг, рукописів, архівних документів, що зберігаються у бібліотечних фондах. Такі інформаційні ресурси, крім підвищення обізнаності бібліотечного колективу в галузі книгознавчих та археографічних досліджень бібліотечних фондів, також сприятимуть інформуванню користувачів бібліотеки про унікальні та рідкісні бібліотечні документи, включенню цінної історико-культурної інформації до наукового обігу. Формуванню бібліотечної бази сприяє створення архівів електронних виставок, які описують і розкривають зміст найбільш цікавих бібліотечних колекцій і фондів.

Можливості інформаційних технологій пошуку, індексування, збирання, архівування та передачі інформації можуть істотно полегшити і поліпшити збирання інформації, її організацію та класифікацію. Такі технології як системи керування базами даних, системи керування документами, Інтернет, Інтранет, пошукові системи, системи підтримки прийняття рішень, інтелектуальний аналіз даних, сховища даних, електронна

пошта, відео конференції, дошки оголошень, новини, інтерактивні обговорення можуть відіграти ключову роль у сприянні керуванню знаннями.

Бібліотечні ресурси можуть стати більш доступними для користувачів якщо бібліотекарі переорієнтують свою роботу на творчі рішення для упорядкування електронних колекцій, у тісній співпраці зі спеціалістами предметних галузей та ІТ-спеціалістами, завдяки чому користувачі зможуть зекономити час, знайти необхідні їм матеріали, ефективно отримувати знання. Головна роль, на яку можуть претендувати бібліотечні спеціалісти найближчим часом, – це бути посередниками між інформацією та споживачами: створювати дані електронних і цифрових об'єктів різної природи, надавати довідково-інформаційні послуги, проводити експертизу інформаційних ресурсів, опрацьовувати інформаційно-аналітичні продукти, що сприятиме формуванню необхідної інформаційної інфраструктури, призначеної для прийняття кваліфікованих рішень та вирішення суспільно значущих завдань науки, освіти і виробництва. Цифровізація об'єктивно працює на бібліотечну справу, вона дає змогу бібліотекам:

- формувати необмежений за обсягом інформаційний ресурс;
- інтегрувати у фонді всі види інформації на всіх існуючих носіях;
- забезпечити доступ читачеві / користувачеві до будь-якої відкритої інформації у будь-якому місці планети;
- створювати умови для перетворення професії бібліотекаря на першорядну постать інтелектуального життя.

Засоби мобільної телекомунікації, як вважає Оніщенко О., дають змогу прихильникам бібліотек у будь-який час з будь-якого місця звернутися до бібліотеки за інформацією. [99, с. 4] Тому наше завдання полягає в тому, щоб відпрацьовувати і відпрацьовувати методи індивідуального обслуговування дистанційного користувача. Він повинен бути упевнений: коли йому вночі не спиться, чи він перебуває у дорозі, на роботі, а тут потрібна якась інформація, він зможе оперативно одержати її в бібліотеці. Для цього,

напевно, потрібно, щоб у перспективі великі бібліотеки переходили на цілодобову роботу. Уже зараз є маса (і вона з кожним днем зростає) нових форм і методів взаємодії бібліотеки з індивідуальним читачем. Але більше слід звертати уваги на особливості його сьогоденних запитів: переважання інтересу до практично корисної інформації, бажання синтезованого, інтегрованого матеріалу, відбір найновішого і науково достовірного знання. Він хоче не тільки окремих документів, а й тематичних бібліографій, реферативних баз, аналітичних викладок, консультацій. З такими читачами працювати складно, незвично, однак, за ними майбутнє. Період, коли читальні зали бібліотеки заповнював стихійно сформований масив читачів, минув. Настав час розгортання пошуку і привернення уваги тих, кому бібліотека потрібна. Зміни в суспільстві відкривають бібліотеці нові об'єкти. Відбувається індивідуалізація особи з її бажанням самовдосконалення, росте кількість працюючих дома і в дистанційному режимі, дедалі частіше з'являються так звані розумні квартири, будинки, житлові комплекси, множаться інформаційні мікрослужби в установах, закладах, організаціях, на підприємствах. Їм зручніша дистанційна взаємодія з бібліотеками. Існує досвід укладання договорів (індивідуальних і групових) з такими споживачами інформації. І це перспективний шлях входження бібліотек у зовнішнє інформаційне середовище.

Давня практика – колективні абонементи. На них організації замовляють літературу для своїх співробітників. Досі наші абонементи не стали формами масової бібліотечної співпраці з дистанційним читачем / користувачем. Бо ініціатива лише періодично надходить від абонента. Зовсім інший ефект взаємодії спостерігається тоді, коли бібліотеки виявляють зустрічну ініціативу: пропонують різноманітні довготривалі послуги – постачання свіжих тематичних бібліографій, підбірок рефератів, оглядів, довідок, статей, фрагментів баз даних і т. п. Це обумовлюється в договорі на відкриття абонента. Відповідні матеріали автоматично ідуть на сайт абонента. А в результаті бібліотечна аудиторія отримує потужний канал для

розширення. Великий і швидкий обіг інформації в суспільстві породив підвищений попит на аналітичну продукцію.

У пошуках рішень мною було запропоновано соціальний проект «Ви далеко, але ми разом», який би міг сприяти інноваційного розвитку бібліотечних послуг для молоді на окремих територіях Донецької області, забезпечити доступ до інформаційних послуг наукових бібліотек вищих навчальних закладів м. Маріуполя. (Додаток 1) Проект розрахований на налагодження взаємодії між науково-технічною бібліотекою ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» і молоді, яка проживає на території Новоазовського району Донецької області України. Молодь із сільської місцевості, тимчасово окупованих територій, лінії зіткнення не має можливості задовольнити свої інформаційні потреби через звернення до публічних інституцій, а відкритість наукової інформації для такої молоді є суттєвою соціальною проблемою.

Технологічні рішення веб-технологій надали імпульсу для розвитку архівів відкритого доступу з можливістю публікувати наукові матеріали самими користувачами. Розвиток інтегрованих сервісів, заснованих на OpenURL (таких як Goole Scholar), надали можливості бібліотеки, заснованої на залученні користувачів бібліотеки в проектування і впровадження послуг та можливості для користувачів бібліотеки створювати і модифікувати бібліотечні послуги. Веб-технології мають пригорнути інтерес до бібліотечних технологій, бо саме в них накопичений великий досвід упорядкування знань. Ці ідеї повністю збігаються з основною функцією бібліотеки – бути посередником між інформаційною сировиною та користувачем. Все це має піднести роль бібліотекаря як інформаційного експерта та менеджера знань, який буде професійно описувати електронні ресурси, формувати інтелектуальне історико-культурне та наукове електронне середовище.

Основною місією бібліотек найближчим часом, на думку експертів, буде упорядкування неорганізованих електронних ресурсів у систематичні категорії [82, с. 32]. Для цього використовуватимуться семантичні веб-технології, онтології та метадані. Великого значення набудуть електронні каталоги бібліотек як сховища метаданих документів різної природи. Поширяться стандарти бібліотечного упорядкування на все веб-середовище; буде відбуватися подальша інтеграція електронних каталогів бібліотек із наданням доступу до електронних інформаційних ресурсів; будуть створюватися бібліотечні портали, що надають доступ до всіх бібліотечних ресурсів у режимі «єдиного вікна»; подальший розвиток отримають віртуальні бібліотечні довідкові служби, доступні з мобільних телефонів та пристроїв. Все так і відбулось. Бібліотекарі стали активними посередниками між інформацією і користувачами: упорядковують, допомагають знайти, надають доступ до інформації.

Одже, сьогодні ми можемо спостерігати еволюцію функціональних можливостей бібліотечних технологій, яка відбувається в напрямках, що відповідають найважливішим інформаційним завданням бібліотек у сучасному суспільстві. Це глобалізація бібліотечних інформаційних ресурсів - інтеграція ресурсів та кооперативна робота бібліотек; це формування власних електронних інформаційних ресурсів - створення електронних бібліотек та архівів відкритого доступу; це розвиток он-лайнних (віддалених) форм обслуговування читачів/користувачів бібліотеки. Бібліотечні інформаційні системи дають можливість бібліотечним експертам зробити свої неявні знання явними, підвищити ефективність власної роботи та забезпечити удосконалення представлення знань у бібліотечних фондах.

3.3. Питання матеріально-технічного і програмного забезпечення діяльності централізованої бібліотечної системи

Важливою складовою комфортності бібліотечного середовища, що забезпечує зустріч користувача бібліотеки з предметом його інформаційних потреб, є організація матеріально-технічної бази бібліотеки.

До матеріально-технічної бази бібліотек відносять їх приміщення, інженерне обладнання (інженерна інфраструктура), меблі, засоби зв'язку (телекомунікації) і транспорту, аудіотехніку, відеотехніку, копіювально-розмножувальну, організаційну і комп'ютерну техніку, видаткові матеріали і запчастини. [125, с. 1]

Зазвичай, більше половини публічних бібліотек мають орендовані приміщення. Це значно збільшує ризики позбавлення бібліотек приміщень. Важливою компонентою матеріально-технічної бази у бібліотечних приміщеннях є освітлення. На сьогодні у більшості бібліотек мережі електропостачання потребують оновлення.

Прослідковується перевантаження книгосховищ публічних бібліотек, що перешкоджає організації бібліотечного простору згідно з сучасними тенденціями. Сьогодні територія для обслуговування користувачів все більше використовується для організації культурно-дозвіллевих заходів та акцій при зменшенні кількості посадочних місць. Потрібно дотримуватися пропорцій між читацькою зоною та фондосховищами, які мають бути зведені до оптимальної величини.

Кількість посадочних місць певною мірою залежить від мережі публічних бібліотек району чи міста: чим більша мережа, тим більша кількість посадочних місць в цілому. Тому для більшої об'єктивності розраховано показник «кількість посадочних місць для користувачів у розрахунку на 1 бібліотеку». Найбільша кількість посадочних місць серед публічних бібліотек у розрахунку на одну бібліотеку у бібліотеках міських

або районних ЦБС. Оскільки мережа бібліотек різниться у районах, більш об'єктивним є показник частки бібліотек, що мають комп'ютери. Відповідно до кількості комп'ютерної техніки бібліотеки мають змогу використовувати Інтернет. Із групи основних засобів статистика обліковує також мультимедійне обладнання. До мультимедійного обладнання відносяться телевізори, аудіомагнітофони, відеомагнітофони, музичні центри, проектори, електронні пристрої для читання тощо. Тобто це техніка, яка сприяє в основному забезпеченню обслуговування користувачів при проведенні соціокультурних заходів, заходів з підвищення кваліфікації фахівців бібліотеки.

Аналіз показав, що мультимедійне обладнання не являється пріоритетним при оснащенні публічних бібліотек

Бібліотечні меблі та обладнання включають наступні спеціальні і універсальні меблі: стелажі для документів (книг, журналів); книжкові вітрини, дошки оголошень і стенди; ящики для каталогів та картотек, різноманітні шафи, столи читацькі, письмові і журнальні; різноманітні м'які меблі. Одним з головних чинників стану матеріально-технічної бази бібліотек є їх фінансове забезпечення. Фінансуються публічні бібліотеки із комунальних бюджетів місцевих громад. Багато бібліотек на даний час існують практично у не змінному стані, так, як це було і двадцять, і тридцять років тому. В той же час технічний прогрес не стоїть на місці. Більше того, через неналежне фінансування не поповнюються належним чином бібліотечні фонди, не оновлюється їх матеріально-технічна база. Все це стало однією із причин того, що бібліотеки втрачають свою популярність та привабливість.

Матеріально-технічна база бібліотек потребує постійного оновлення та підтримки, модернізації, щоб забезпечити умови для раціонального ходу бібліотечних процесів. Вона має яскраво виражений соціальний аспект, так як, будучи матеріально-речовою підсистемою, характеризує рівень забезпеченості людей необхідними передумовами для їх суспільно-

політичної, науково-допоміжної, культурно-просвітницької та трудової діяльності. Це вимагає людських ресурсів та матеріальних вкладень.

Доцільно заохочувати бібліотечних працівників брати участь в підготовці грантових проектів, завдяки яким вони можуть отримати фінансування на облаштування своїх приміщень, якщо це неможливо зробити за державні кошти. Опитування, які проводяться серед користувачів, свідчать про те, що бібліотека без комп'ютера не може вважатися «нормальною». Але бюджетне фінансування бібліотек недостатнє, приміщення не пристосовані для повноцінного обслуговування користувачів бібліотек.

З метою максимально повного задоволення потреб та інтересів громадян області на інформаційне обслуговування, поліпшення діяльності публічних бібліотек директорам ЦБС необхідно постійно ставити питання перед відділами культури і туризму, органами влади щодо покращення матеріально-технічної бази бібліотечних закладів.

Основне завдання працівників бібліотек – показати громаді, що бібліотека не є сховищем книг, а є сучасною установою, яка впроваджує нові послуги та форми роботи з користувачами.

З цією метою слід враховувати деякі рекомендації.

На думку фахівців, для достатнього природного освітлення, зручності і запобігання зайвих витрат на енергію місця для користувачів і персоналу розміщують у формі компактних груп, по можливості біля зовнішніх стін приміщення [125, с. 6]. Слід запобігати впливу інтенсивного сонячного світла на робочі приміщення персоналу, читальні зали та книгосховища. Пряме світло створює відблиски і осліплює при читанні, від його впливу швидко жовтіє і руйнується папір. Уникнути цих явищ допоможуть жалюзі.

У місцях роботи користувачів та бібліотекарів рекомендується встановлювати енергозберігаючі лампи. Світильники повинні розташовуватися на відстані не менше 0,5 м від поверхні документа, стелажа

чи шафи. Місця для роботи людей з обмеженими можливостями і спеціальні стелажі слід обладнати додатковим освітленням.

Загалом комфортною для життєдіяльності людей є температура – 18–22 градуси. Спеціалісти відмічають, що кожне перевищення температури на 8 градусів вище стандартних 21 градусу на 50% зменшує надійність роботи комп'ютерної техніки. Тому в таких приміщеннях рекомендується встановлювати кондиціонери, а також передбачати засоби безперебійного живлення.

Холи та вестибюлі зі звичайної інформаційної зони можна перетворити на зону відпочинку. Доцільно буде поставити зручні крісла або по можливості диван та невеличкий журнальний столик, де читач, сидячи в комфортному кріслі (дивані) може відпочити, щось почитати або просто з кимось поспілкуватися.

У багатьох може виникнути питання – «Як же бути тим, в кого вестибюлі відсутні?». Таких приміщень значна кількість. Можна сказати лише про удосконалення використання наявного простору відділів обслуговування, змінивши стереотип розстановки бібліотечного фонду, поліпшивши освітлення та організувати «зону відпочинку» або інше.

Якщо стелажі із книгами розставити півколом, або у формі широкого порожнього напівциліндру, то простір значно розшириться та стане доступнішим. А всередині «циліндру» можна організувати місце відпочинку та перегляду періодичних видань. Якщо є необхідність збільшити простір абонементу та доступ до книг, зробити його більш комфортним, то можна стелажі розмістити «зірочками» (тобто, по три, торцями один до одного). Окрім того, що відбудеться економія простору, читач зможе наодинці залишитися із книгою. Ще однією перевагою такого розміщення стелажів буде те, що читачі зможуть рівномірно влаштуватися у «зірочках» за своїми інтересами, а саме, що головне – не заважатимуть один одному.

Основні принципи відбору меблів:

- відповідність фондоемності меблевого обладнання об'єму всіх фондів бібліотеки з урахуванням їхнього розміщення як у відкритому доступі, так і у книгосховищі;

- оснащення бібліотеки меблями, що максимально відповідають функціональним завданням;

- зручність для користувачів та персоналу;

- використання природного освітлення і правильне розташування меблів відносно світлових потоків;

- використання сучасних технологій виробництва меблів;

- відповідність стилю меблів (класика, хай-тек, неокласика) загальній концепції і архітектурі;

- використання вільного планування, легких збірних і трансформуючих конструкцій.

Стелажі, призначені для зберігання і використання документів у бібліотеках, є важливим елементом бібліотечного інтер'єру. Розміщення стелажів для книг і різноманітність їхнього дизайну складають додаткові можливості вираження кожного інтер'єру.

Для того, щоб оптимально розрахувати площу приміщень обслуговування користувачів, рекомендується в загальних читальних залах та абонементних розміщувати фонд у розрахунку на 1000 прим. – 5 кв. м.

Організація бібліотечного простору читальних залів повинна забезпечувати можливість контролю за розміщеними в них фондами і спостереження за користувачами з робочого місця бібліотекаря.

Стелажі можуть бути пофарбовані в різні кольори. Зазвичай для фарбування стелажів рекомендують використовувати білі чи світло-сірі тони.

Колірне оформлення приміщень впливає на здоров'я людини, її настрій. Найбільш сприятливо впливають на нервову систему світлі тони – блакитний, зелений, кремовий. Тому невиправданим є часте застосування у бібліотечних інтер'єрах чорно-сірих кольорів (особливо у виборі кольору меблів – чорні або сірі стелажі, сірі стільці й шафи). Відомо, що сірі кольори

приглушують інтерес та ініціативу, створюють сутінок, тіні, а більш темні відтінки часто ведуть до депресії й відчуття безнадійності. Чорний колір також викликає негативну реакцію. Невелика кількість чорного та сірого кольорів припустима лише в поєднанні зі строкатими фарбами в якості перехідних. В умовах червоного середовища організм виявляє більше занепокоєння, змінюється кров'яний тиск, частота дихання. Для абонементу, сходів та холів рекомендуються, навпаки, насичені тони. Пофарбовані жовтою або блідо-зеленою олійною фарбою, до того ж нічим не заповнені стіни, бібліотечного вестибюлю або аналогічно оформлені широкі площини між вікнами читального залу чи абонементу відразу ж викликають асоціації з сумовитим виглядом казенної установи.

Приміщення, пофарбовані в занадто активні тони, швидко стомлюють очі, а це неприпустимо в бібліотечних приміщеннях, де зір й без того напружений при роботі з книгою. Яскраві поєднання тонів, контрастні кольори варто використовувати дуже обережно: в невеликих приміщеннях у вигляді яскравих плям (картин, панно, вітражів) або вказівних стрілок на стінах, табличок на дверях. Теплі кольори не тільки викликають відчуття теплоти, але й підвищують активність і моторну діяльність, що важливо в інтер'єрах читальних залів. Якщо приміщення орієнтовано на південь або схід, використовують холодні тони (блакитні, зелені), якщо на північ або захід – теплі (бежеві, золотаві). При правильному підборі кольорів в інтер'єрі бібліотек можна домогтися того, що їхнє поєднання буде створювати відчуття задоволення, гарного настрою, радості не тільки психологічного, але й фізіологічного характеру.

Документи, що стоять на стелажах, повинні постійно провітрюватися, а також легко і швидко зніматися з полиці і повертатися на місце. Все це важливо як при повсякденній роботі, так і у випадку пересування фонду чи виникнення пожежної небезпеки.

Із практики відомо, що на книги, що стоять на 2 нижніх полицях, дуже рідко звертають увагу. Фахівці радять, що полиці, на які частіше за все

звертається погляд користувача, розташовуються на висоті від 0,55 м до 1,35 м від підлоги в залах для дітей 7–8 років і на висоті від 0,9 м до 1,85 м в залах для дорослих.

Найбільш популярну та запитувану літературу, довідкові та енциклопедичні видання рекомендують розташовувати якомога ближче до користувачів. Це дає змогу користувачу оперативно віднайти цікаві видання та необхідну інформацію.

Розміщення стелажів для книг і їхнє різноманіття дозволяють виразити індивідуальні особливості інтер'єрів, в яких знаходяться стелажі. Як правило, стелажі у книгосховищах розташовуються перпендикулярно вікнам. Таке розміщення забезпечує природну освітленість в проходах між стелажими і в той же час зберігає книги від прямого попадання променів сонця.

Обладнання кафедри у значній мірі залежить від прийнятої в бібліотеці системи видачі документів. Вона повинна мати необхідні пристосування і матеріали для реєстрації книговидачі.

Бібліотеки намагаються використовувати різні типи столів. Стандартні, одномісні, для тих, хто віддає перевагу індивідуальній роботі з книгою. Їх розставляють не суцільними рядами, як у шкільному класі, а в шаховому порядку. Такий спосіб розміщення знімає візуальну монотонність, створює відчуття комфорту. Але тут є свій «мінус» – зала стає менш вмісткою.

Столи можуть бути різної форми: круглі, овальні, квадратні, прямокутні, у вигляді трапеції і різних розмірів (індивідуальні і загальні). Вважається, що круглий стіл більше сприяє спілкуванню. Його легко обійти, при однаковій кількості посадочних місць він займає менше місця, ніж стіл іншої форми, до нього можна поставити додаткові стільці. Прямокутні столи надають кожному користувачеві власний простір і дозволяють користуватися декількома виданнями одночасно.

Для автоматизованого робочого місця потрібно передбачити площу 2–4 кв. м, яку займає сама апаратура, а також дроти, клавіатура, мишка. Якщо над основною робочою поверхнею встановити полицю для документів, на

підставці розмістити монітор, клавіатуру і мишку розмістити на висувній полиці, то глибину столу рекомендується встановлювати 0,8 м. Екран монітору повинен знаходитися на відстані 50–70 см від очей користувача.

Важливим аспектом комфортного перебування в бібліотеці її працівників і відвідувачів є можливість безперешкодно пересуватися у відповідних приміщеннях.

Робочі місця, обладнані технічними засобами, як у виробничих цілях, так і в цілях обслуговування користувачів, повинні розташовуватися в спеціально пристосованих приміщеннях, що мають виходи до енергомережі і забезпечуються захисними засобами експлуатації.

Стиль меблів повинен відповідати загальному стильовому рішення приміщень. У сучасному інтер'єрі застосовується легкий, витончений дизайн без зайвих прикрас. Він повинен сприяти створенню таких умов роботи користувачів та співробітників, щоб їм було фізично та психологічно зручно та комфортно. Тому бібліотечні меблі повинні бути конструктивно продуманими, ергономічними, функціональними та легкими. Комбінуючи і розставляючи меблі, в них можна оформити різні зони.

Невід'ємною частиною бібліотечної діяльності є надання інформації не лише у традиційній, друкованій формі, а й в електронній. Завдяки можливостям застосовувати принципово відмінні засоби її створення, зберігання, використання, а також організації доступу є відмінною характеристикою рівня розвитку суспільства. Програмне забезпечення є однією з важливих складових автоматизованих бібліотечних систем, без яких не можливо створити електронний каталоги, бази даних, виробляти пошук потрібної інформації. Історія автоматизації бібліотек великої мірою відбиває розвиток комп'ютерних технологій. Першою метою було створення бібліографічних баз даних як бібліотечних каталогів, що призвело до розвитку та запровадження практики створення каталогів, які могли зчитуватися машинами, а також створення спільних систем каталогів. Як показує досвід, без знання основ бібліотечної справи, сучасних форматів

представлення бібліографічної інформації, системи управління бібліотекою неможливо створити життєздатну бібліотечну систему.

Аналіз існуючих бібліотечних систем, що працюють у найбільших бібліотеках України, показав, що жодна з функціонуючих систем в повній мірі не придатна для перспективного використання. Самостійне створення такої системи може розтягтися не на один рік через складність опису дуже специфічних бібліотечних функцій.

Програмне забезпечення автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС) в першу чергу повинно реалізувати наступні функції:

- обробку, зберігання бібліографічної та фактографічної інформації, її пошук по будь-яким елементам записів і їх поєднаннями;
- підтримку ієрархічних класифікацій і тезаурусів і використання зафіксованих в них смислових відносин між пошуковими ознаками при тематичному пошуку;
- підготовку матеріалів для бібліографічних видань, добірок матеріалів у вигляді списків, фактографічних і бібліографічних записів, відсортованих за індексами будь-якої класифікації і алфавітом;
- висновок даних про зайнятість примірника видання, здійснення замовлення одиниці зберігання читачем безпосередньо при роботі з електронним каталогом з автоматичним формуванням читацької вимоги;
- фіксацію видачі і повернення одиниць зберігання з паралельним зміною даних про їх місцезнаходження і відомостей в читацькому формулярі про отримані документах;
- підтримку використання при пошуку нормативних записів про індивідуальних авторів і колективах;
- наявність довідкових даних для ситуацій, що викликають труднощі у користувача;
- введення записів про замовляються документах та облік надходження їх в бібліотеку;
- видачу в прийнятій формі результатів пошуку на екран і на принтер;

- завантаження даних з текстових файлів і вивантаження записів з бази даних в текстові файли;
- захист бази даних від несанкціонованого доступу;
- відновлення бази даних у разі аварійної ситуації

Сьогодні процеси інтеграції бібліотечних та веб-технологій особливо інтенсивно розвиваються у галузі організації доступу до наукової інформації. [83, с.18] Набуття популярності у всьому світі ідеї відкритого доступу до наукової інформації, спричинилося до накопичення величезних обсягів наукових та освітніх ресурсів в електронному вигляді. Загальнодоступним інтегратором цих ресурсів стала глобальна пошукова система Google Академія (Google Scholar), призначена для виокремлення із глобального інформаційного потоку джерел наукової інформації. Останнім часом відбулись істотні зміни в наукометричних та бібліометричних можливостях системи. Зокрема, було удосконалено алгоритми екстрагування метаданих веб-сторінок та автоматичного виявлення цитування наукових публікацій, забезпечено можливість створення наукометричних профілів вчених та наукових фахових видань, що дає змогу авторам стежити за цитуванням своїх статей. Ці технологічні інновації в сервісних можливостях інформаційної системи Google Академія привернули увагу користувачів наукових інтернет-комунікацій.

Нові інформаційні технології суттєво змінили характер організаційно-функціональної форми функціонування ЦБС. Головними видами корпоративних бібліотечно-інформаційних систем можна вважати:

- зведені каталоги; бібліотечні системи корпоративної каталогізації;
- регіональні корпоративні бібліотечно-інформаційні системи;
- міжрегіональні і міжвідомчі об'єднання бібліотек.

Спочатку корпоративні комунікації розвивалися в межах спільної участі бібліотек в інформаційно-довідкових системах, яскравим прикладом яких можна вважати зведені каталоги. Технологія створення зведених каталогів, сутність якої полягає в спільному формуванні бібліотеками

фондоутворювачами адресно–довідкової інформації про розміщення документів у розподіленому бібліотечному фонді учасників системи, визначається як перший рівень корпоративності. Координація надає змогу подолати нерівномірність технічного оснащення бібліотек і створює умови для впровадження принципово нової, системної технології, коли бібліотечні процеси пов'язуються один із одним у діапазоні від окремої бібліотеки до бібліотечної системи в цілому. Продуктом корпоративного виробництва є бібліографічний опис, доповнений індексами класифікаційних систем і кодами бібліотек – фондоутримувачів. Окрім того, міжбібліотечна комунікація забезпечує умови для маневрування всіма видами бібліотечних ресурсів, зокрема трудовими, матеріальними та фінансовими, чого не можна досягти в окремо взятій бібліотеці.

Одже, в умовах сьогодення Інтернет значно розширив можливості доступу користувачів до інформації, порушивши монополію бібліотек. Це певною мірою знижує відвідуваність традиційних установ, яким у сучасних умовах доводиться конкурувати з мережевими книгарнями, інформаційними агентствами тощо. Дослідження, які регулярно проводять у різних країнах світу, виявили, що значна частка користувачів Інтернету розпочинають пошук потрібної інформації на пошукових сайтах і лише 1% - на веб-сторінці бібліотеки. Завдяки впровадженню АБІС і наявності доступу до інформаційної мережі будь-яка бібліотека може стати віртуальною бібліотекою, вона зможе не тільки надати інформацію про документи, а й тексти самих документів в електронному вигляді. Віртуальні бібліотеки, об'єднуючись в єдину глобальну структуру, можуть забезпечувати інтерактивний доступ будь-якого споживача до інформаційного ресурсу в будь-якій формі в будь-якому місці.

Висновки до розділу 3

Сучасне суспільство існує в еру інформаційних технологій, що активно впливають на всі сфери суспільного життя. Інформація накопичується у світі щосекунди і є невід'ємним ресурсом у повсякденній діяльності людини. Одним із критеріїв інформованості соціуму є читання, яке сприяє у збагаченні знаннями, самоосвіті, розширює світогляд, допомагає у вирішенні внутрішніх конфліктів людини, розвиває особистість та є основним чинником у формуванні інтелектуально розвинутого суспільства.

Формування читацького інтересу, внутрішніх якостей особистості, вміння орієнтуватися в інформаційних потоках є елементами читацької культури.

За допомогою читання засвоюються базові цінності, формується особистість. Люди, що читають, вміють чітко мислити, адекватно оцінюють ситуацію, швидко знаходять правильне рішення.

Класична культура читання включає знання місця книги, газети, журналу серед інших каналів масової інформації в сучасному світі, їх особливостей, специфіки різних видів видань, публікацій різного типу і жанру. Від цього залежить правильний вибір твору, вміння порівняти інформацію, отриману з різних джерел.

Інформаційна культура є складовою людської культури взагалі, яка характеризує рівень всіх комунікативних процесів, які здійснюються в суспільстві. Категоріями інформаційної культури людини слід вважати її вміння вірно формулювати свої запити, ефективно здійснювати пошук необхідних джерел в усій сукупності доступних інформаційних ресурсів, вміти відбирати, оцінювати інформацію і створювати якісно нову.

Отже, з позиції інформаційного підходу інформаційна культура визначається як сукупність знань, умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу

інформації, тобто всього, що включається в інформаційну діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних потреб.

Сполучною ланкою між інформацією і споживачем інформації є бібліотека, яка відіграє вагому роль у формуванні інформаційної культури.

Основними компонентами формування інформаційної культури в умовах бібліотек є: бібліотечно-бібліографічні знання, культура читання, комп'ютерна грамотність. Комп'ютерна грамотність передбачає набуття знань, вмінь та навичок в галузі інформатики, які необхідні для ефективного використання комп'ютерних технологій.

На жаль, більшість світогляду молодого покоління формується під впливом ЗМІ, соціальних мереж, що впливають на їх інтелектуальний рівень, розумову і емоційну активність. Водночас, на протигагу цим факторам, вагомою у формуванні молодого покоління є діяльність бібліотек всіх рівнів і типів. Проекти із залучення до читання книги, книжкові виставки і ярмарки, а також різні інноваційні форми промоції книги і читання (буккросинг, бібліоночі, читання під відкритим небом, автограф-сесії, зустрічі з популярними письменниками та ін.), які застосовують у бібліотечній галузі, позитивно сприяють на вирішення проблеми кризи читання.

Узагальнюючи результати дослідження, які були представлені в дослідженні, можна зробити висновок, що читання залишається складовою у формуванні культури сучасної молоді, освітніх та інформаційних потреб, смаків, пізнання нового та розширення світогляду. Попри популярну думку, що зараз люди, особливо діти і молодь, мало читають, вважаю, що завдяки Інтернету кількість читачів збільшилась. Зараз існує дуже багато електронних бібліотек, тематичних форумів, на яких можна скачати/прочитати вподобану літературу, поділитися враженнями від прочитаного.

З приходом Інтернету бібліотеки втратили свій абсолютний пріоритет у галузі інформаційного забезпечення і змушені шукати нові форми обслуговування, використовуючи для цього сучасні інформаційні технології.

Тенденції до зростання використання бібліотечних електронних і цифрових колекцій та зниження використання традиційних зібрань найбільших наукових бібліотек добре відомі. Проблемою розвитку бібліотечної галузі є її адаптація до умов цифрової культури. Процес переходу на електронні технології і носії викликає необхідність суттєвих змін у діяльності бібліотек як історично сформованих центрів накопичення, збереження і поширення знань, інформації, культурних надбань. Цифрові технології і культура, яка на них виростає, відкриває нові можливості культуротворення, є рухом вгору по спіралі і дає бібліотекам нові шанси на успіх.

Бібліотечні ресурси можуть стати більш доступними для користувачів якщо бібліотекарі переорієнтують свою роботу на творчі рішення для упорядкування електронних колекцій, у тісній співпраці зі спеціалістами предметних галузей та ІТ- спеціалістами, завдяки чому користувачі зможуть зекономити час, знайти необхідні їм матеріали, ефективно отримувати знання. Головна роль, на яку можуть претендувати бібліотечні спеціалісти найближчим часом, – це бути посередниками між інформацією та споживачами: створювати дані електронних і цифрових об'єктів різної природи, надавати довідково-інформаційні послуги, проводити експертизу інформаційних ресурсів, опрацьовувати інформаційно-аналітичні продукти, що сприятиме формуванню необхідної інформаційної інфраструктури, призначеної для прийняття кваліфікованих рішень та вирішення суспільно значущих завдань науки, освіти і виробництва. Цифровізація об'єктивно працює на бібліотечну справу, вона дає змогу бібліотекам:

- формувати необмежений за обсягом інформаційний ресурс;
- інтегрувати у фонді всі види інформації на всіх існуючих носіях;
- забезпечити доступ читачеві / користувачеві до будь-якої відкритої інформації у будь-якому місці планети;
- створювати умови для перетворення професії бібліотекаря на першорядну постать інтелектуального життя.

Важливою складовою комфортності бібліотечного середовища, що забезпечує зустріч користувача бібліотеки з предметом його інформаційних потреб, є організація матеріально-технічної бази бібліотеки. До матеріально-технічної бази бібліотек відносять їх приміщення, інженерне обладнання (інженерна інфраструктура), меблі, засоби зв'язку (телекомунікації) і транспорту, аудіотехніку, відеотехніку, копіювально-розмножувальну, організаційну і комп'ютерну техніку, видаткові матеріали і запчастини.

Невід'ємною частиною бібліотечної діяльності є надання інформації не лише у традиційній, друкованій формі, а й в електронній. Завдяки можливостям застосовувати принципово відмінні засоби її створення, зберігання, використання, а також організації доступу є відмінною характеристикою рівня розвитку суспільства. Програмне забезпечення є однією з важливих складових автоматизованих бібліотечних систем, без яких не можливо створити електронні каталоги, бази даних, виробляти пошук потрібної інформації.

В умовах сьогодення Інтернет значно розширив можливості доступу користувачів до інформації, порушивши монополію бібліотек. Це певною мірою знижує відвідуваність традиційних установ, яким у сучасних умовах доводиться конкурувати з мережевими книгарнями, інформаційними агентствами тощо.

Завдяки впровадженню АБІС і наявності доступу до інформаційної мережі будь-яка бібліотека може стати віртуальною бібліотекою, вона зможе не тільки надати інформацію про документи, а й тексти самих документів в електронному вигляді. Віртуальні бібліотеки, об'єднуючись в єдину глобальну структуру, можуть забезпечувати інтерактивний доступ будь-якого споживача до інформаційного ресурсу в будь-якій формі в будь-якому місці.

ВИСНОВКИ

В результаті вивчення особливостей перетворення організаційної структури бібліотечної справи в Україні були встановлені особливості сталого розвитку централізованої бібліотечної системи в умовах інформатизації суспільства і під впливом політики децентралізації.

В ході дослідження в першому розділі були проаналізовані етапи становлення централізованої системи бібліотек в Україні, було з'ясовано, що управління бібліотекою - це діяльність, спрямована на забезпечення функціонування бібліотеки, підвищення ефективності її роботи і розвиток відповідно до мінливих потреб користувачів і умовами зовнішнього середовища. Організаційна структура бібліотеки визначається як цілісна, упорядкована сукупність відносно самостійних підрозділів, що реалізують закріплені за ними функції і цілі. Вона залежить від типових і видових особливостей бібліотеки, умов, масштабів, традицій, специфіки, виконуваних функцій. Будо з'ясовано, що основними типами організаційних структур є бюрократична та органічна організаційні структури. Різновидами бюрократичної організаційної структури є лінійна, лінійно-функціональна, лінійно-штабна і дивізіональна структура управління. Органічна структура управління виникла як антипод бюрократичної організації. Ця структура управління характеризується індивідуальною відповідальністю кожного за загальний результат, заперечує необхідність в детальному поділі праці за видами робіт, формує відносини між учасниками процесу управління, які диктуються не структурою, а характером вирішуваної проблеми. Для виконання функцій управління в бібліотеці створюється апарат управління. Були проаналізовані переваги та недоліки централізації.

До переваг віднесено єдина стратегія розвитку, єдина система інформування читачів о ресурсах бібліотеки на основі єдиної системи

каталогів, довідкового апарату. ЦБС як єдиній структурі, об'єднаній загальним керівництвом, легше відстоювати свої інтереси перед владою.

Недоліками є надцентралізація, надмірна директивність управління, недооцінювання, ігнорування, заперечення самої ідеї самостійності книгозбірень, повсюдне насадження методичного керівництва бібліотеками. Також з негативних явищ централізації є залишковий принцип фінансування мережі філій, що стримує розвиток бібліотек і знижує рівень обслуговування.

В другому розділі дослідження досліджено вплив політики децентралізації України на функціонування централізованої бібліотечної системи та проаналізовано організацію обслуговування жителів в умовах реформування муніципальних громад. Так, було з'ясовано, що основні напрями адміністративної реформи в Україні та останні важливі документи, які стосуються організації і розвитку бібліотек мають за мету консолідацію суспільства, підвищення якості життя, рівний доступ до інформації, знань і культурного надбання. Впровадження адміністративної реформи наділяє територіальні громади більшими можливостями і правами, більшими ресурсами, дає змогу переходити на прямі відносини з державою у фінансових питаннях, самостійно, за рахунок власних ресурсів вирішувати питання місцевого значення. Так як бібліотечні установи фінансуються за рахунок місцевого бюджету, то останнім часом намітилися процеси, що можуть кардинально змінити мережу українських публічних бібліотек. Пов'язані вони з намаганням органів державної влади та місцевого самоврядування зменшити видатки на утримання бюджетних установ шляхом оптимізації останніх. А поняття оптимізації у свідомості багатьох управлінців асоціюється виключно зі скороченням. Для того щоб зберегти публічні бібліотеки створені нормативи, що регламентують обов'язкове функціонування бібліотеки в населених пунктах і надавати в повному обсязі бібліотечні послуги як міському, так і сільському населенню в умовах децентралізації.

В третьому розділі, згідно до завдань дослідження, розглянуто питання інноваційної роботи централізованої бібліотечної системи та розроблені рекомендації щодо застосування інформаційних технологій, які будуть сприяти інноваційним напрямкам в організації управління централізованою бібліотечною системою.

Узагальнюючи результати дослідження, які були представлені в дослідженні, можна зробити висновок, що читання залишається складовою у формуванні культури сучасної молоді, освітніх та інформаційних потреб, смаків, пізнання нового та розширення світогляду.

З приходом Інтернету бібліотеки змушені шукати нові форми обслуговування, використовуючи для цього сучасні інформаційні технології. Бібліотечні ресурси можуть стати більш доступними для користувачів якщо бібліотекарі переорієнтують свою роботу на творчі рішення для упорядкування електронних колекцій, завдяки чому користувачі зможуть зекономити час, знайти необхідні їм матеріали, ефективно отримувати знання.

З метою сприяння інноваційного розвитку бібліотечних послуг в умовах збройної агресії і карантину, спричиненого поширенням гострої респіраторної інфекції COVID-19, для забезпечення доступу молоді тимчасово окупованих районів і лінії зіткнення Донецької області до наукової інформації бібліотек закладів вищої освіти, мною був розроблений соціальний проект «Ви далеко, але ми разом». Реалізація проекту буде сприяти комплексній реалізації права на вільний доступ до інформації громадян України.

Подальша перспектива роботи в теоретичному плані полягає в підтримці відношень зі спільнотою та впровадження заходів із залученням користувачів до сучасних заходів щодо забезпечення доступності наукової інформації для молоді. В практичному плані перспектива роботи полягає в налагодженні взаємодії між Науково-технічною бібліотекою ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» і молоді, яка проживає на

території Новоазовського району Донецької області України, підтримування відносин з державними і недержавними установами, які займаються проблемами інтеграції молоді з тимчасово окупованих територій України і лінії зіткнення, подолання «інформаційної порожнечі» та вдосконалення професійного рівня працівників РЦБС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання оцифрування бібліотечних фондів України: матеріали наук. конференції «Інформація, комунікація, суспільство - 2016», (Львів, 19-21 травн.2016р.)/Нац. Університет «Львівська політехніка». – Львів: Львівськ. нац. універ. «Львівська політехніка», 2016. – С. 330-331.

2. Бабенко Ю. Інформаційне забезпечення процесу комплектування документного фонду бібліотеки вищого навчального закладу в умовах сьогодення. Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2017. - № 1. – С. 20-23.

3. Баньковська І. Організація бібліотечних консорціумів (із досвіду роботи зарубіжних бібліотек)/ І. Баньковська//Наукові праці бібліотеки України імені В.І. Вернацького. – 2017. – Вип. 45. – С. 47-60.

4. Барабаш В.А., Глебова Л.В. Інформаційний ресурс бібліотеки університету як фактор формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців // Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей. № 4. Серія «Історичні науки». Переяслав-Хмельницький, 2017. С.159 – 175

5. Барановська Т.М. Децентралізація влади як основний напрям вдосконалення державної політики розвитку територіальної громади [Текст] / Т.М. Барановська // Актуальні проблеми державного управління. – 2015. – № 2. – С. 145–153.

6. Библиотекарь читающий рекомендует... [Электронный ресурс] // Calameo: сервис. – Электрон. текст. дан. – Режим доступа: <http://ru.calameo.com/books/00153832834c3804f23a9> – Название с экрана

7. Бібліотекар як учасник процесу читання та його популяризатор. Рекомендована тематика семінарів працівників районних і міських бібліотек [Текст] : метод. рек. / Нац. парлам. б-ка України ; підгот. М. Талалаєвська ; відп. ред. І. Цуріна. – Київ, 2016. – 44 с.

8. Бібліотеки в ОТГ: Відеоконференція трьох ЦБС [Електронний ресурс] // Блог Калачацької ЦБС Херсонської області. – 2017. – 30.03. – Режим доступу: http://kalanchakcbs.blogspot.com/2017/03/blog-post_30.html. – Назва з екрана.

9. Бібліотеки в умовах децентралізації: виклики та перспективи [Електронний ресурс] // Буковинський вісник. – 2016. – 18.05. – Режим доступу: <http://buk-visnyk.cv.ua/news/646/>. – Назва з екрана.

10. Бібліотеки в умовах децентралізації: проблеми та перспективи для розвитку [Електронний ресурс] // Буковинська толока. – 2017. – 10.04. – Режим доступу: <http://buktoloka.com.ua/?p=2952>. – Назва з екрана.

11. Богданов Г. Бібліотеки сучасних німецьких університетів та тенденції формування їхніх фондів. Вісник Книжкової палати. 2017. - №7.- С. 20-23.

12. Боголіб Т.М. Дотації місцевим бюджетам як інструмент фінансового вирівнювання – Економічний вісник університету – 2016 – №29/1 – С. 282- 287

13. Бондаренко Н. В. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. Молодь і ринок. 2019. - №7 (174). – С. 130–135.

14. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. Проблеми сучасного підручника. Київ: Педагогічна думка, 2018. №. 21. С. 44–56.

15. Бортнюк О.А. Круг чтения современной молодежи. Современные исследования социальных проблем [Електронний ресурс]/О. Бортнюк // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). - .2015. - №8. С. 364-369.

16. Бортнюк О.А. Социологический анализ информационной культуры студентов ДВГМУ[Електронний ресурс]/О.А. Бортнюк// Современные

исследования социальных проблем (электронный научный журнал) 2015. - №3. – С. 913-929.

17. Бояринова О. Про публічні бібліотеки [Електронний ресурс] // О. Бояринова. - 2019. – 27.02. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/derzhavni-socialni-normatyvy-zabezpechennya-naselennya-publichnyu-bibliotekamy-v>

18. Бруй О. М. Стратегія розвитку як основа управління бібліотекою/ О. М. Бруй // Вісник Книжкової палати. – 2018. - № 3. - С. 36 – 40.

19. Бруй О. М. Збалансована система показників як основа системи стратегічного управління у бібліотеках: теоретичні аспекти / О. М. Бруй // Вісник Книжкової палати. – 2015. - № 10 – С. 26 – 30.

20. Бруй О. М. Система стратегічного управління процесно-орієнтованою бібліотекою / О. М. Бруй // Вісник Книжкової палати. – 2015. - № 1 – С. 14 – 17.

21. Бруй О. М. Стратегічне управління процесно-орієнтованою бібліотекою / О. М. Бруй // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. – Харків : ХДАК, 2014. – Вип. 42. – С. 122 – 129

22. Булах Т. Підтримка читання як запорука розвитку книжкового бізнесу: сучасний вітчизняний та зарубіжний досвід. Вісн. Львів. ун-ту. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформ. технології. - 2014. - № 8. - С. 312–317.

23. Василенко О. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукової бібліотеки в контексті сутнісних функцій [Електронний ресурс]/ О Василенко//Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – 2017. - №45. – С. 71-81

24. Вебінар «Бібліотеки області в контексті адміністративно-територіальної реформи» [Електронний ресурс] // Сумська обласна універсальна наукова бібліотека. – 2017. – 21.04. – Режим доступу: http://sumyounb.blogspot.com/2017/04/blog-post_76.html?m=0. – Назва з екрана.

25. Вергунов В. Інноваційна діяльність – запорука успішного розвитку вітчизняних наукових сільськогосподарських бібліотек / В.Вергунов // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 1. – С. 3–7
26. Вилегжаніна Т. Публічні бібліотеки України на зламі століть/Т. Вилегжаніна//Київ: Нац. парлам. б-ка України, 2015. - 271 с.
27. Володин Б.Ф. Всемирная история библиотек. – 2-е изд, доп. – СПб: Профессия, 2004. – С. 22–23
28. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України / О.В. Воскобойнікова-Гузєва // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 4. – С. 3–7.
29. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / О. Воскобойнікова-Гузєва ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 362 с.
30. Галимова Е.Я. Организационная структура библиотеки: проблемы изучения // Библиотечное дело — XXI век : науч.-практ. сб.: прил. к журн. «Библиотековедение». Москва, 2005. № 1(9). С. 142—148.
31. Гарагуля С. С. Интегративные технологии работы с электронными ресурсами библиотеки / С. С. Гарагуля // Бібліотечний вісник. – 2017. – № 9. – С. 112-123
32. Гарагуля С. С. Інтеграція та корпоративність в електронних бібліотеках / С. С. Гарагуля // «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору»: матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 4-6. 10. 2016). – Київ, 2016. – С. 362-365.
33. Гарагуля С. С. Моделі інтеграції електронних джерел наукової інформації у бібліотеках / С. С. Гарагуля // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 6. – С. 16-21.
34. Гарагуля С. С. Основні тенденції інтеграції наукових ресурсів електронної бібліотеки: типологія та принципи реалізації / С. С. Гарагуля //

Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – №. 48. – С. 373-384.

35. Гарагуля С. С. Реалізація міжбібліотечних корпоративних проєктів з інтеграції електронних ресурсів / С. С. Гарагуля // «Молодь. Наука. Інновації: Роль та місце бібліотек в модернізації науково-освітнього простору»: матеріали VI міжнародної наукової конференції молодих учених. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/898>. – Назва з екрана.

36. Гарагуля С. С. Семантичні технології організації реферативної інформації / С. С. Гарагуля // «Бібліотека. Наука. Комунікація»: матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 6-8. 11. 2018). – Київ, 2018. – С. 434-439.

37. Голоха Л. Державне управління бібліотечною справою України: історичний аспект /Людов Гороха//Державне управління та місцеве самоврядування: зб. Наук.пр./Нац. Акад..держ.упр. при Президентові України; Дніпропетров. Регіон. Ін.-т держ. Упр. – Дніпропетровськ, 2009. – Вип. 1. – С. 89-100

38. Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія / В. М. Горовий ; відп. ред. О. С. Онищенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – 284 с.

39. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – 356 с.

40. Грабар Н. Г. Спілкування в бібліотеці: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Н. Г. Грабар. — Х. : Майдан, 2014. — 354 с.

41. Гранчак Т. Бібліотека як суспільно-інформаційний центр наповнення соціальних комунікацій / Т. Гранчак // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 6. – С. 41–42.

42. Гранчак Т. Бібліотечно – інформаційна діяльність і медіа грамотність./Тетяна Гранчак//Вісник Книжкової палати. – 2018. - №3.- С. 40 – 43.

43. Гранчак Т. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг. /Тетяна Гранчак//Бібліотечний вісник, 2016. - №1. – С.18 – 29.

44. Гранчак Т. Міжкультурна комунікація як напрям діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Т. Гранчак // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 1. – С. 46–52.

45. Гранчак Т. Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики / Т. Гранчак // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – №. 39. – С. 26–42.

46. Грищук Л. Робота книгозбірні в контексті формування сучасного бібліотечного простору [Текст] : [робота Терноп. ОБМ по залученню молоді до читання] / Л. Грищук // Бібліосвіт : інформ. вісн. / редкол. Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2015. – №. 4 – С. 37–44.

47. Гук Л. С. Навчальні послуги бібліотеки розиткові громади: з досвіду роботи Тернопільської обласної бібліотеки для молоді [Текст] / Л. С. Гук // Національно-патріотичне виховання молоді як стратегічний напрям діяльності бібліотеки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 11-13 жовт. 2016 38 року, м. Полтава / М-во культури України, Держ. б-ка України для юнацтва, Полтав. обл. б-ка для юнацтва ім. О. Гончара ; уклад. Т. Сопова, С. Сичова. – Полтава ; Київ : [б. в.], 2016. – С. 94-97.

48. Давидова І. Соціально-комунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку / Ірина Давидова // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 6. – С. 8–12.

49. Дієва бібліотека – успішна громада [Електронний ресурс] // Березівська громада. – 2017. – 27.04. – Режим доступу: <http://berezivska.gromada.org.ua/news/15-06-47-27-04-2017/>. – Назва з екрана.

50. Дієва бібліотека – успішна громада!: Програма адвокаційної діяльності Української бібліотечної асоціації на 2017–2021 рр. [Електронний ресурс] / Укр. бібл. асоц. – Текст, дані. – Режим доступу: <https://ula.org.ua/252-dokumenty/dokumenty-uba/>– Назва з екрана.

51. Долбенко Т.О., Горбань Ю. І. Зберігання документів у бібліотеках: навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 288 с.

52. Дригайло В. Г. Проблеми управління бібліотекою університету в сучасному періоді/В.Г. Дригайло// Науково-технічна бібліотека НТУУ «Київський політехнічний інститут» м. Київ, Україна – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2011t/101.pdf

53. Дубровіна Л. А. Центри збереження і розвитку інформаційного документного ресурсу національної пам'яті / Л. А. Дубровіна // Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору / кер. авт. кол. О. С. Онищенко. – К., 2015. – С. 198–282.

54. Дубровіна Л. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України/ Л. Дубровіна, А. Киридон, І. Матяш//Бібліотечний вісник. – 2017. - №1. – С.3-10.

55. Жукова В. Трансформація бібліотеки в інфраструктурі глобального інформаційного суспільства / В. Жукова // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 3. – С. 3–6.

56. Загуменна В. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації бібліотечноінформаційних фахівців у НАКККіМ / В. Загуменна, І. Тимошенко // Вісник Книжкової палати. – 2015. - № 4. – С. 43-44.

57. Зніщенко М. Об'єднані територіальні громади та їх вплив на формування інноваційних бібліотечних процесів в Україні: (за матеріалами наук.-практ. конф. «Бібліотека і книга в контексті часу») / М. Зніщенко, Н. Острікова // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2017. – № 3 (9). – С. 43.

58. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : дис. ... д-ра пед. наук / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 446 с.

59. Каращук О. Бібліотеки в комунікативному процесі/О. Каращук//Вісник Книжкової палати. – 2018. - №3. – С.28-30.
60. Карташов Н.С. Управление библиотечным делом: организационный механизм / Н.С. Карташов //Библиотековедение. – 2001. - №4. – с. 17-25.
61. Кияниця Є. Тенденції та перспективи співпраці сучасної бібліотеки зі ЗМІ/Є. Кияниця//Вісник Книжкової палати. – 2016. - №4. – С.38-40.
62. Клименко О., Калініна-Симончук Ю. Наукова бібліотека у цифрову епоху: традиції та інновації/О. Клименко, Ю. Калініна-Симончук//Бібліотечний вісник. – 2018. - №6. – С.44-46
63. Кобижча Н. Специфіка електронних документів у системі бібліотечних фондів/ Н. Кобижча, //Бібліотечна практика: інформаційні і соціокультурні аспекти. – 2019. - №3. – С 36-43.
64. Кобижча Н. Специфіка електронних документів у системі бібліотечних фондів/Н. Кобижча// Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. – 2019. - №3. – С. 36-43.
65. Колесникова Т. А. Издание научной периодики в университетах: новые задачи, участники, технологии [Электронный ресурс] / Т. А. Колесникова, И. А. Ключник // Наука та прогрес транспорту. Наука и прогресс транспорта. Вестник Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта. – 2015. – № 6. – С. 183–197.
66. Колесникова Т. О. Науково-видавнича модель «Library Publishing» в університетських бібліотеках України та світу / Т. О. Колесникова, А. І. Миргородська // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 3. – С. 24–28.
67. Колесникова Т. О. Сервісні служби сучасної університетської бібліотеки: обслуговування науковців [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова // Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання. – 2016. – Б. с. – Режим доступу:<http://conf.nlu.edu.ua/bis-2016/paper/viewFile/3915/602>
68. Колесникова Т. О. Тренди розвитку бібліотек в університетах України та світу [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова // Розбудова

громадянського суспільства: місія Української бібліотечної асоціації : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / Укр. бібл. асоц. – Київ, 2015. – С. 7–10.

69. Коммуникационные аспекты деятельности библиотек в региональном ракурсе [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=4191&level1=main&level2=articles>.

70. Коновал Л.В. Досвід національних цифрових бібліотечних проєктів країн сходу у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка»/Л.В.Коновал// Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. – К., 2016. - С.332 – 336.

71. Концепція реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

72. Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року) [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація. – Режим доступу : <http://ula.org.ua/ua/news/3090-kontsept-siia-iakisnykh-zmin-bibliotek-zadlia-zabezpechennia-staloho-rozvytku-ukrainy-do-2025-rok> , вільний. – Назва з екрана.

73. Копанєва В.О. Бібліотека цифрової науки / В.О. Копанєва // Вісник Національної академії наук України. – 2018. - № 4. – С. 76-85.

74. Копанєва В.О. Наукова бібліотека: від е-каталогу до е-науки. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2016. № 1. С. 23–28.

75. Костюк Т. С. Децентралізація влади: модель для України [Електронний ресурс] / Т. С. Костюк. – Режим доступу: <http://kds.org.ua/blog/kostyuk-ts-tvorchak-robotadetsentralizatsiya-vladi-model-dlya-ukraini>.

76. Крива О. За успіхом – до бібліотеки! [Текст] : [соціокультурна діяльність б-к] / О. Крива // Бібліосвіт : інформ. вісн. / редкол.: Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2015. – Вип. 4 (56). – С. 68–71.

77. Кузьмін О.Є. Комунікаційні системи підприємств оцінювання, активізування та ефективність: монографія / О.Є Кузьмін., Ю.Б. Малиновська, Н.Я. Петришин, Ю.В Малиновський. – Львів: «Видавництво «Растр – 7», 2019 – 184 с.

78. Кулієва Т. Сучасний менеджер бібліотеки/Т. Кулієва//Вісник Книжкової палати. – 2015. - №7. – С.27-29.

79. Лагута Л. Бібліотеки Чернігівщини за популяризацію європейських цінностей [Електронний ресурс] / Л. Лагута // Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – 2017. – 19.05. – Режим доступу: <http://oth.nplu.org/?p=902>. – Назва з екрана.

80. Лалак О. «Жива бібліотека» як інноваційна соціально – комунікаційна технологія міжкультурної інтеракції/О. Лалак//Бібліотечний вісник. – 2016. - №2. – С. 17-21.

81. Ліщук Т., Павлів Н. Особливості процесу комплектування сучасної університетської бібліотеки: на прикладі Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10823/Lishchuk_Pavliv_Osoblyvosti_protsestu_komplektuvannia.pdf.

82. Лобузіна К. В. Бібліотека 3.0: знання, сховища даних, експерти / К. В. Лобузіна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2012. – № 1. – С. 26–35.

83. Лобузіна К. Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні веб-технології для бібліотек /Катерина Лобузіна // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 3. – С. 18–23.

84. Лобузіна К. В. Фундаментальна електронна бібліотека «Україніка»: технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ресурсами [Електронний ресурс] / К. В. Лобузіна // Бібліотека. Наука.

Комунікація : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6- 8 жовт. 2015 р.). – Режим доступу : <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/656>

85. Лоза Л. А. Бібліотека і читання в житті сучасного студента / Л. А. Лоза // Читання в епоху розвитку електронних ресурсів: книга чи Інтернет? : матеріали наук.-практ. конф., (13–14 верес. 2016 р., м. Полтава) / [Онищенко В. О. (гол. ред.)] ; Наук.-технічна б-ка ПолтНТУ ; ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Полтава : ПолтНТУ. – С. 84–91.

86. Майзюк К., Джигир Ю. Фіскальна децентралізація та ризики для державної Єдності в Україні. Концепція дослідження для методологічного обговорення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fiscoid.com./download.php.?m=an&l=ua&id=98>.

87. Мар'їна О. Бібліотека в епоху розвитку технології Web 3.0/О. Мар'їна//Вісник Книжкової палати. – 2015. - №7. –С. 18-20.

88. Медведєва В. Інноваційні технології – майбутнє бібліотеки/В. Медведєва//Вісник Книжкової палати. – 2015. - №8. – С. 28-32.

89. Мудроха В. О. Підвищення кваліфікації як складова частина науково-методичного забезпечення діяльності бібліотеки / В. О. Мудроха // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. присвяченої 210-річчю Харк. нац. мед. ун-ту та 95-річчю Наук. бібліотеки ХНМУ, Харків, 5–12 жовт. 2015 р. / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол. : І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва]. – Харків, 2015. – С. 112-118.

90. Мураховський А. Формування стратегії розвитку книжкової індустрії / А. Мураховський // Вісн. Кн. палати. – 2015. – №1.– С. 3–7.

91. Назар'єва С.В. Бібліотека як видавець наукових видань // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2017. - № 1 (7). – С.6 – 10.

92. Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова : іст. нарис до 185-річчя заснування / М. О. Подрезова, А. В. Зайченко, Н. В. Мусієнко [та ін.] ; відп. ред. В. А. Сминтина ; заст. відп. ред., керівник авт. кол. М. О. Подрезова ; ред.: В. В. Самодурова, І. В. Шепельська

; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. – Одеса : Астропринт, 2002. – 246 с.

93. Нищук Є. В умовах децентралізації одним із наших найважливіших завдань є перезавантаження сприйняття економічної привабливості культури на місцевому рівні. – Євген Нищук [Електронний ресурс] // Міністерство культури України. – 2017. – 16.03. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245213792. – Назва з екрана.

94. Ніколаєнко Н. М. Диверсифікація технологій управління бібліотекою як соціокомунікаційною установою суспільства / Н. М. Ніколаєнко // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. - 2015. - № 3. - С. 21-27.

95. Ніколаєнко Н. Ефективне управління сучасною бібліотекою в умовах структурно-функціональних змін / Н. Ніколаєнко // Вісник Книжкової палати. - 2014. - № 12. - С. 20-22.

96. Новальська Т. Шляхи вирішення проблем дефіциту кваліфікованих кадрів у бібліотеках України / Тетяна Новальська, Надія Бачинська // Вісник Книжкової палати. – 2015. - №6. – С. 18-20.

97. Олаг Г. М. Оптимізація обслуговування користувачів під час пошуків джерел у фондах бібліотеки за допомогою електронної бібліотечної програми [Електронний ресурс] Г. М. Олаг/ Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій: матеріали наук.–практ. інтернет–конф.- (Ужгород, 15-19 черв. 2020.) ; ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т" , Наук. б–ка. – Ужгород, 2020

98. Онищенко О. Бібліотека і цифрове покоління: нова ситуація – нові форми роботи. /О. Онищенко//Бібліотечний вісник.- 2016.- № 5. - С. 3–6

99. Онищенко О. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури/О. Онищенко//Бібліотечний вісник. – 2015. - №6. – С.3-7.

100. Онищенко О. Бібліотечна справа в Україні наприкінці XIX - у 10-х роках XX ст.: стан і основні напрями розвитку / О. Онищенко, Л. Дубровіна // Бібліотечний вісник. – 2005. – № 2. – С. 3-13.

101. Онищенко, О. Бібліотечна справа в Україні наприкінці 50-х років – 1980-х роках XX ст. / О. Онищенко, Л. Дубровіна // Бібл. вісн. – 2006. – № 3. – С. 24 – 38.

102. Петров В., Крючин А. Перспективи використання оптичних носіїв для зберігання цифрових електронних ресурсів./ В. Петров, А. Крючин// Бібліотечна планета. - 2015.- №1.- С. 18–20.

103. Подуфала Ю., Рябець І. Інформаційне забезпечення комплектування документноінформаційними ресурсами бібліотеки ВНЗ. /Ю. Подуфала, І. Рябець//Вісник Книжкової палати.- 2016.- №2.- С. 26-28.

104. Поінформована громада – демократична країна: історії успіху бібліотек Хмельниччини за програмою «Бібліоміст» / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. обл. держадмін., Хмельниц. обл. універс. наук, б-ка ім. М. Островського, Хмельниц. обл. від-ня Укр. бібл. асоц. – Хмельницький: Заколотний М. І., 2015. – 68 с.

105. Попик В. І. Доступ до світових ресурсів наукової інформації як складова розбудови національного науко-во-інформаційного простору / В.І. Попик //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2015. – №1. – С. 70–79.

106. Попик В. Концептуальні засади розбудови фундаментальної національної електронної бібліотеки «Україніка» / В. Попик // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 2. – С. 3–9.

107. Попик В. Стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково – інформаційного простору / В. Попик // Бібліотечний вісник. – 2015. - №5. – С.1-9.

108. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та

інформаційних центрів України / В. Попик // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 3. – С. 3–11.

109. Прокопенко Л. Законодавче регулювання у сфері діяльності бібліотек [Текст] : [нормативно-правові аспекти] / Л. Прокопенко // Науковий вісник. – 2015. – Вип. 32. – С. 67-71.

110. Прокопенко Л. Читання як складова у формуванні культури сучасної молоді/ Л. Прокопенко// Культура і мистецтво у сучасному світі. – 2019. - Вип. 20. – с. 178-186. – Режим доступу: <http://culture-art-knukim.pp.ua/article/view/172431>

111. Проценко Т. Формування інформаційної культури користувачів / Т. Проценко // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 3. – С. 34–38.

112. Публічні бібліотеки України як місце доступу громадян до інформаційних технологій та інтернету [Текст] : матер. дослідж. / УБА; В. Пашкова, І. Шевченко, Я. Хіміч. – К.: Міленіум, 2008. – 122 с

113. Рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс] / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого // Бібліотечному фахівцю : [сайт]. – Текст, дані. – Режим доступу: <http://profy.nplu.org/download.php?lng=uk&pg=1332>
Назва з екрана.

114. Реформування системи публічних бібліотек в контексті децентралізації державної влади та об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] // Охтирська районна державна адміністрація. – 2017. – 28.04. – Режим доступу: <http://oht.sm.gov.ua/index.php/uk/arkhiv-novin/6098-reformuvannya-sistemi-publichnikh-bibliotek-v-konteksti-detsentralizatsiji-derzhavnoji-vladi-ta-ob-ednannya-teritorialnikh-gromad>. – Назва з екрана.

115. Ржеуський А., Веретеннікова Н., Малиновський О., Кунанець Н. Роль бібліотек як соціальних інститутів в інформаційному забезпеченні e-Science. Бібліотечний вісник. 2016. № 3. С. 3–9.

116. Розколупа Н. Правові аспекти реорганізації публічних бібліотек / Н. Розколупа // Бібліотечна планета. - 2011. - № 2. - С. 7-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2011_2_3.

117. Розколупа Н. Рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс]//Н. Розколупа. – Режим доступу: ounb.km.ua/biblio/actual_otg.pdf.

118. Сдобнікова М.Ю. Процессы децентрализации библиотек: плюсы и минусы(на примере Владимирского региона) [Електронний ресурс] /М.Ю. Сдобнікова. – Текст, дані. – Режим доступу: <http://gpntb.ru/win/inter-events/crimea2013/eng/disk/062.pdf>. – Назва з екрана.

119. Семенюк Э. П. Информационная культура общества и прогресс информатики / Э. П. Семенюк // Научные и технические библиотеки. – 1994. – № 1. – С. 34.

120. Сидоренко Т.В., Фігура А.О. Сучасні підходи до збереження фондів у бібліотеках України: історіографія дослідження/Т.В. Сидоренко, А.О. Фігура// Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2019. – № 2. – С. 6–13.

121. Синиця І. Організація діяльності публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах: з досвіду Хмельницького обласного відділення УБА [Електронний ресурс] / Н. Синиця. – Текст, дані. – Режим доступу:<https://ula.org.ua/news/3540-orhanizatsiia-diialnosti-publichnykh-bibliotek-v-ob-iednanykh-terytorialnykh-hromadakh-z-dosvidu-khmelnyskoho-oblasnoho-viddilennia-uba> – Назва з екрана.

122. Ситник Л. В. Якісне комплектування фонду – запорука ефективного обслуговування користувачів / Л. В. Ситник // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. - 2018. - Вип. 5. - С. 128-131

123. Співпраця між бібліотеками [Електронний ресурс] // Бібліотечний лайфхак. – Режим доступу: http://youth.tobm.org.ua/2017/04/blog-post_10.html

124. Справочник библиотекаря /Науч.ред. А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – 3-е изд., перераб. и доп. – Спб.: Профессия, 2007. – 496с. – (Серия «Библиотека»)

125. Стан матеріально-технічного забезпечення публічних бібліотек Сумщини : аналіз та рекомендації / Сумська обл. універс. наук. б-ка ; уклад. М. І. Захарченко – Суми, 2017. – 15 с. – Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:NVxQ8byTtvwJ:ounb.sumy.ua/publish/2017/mtb.docx+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

126. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України»: проект [Електронний ресурс] // Ліга. Закон : Главный правовой портал Украины. – Режим доступу : (http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1592.html), вільний. – Назва з екрана.

127. Струнгар В. В. Бібліотечні проекти в соціальних медіа як джерела бібліотекознавчих досліджень / В. В. Струнгар // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / редкол.: О. С. Онищенко (голова), Г. В. Боряк, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2015. – Вип. 41. – С. 371–381

128. Струнгар В. В. Статистичний підхід до вивчення комунікації бібліотеки і користувача через соціальні медіа / В. В. Струнгар // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2015. – № III (11). – Issue 67. – P. 80–84.

129. Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські рієнтири // VII Міжнародна науково-практична конференція смт. Славське, 1–4 березня 2017 р. Підсумки [Електронний ресурс]. Текст, дані. - Режим доступу: <https://ula.org.ua/news/3658-vii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiia-suchasna-informatsiino-bibliotechna-osvita-ievropeiski-orientyry-smt-slavske-1-4-bereznia-2017-r-pidsumky>. – Назва з екрана.

130. Талалаєвська М. Всеукраїнський семінар «Вплив децентралізації влади на розвиток бібліотек України для юнацтва, молоді» [Електронний ресурс] / М. Талалаєвська // Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – 2017. – 26.04. – Режим доступу: <http://oth.nplu.org/?p=785>. – Назва з екрана.

131. Трачук Л. Електронна бібліотека та колекції документів на сайтах обласних універсальних наукових бібліотек України/Л. Трачук// Вісник Книжкової палати, 2015 - № 7. - С. 33–37.

132. Трусова А.О. Сучасний підхід до збереження фондів у публічних бібліотеках України/ А.О. Трусова// Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку культурологічної науки в Україні»: Збірник тез доповідей (II частина). – Миколаїв: ВП «Миколаївська філія КНУКіМ», 2018. – С.186 - 189

133. У Києві відбулася стратегічна сесія щодо децентралізації у сфері культури [Електронний ресурс] // Чернігівський обласний навчально-методичний центр культури і мистецтв. – 2017. – 23.01. – Режим доступу: <http://onmckim.com.ua/news/2017-01-23-1521>. – Назва з екрана.

134. Управление библиотекой: учеб.-практ. пособие / С.А. Аверьянов. – Спб.: Профессия, 2002. – 302с.

135. Халавка Л. Бібліотеки в умовах децентралізації: виклики та перспективи [Електронний ресурс] / Л. Халавка // Громада в дії. – Режим доступу: <http://civicinaction.com/221-biblioteki-v-umovakh-detsentralizatsiji-vikliki-ta-perspektivi>. – Назва з екрана.

136. Циганок О. М. Розвиток інтересу до книги та читання – основна складова роботи університетської бібліотеки. Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону “Про вищу освіту” та інформатизації суспільства. Івано-Франківськ : Наук.-техн. б-ка Івано-Франків. нац. техн. ун-ту нафти і газу, 2015. С. 302–307.

137. Цуріна І. До питання децентралізації публічних бібліотек: стан та проблеми /І. Цуріна //Бібліотечна планета.-.2011. - №2. – с. 9 – 12.

138. Черняк М. Маленький словарь про большую книгу : к вопросу о воспитании литературы «нулевых» годов / Мария Черняк // Библ. дело. – 2011. – № 8. – С. 2–6.

139. Фенелонов Е.А. Теория управления библиотекой: опыт систематизации накопленного опыта / Е. А. Фенелонов// Управление библиотекой: новые идеи и практические решения: Сборник научных трудов./ Рос.гос.б-ка. – М., 1995. Вып 1. – с. 6 – 20.

140. Шарошкіна Н. Інформаційна культура як основа загальної культури дорослих/ Н. Шапошкіна//Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2018. - Випуск 58. – с. 194 – 203.

141. Шестопалова О. В. Бібліотечний фонд: проблеми формування та збереження на сучасному етапі (з досвіду роботи Наукової бібліотеки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет») / О. В. Шестопалова, І. М. Шкутник // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2015 року, Львів / Національний університет «Львівська політехніка», Науково-технічна бібліотека ; [редакційна колегія: О. В. Шишка, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрухів]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 236–240.

142. Шкира О. Соціально-комунікаційний простір бібліотечного середовища: нові підходи в змісті і основних завданнях/ Ольга Шкира//Рідна школа. - №11–12 (листопад–грудень) 2015. – С. 76-78.

143. Якуб Г. Проектний менеджмент та ініціативна діяльність бібліотек як основа інноваційних змін [Текст] : [проектна діяльність ТОБМ] / Г. Якуб // Бібліосвіт [Текст] : інформ. вісн. Вип. 2 (58) / Держ. б-ка України для юнацтва ; редкол.: Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2016. – С. 20-26.

144. Ярکا У.Б. Електронна публікація документів / У.Б. Ярکا, Ж.В. Мина// Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції

викладачів, студентів, аспірантів і молодих вчених «Документ крізь віки: актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності». – Львів: Українська Академія друкарства, 2015. – С. 70-72

145. Askey D. Heeding the signals: applying Web best practices when Google recommends / D. Askey, K. Arlitsch // Journal of Library Administration. – 2015. – Т. 55. - №.1. – С. 49 – 59. - Mode of access: http://scholarworks.montana.edu/xmlui/bitstream/handle/1/8812/HTTPSEverywhere reprint_2014-10-16.pdf?sequence=3&isAllowed=y. – Title from the screen.

146. Koppel T. Libraries Working Together : Users Benefit when Libraries Share [Electronic resource] / Ted Koppel. – 2015. – Available from : http://www.agcanada.com/docs/Libraries_Working_Together.pdf. – Title from the screen

147. Library Publishing Directory 2016 [Електронний ресурс] / editor by Sarah K. Lippincott ; Library Publishing Coalition. – Режим доступу: http://www.librarypublishing.org/sites/librarypublishing.org/files/documents/Library_Publishing_Directory_2016.pdf

148. Pal J. K. Organizing models of library consortia : forming sustainable participation among potential partners in India / Jiban K. Pal // Annals of Library and Information Studies. – 2016. – Vol. 63. – P. 194–202.

149. Pandey S. R. Semantic solutions for the digital libraries based on semantic web technologies / S. R. Pandey, K. C. Panda // Annals of Library and Information Studies (ALIS) – 2015. – Т 61. - №4. – P. 286 - 293.

150. Sveinsdóttir S. Annual Report from the Consortium of Icelandic Libraries for Igelu National User group (INUG) 2015 [Electronic resource] / Sveinbjörg Sveinsdóttir, Sigrún Hauksdóttir. – Available from : <http://igelu.org/wp-content/uploads/2015/08/Iceland-INUG-report-2015.pdf>. – Title from the screen

151. Tripathi A. Library Consortia : Practical Guide for Library Managers / Aditya Tripathi, Jawahar Lal. – 1st ed. – Cambridge, MA : Chandos Publishing, 2016. – 142 p. – (Chandos Information Professional Series).

152. Yen N. Y. Social media services and technologies towards Web 3.0 // Multimedia Tools and Applications. - 2015. – P. 1 - 7.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Директор науково-технічної
бібліотеки ДВНЗ «Приазовський
державний технічний університет»

« 10 » листопада 2020 р.

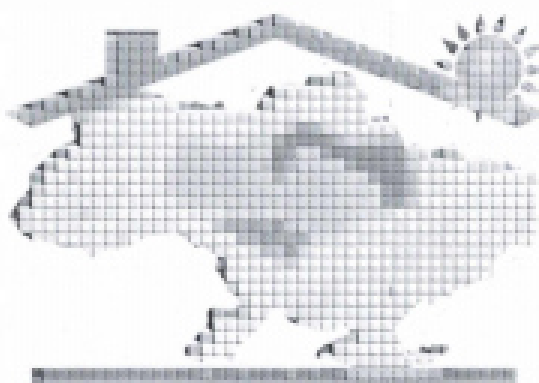
Соціальний проєкт «Ви далеко, але ми разом»

Автор проєкту:

Калужна Юлія Павлівна

Магістрантка спеціальності «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа» кафедри
культурології та інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету

Термін реалізації проєкту: 1 рік

м. Маріуполь, 2020 рік

ОПИС ПРОЄКТУ «ВИ ДАЛЕКО, АЛЕ МИ РАЗОМ»

Мета: сприяння інноваційного розвитку бібліотечних послуг в умовах збройної агресії і карантину, спричиненого поширенням гострої респіраторної інфекції COVID-19, для забезпечення доступу молоді тимчасово окупованих районів і лінії зіткнення Донецької області до наукової інформації бібліотек закладів вищої освіти.

Завдання:

1. Забезпечити доступність актуальної наукової інформації для молоді із тимчасово окупованих районів і лінії зіткнення Донецької області.
2. Підвищити якість бібліотечного обслуговування молоді шляхом розширення асортименту дистанційного інформаційного обслуговування користувачів бібліотек.
3. Створення спеціалізованих площадок (бібліотек-філій) в доменних ресурсах UA з метою інформаційної підтримки зацікавленої молоді із тимчасово окупованих районів і лінії зіткнення Донецької області.

Актуальність проблеми:

В Україні функціонує понад 40 тис. бібліотек різного підпорядкування і форми власності. За даними національних статистичних органів, станом на 01.08.2015, на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської областей і Криму знаходиться 15 987 публічних бібліотек, з них 13 253 бібліотеки знаходяться у сільській місцевості; функціонування бібліотек на лінії зіткнення в абсолютній більшості випадків припинено. Слід також враховувати, що 32% населених пунктів сільської місцевості в Україні взагалі не охоплені бібліотечними послугами. Для оцінки актуальності проблеми слід також взяти до уваги, що лише 9% відсотків бібліотек сільської місцевості оснащені комп'ютерами, а переважна частина книжкових

Продовження Додатка А

фондів локальних бібліотек є фізично зношеними і морально застарілими. Щорічне поповнення фондів сільських бібліотек становить 1,6%, що майже у десять разів є нижчим за міжнародного стандарту щорічного оновлення бібліотечного фонду 10%. Загальнонаціональні показники середньої кількості комп'ютерів на одну публічну бібліотеку становить 0,3%, доступ до Інтернету надають 2,5% загальної кількості публічних бібліотек, з них 0,8% мають власний веб-сайт. Складова наукової інформації, доступ до якої забезпечуються публічними бібліотеками не обраховується.

Фактори, якими зумовлюється процес інтеграції має геополітичні, бюрократичні, логістичні складові, які є багатофакторними, але на відкритість і доступність наукової інформації впливає матеріально-технічний чинник, а саме – недостатній рівень обладнання приміщень, придбання апаратури. Науково-технічна бібліотека ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» відрізняється від наукових бібліотек закладів вищої освіти, які розташовані в Маріуполі, своїми традиціями майже столітнього досвіду обслуговування користувачів, вона має необхідний кадровий, інформаційний та технологічний потенціал аби активно залучитися до вирішення проблеми забезпечення доступності наукової інформації для молоді із тимчасово окупованих територій України в Донецькій області. Отже, молодь із сільської місцевості, тимчасово окупованих територій, лінії зіткнення не має можливості задовольнити свої інформаційні потреби через звернення до публічних інституцій, а відкритість наукової інформації для такої молоді є суттєвою соціальною проблемою.

Проект розрахований на налагодження взаємодії між Науково-технічною бібліотекою ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» і молоді, яка проживає на території Новоазовського району Донецької області України, але внаслідок збройного конфлікту не має прямого доступу до актуальної наукової інформації.

Продовження додатка А

Партнери проєкту: КЗК «Донецька обласна бібліотека для дітей», освітня система «Мала академія наук України», «Фонд «Відкрита політика», а також державні і недержавні установи, які займаються проблемами інтеграції молоді з тимчасово окупованих територій України і лінії зіткнення, зокрема, який має значний досвід в реалізації освітніх проєктів.

Етапи виконання проєкту:

- 1 етап. Підготовчий.
- 2 етап. Основний. Виконання проєкту.
- 3 етап. Узагальнюючий. Підбиття підсумків.

Таблиця А. 1.1

Організаційні форми роботи над проєктом «Ви далеко, але ми разом»

Захід	Результати	Відповідальні особи	Терміни виконання
Підготовчий етап			
Пошук і встановлення партнерських відносин із зацікавленими сторонами	Встановлення і укладання договірних відносин між сторонами-учасниками реалізації проєкту	Фахівці НТБ ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»	січень-лютий
Просування тематики проєкту	- на сайтах партнерів і наукових бібліотек - у соціальних мережах, у т. ч. Facebook; - у традиційних та нових медіа	Фахівці НТБ ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»	лютий-березень
Основний етап			
Проведення анкетувань	- вивчення читацького попиту на наукову інформацію; - визначення основних тематичних рубрик	Бібліотека НТБ ДВНЗ «Приазовський державний технічний	лютий-березень

Продовження додатка А

	науково-технічної інформації, якою цікавиться молодь	університет та партнери проєкту	
Аналіз доступності приміщень бібліотек для користувачів	- організація виїздів до бібліотек з метою перевірки відповідності стану бібліотек РЦБС вимогам і стандартам щодо обслуговування користувачів	Бібліотека НТБ ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет та партнери проєкту	лютий-березень
Виконання проєкту			
Оформити:			
Інформаційні стенди у пунктах перетину лінії дотику про відкритість наукової інформації та її доступність, а також про науково-комунікативні заходи для молоді з тимчасово окупованих територій	Подолання «інформаційної порожнечі»	Бібліотека НТБ ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет та партнери проєкту	липень
Цикл книжкових виставок, присвячених важливості наукової інформації для розуміння світу «Відкриваємо світ разом» (література, що розкриває проблеми сприймання світу сучасною людиною)	Налагодження систематичного інформування про значущість науково-технічної інформації для раціонального сприймання світу	Бібліотека НТБ ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет та партнери проєкту	Вересень
Підведення підсумків:			грудень

Продовження додатка А

Таблиця А. 1.2

Орієнтовний кошторис проєкту «Ви далеко, але ми разом» на 2021 рік

Загальний бюджет проєкту 110 752 грн.00 коп.

(Сто десять тисяч сімсот п'ятдесят дві грн.00 коп.)

№ п/п	Найменування	Кількість	Сума всього
1	Виставкові стенди	6	3000,00
2	Принтер A4 Canon i-SENSYS LBP251dw з Wi-Fi	1	5134,00
3	Документ-сканер A4 Canon P-208II	1	2843,00
4	Оптичний привід DVD±RW ASUS SDRW-08D2S-U LITE/DBLK	1	720,00
5	Зовнішній жорсткий диск 2.5" 500GB	1	1269,00
6	Навушники ProLogix MH-A010M Black	4	220,00
7	Акустична система Defender 2x2,5W USB	2	196,00
9	Стаціонарна робоча станція Персональний комп'ютер «М- Со» у комплекті: Системний блок у складі: -Процесор INTEL Core™ i3 6100 -Материнська плата GIGABYTE GAH110M-S2 -DDR4 8GB 2133 -Жорсткий диск 3.5" 1TB -Корпус, 400Вт Клавіатура Logitech K120 Мишка Logitech B100 Windows 10 Home Монітор AOC E2270Swn	2	25086,00
10	Мобільна робоча станція: Ноутбук Lenovo пристрою IdeaPad V310- 15 (80SY02P1RA) 15.6', дозвіл HD (1366 x 768), TN+фільм, Процесор Intel сердечника i3 6100U (2.3 ГГц), 8 ГБ, 500 ГБ, Процесор Intel HD графіки 520, програвач DVD±RW і модулями Bluetooth і Wi-Fi Інтернет, локальні мережі Гігабіта, ДОС, 4 комірки, 1.86 кг, чорний Windows 10 Домашня Мишка Від Logitech B100	4	65492,00

Продовження додатка А

11	Wi-Fi роутер TP-Link TL-WN725N	2	394,00
12	Веб-камера Genius FaceCam 1000X HD	2	834,00
14	Мережевий фільтр, 5 розеток, 4,5 м	4	284,00
16	Стіл для ноутбука	4	5280,00
Загальна сума			110 752,00

Ресурси для реалізації проєкту:

- технічні засоби для організації виставок, віртуальних виставок і демонстрацій, відеосалонів і т. ін. (ПК, проєктор, екран, ватман, папір і фотопапір, принтер);
- інформаційні ресурси - сайти бібліотек, сторінки в соціальних мережах, міські друковані та електронні ЗМІ;
- спонсорська допомога, гранти від міської ради та за участь у конкурсах проєктів.

Очікувані результати проєкту:

- забезпечення вільного доступу людей до оцифрованих фондів наукових бібліотек вищих навчальних закладів м. Маріуполь;
- збільшення охоплення бібліотечним обслуговування людей тимчасово непідконтрольній Україні території;
- збільшення кількості бібліотечних користувачів за рахунок залучення даної категорії громадян до бібліотек;
- підвищення професійного рівня працівників РЦБС.